

**TURGUT ÖZAL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER
ANABİLİM DALI**

**AK PARTİ HÜKÜMETİ'NİN KÜRT SORUNUNUN ÇÖZÜMÜNE
YÖNELİK AÇILIM POLİTİKALARI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**HAZIRLAYAN
Mustafa KAYA**

**TEZ DANIŞMANI
Doç. Dr. Mahmut AKPINAR**

Ankara-2013

**TURGUT ÖZAL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER
ANABİLİM DALI**

**AK PARTİ HÜKÜMETİ'NİN KÜRT SORUNUNUN ÇÖZÜMÜNE
YÖNELİK AÇILIM POLİTİKALARI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**HAZIRLAYAN
Mustafa KAYA**

**TEZ DANIŞMANI
Doç. Dr. Mahmut AKPINAR**

Ankara-2013

Bilimsel Etik Bildirimi

Turgut Özal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında; tez içindeki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda ilgili eserlere bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu, atıfta bulunduğum eserlerin tümünü kaynak olarak gösterdiğimi, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı ve bu tezin herhangi bir bölümünü bu üniversite veya başka bir üniversitede başka bir tez çalışması olarak sunmadığımı beyan ederim.

22 /11 /2013

Mustafa KAYA

ONAY

Mustafa KAYA tarafından hazırlanan “AK Parti Hükümeti’nin Kürt Sorununun Çözümüne Yönelik Açılım Politikaları” başlıklı bu çalışma, 22.12.2013 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Doç. Dr. Mahmut AKPINAR

Doç. Dr. Yavuz KAHRAMAN

Yrd. Doç. Dr. Farkhad ALİMUKHAMEDOV

ÖNSÖZ

Bu çalışmanın temel amacı AK Parti Hükümeti'nin Türkiye'de yıllardır devam eden Kürt Sorununun çözümüne yönelik izlediği Açılım Politikalarını incelemektir.

Bu çalışmanın ortaya çıkmasında desteğini esirgemeyen yapıcı tavrı ve bilgi birikimi ile beni yönlendiren, çalışma motivasyonumu canlı tutan değerli tez danışmanım Doç. Dr. Mahmut AKPINAR' a teşekkür ederim.

Yüksek Lisans Eğitimi süresinde bana her türlü araştırmamda yardımını esirgemeyen Turgut Özal Üniversitesi Öğretim kadrosuna ve değerli eşime teşekkürü bir borç bilirim.

ÖZET

KAYA, Mustafa. AK Parti Hükümeti'nin Kürt Sorununun Çözümüne Yönelik Açılım Politikaları, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2013.

AK Parti Hükümeti'nin Kürtlere yönelik uyguladığı politikaları konu alan bu çalışma; 1. Türkiye'deki Kürtlerin kökeni ve Kürt Sorununun çerçevesi, 2. Kürt Sorununun tarihi süreci, 3. AK Parti Hükümeti'nin Kürtlere yönelik politikaları, Kürt açılımı ve Kürt Sorununun çözümüne yönelik raporlar, görüş ve öneriler olmak üzere üç bölümde ele alınmıştır.

Bu çalışmanın amacı, Türkiye'de uzun yıllardır giderek büyüyen ‘‘Kürt Sorununu’’ çözmek için AK Parti Hükümeti'nin başlattığı açılım politikalarının hedefine ne kadar ulaştığını tespit edebilmektir.

Osmanlının son dönemlerinde başlayan merkezi idareyi güçlendirme ve merkezin dışındaki yerel yönetimlerin elindeki yetkileri kısıtlama uygulaması birçok istismarı ve isyanı beraberinde getirmiştir. Özellikle Cumhuriyet'in kurucu kadrosunun Kürt meselesine bakışı ve bu yöndeki hedefine ulaşamamış politikalarının doğurduğu sonuçlar bu sorunu her geçen gün büyütüştür. Uzun yıllar devletin uyguladığı güvenlikçi politikaların sorunu nasıl içinden çıkılmaz bir hale getirdiği günümüzdeki neticeleri ile görmek mümkündür.

Kısmen Demokrat Parti ile başlayan ve Turgut Özal ile çözüme en yakın noktaya ulaşan Kürt Sorunu, son on yılda üst üste üç dönem iktidar olan AK Parti Hükümeti tarafından farklı yaklaşımlar sergilenecek çözülmeye çalışılmıştır.

AK Parti'nin ilk döneminde Kürtlere yönelik başlattığı açılım politikaları günümüze kadar yapılan bu yöndeki politikalardan farklılık arz etmektedir. AK Parti'nin bu politikaları uygulamadaki cesareti ve dik duruşu kamuoyu tarafından takdir almıştır. İkinci döneminde, birçok kanattan (askeri, yargı, muhalefet, PKK vb.) politikaların toplumun geneli tarafından amaçlanan sahiplenmeyi görmemesi AK Partinin geri adım atmasına neden olmuş ve açılım sürecini kısmen durdurmuştur. AK Parti üçüncü döneminde yarıda bıraktığı açılım politikalarını ‘‘Milli Birlik ve

Kardeşlik Projesi’’ adı ile tekrar uygulamaya koymuştur. AK Parti, birçok çevreden eleştiriler almasına rağmen bu döneminde risk alarak PKK’nın tutuklu liderini muhatap almış ve barış sürecini başlatmıştır.

Sonuç olarak, AK Parti Hükümeti’nin Kürt Sorununu zmek için başlattığı açılım politikaları bir dönem sekteye uğrasa da oluşan uygun ortam ve yeni gelişmeler ışığında tekrar kaldığı yerden başlamıştır. Bu kararlılık Türkiye’nin uzun süredir gündeminden düşmeyen terörü kısmen de olsa sınır dışına çıkartmış, örgütü atışmazlık ortamına ekmeye ikna etmiştir. Bu gelişmeler neticesinde sorunu zmek için büyük bir firsat doğurmuştur.

Anahtar Szckler: Kürtler, Krt Sorunu, demokratik açılım, açılım politikaları, AK Parti.

ABSTRACT

The Political Approaches of the AK Party Government for the Solution of Kurdish Problem, Graduate Degree Thesis, Ankara, 2013.

This study consists of four parts and is addressed to assess the implementation of the AK Party Government policies towards the Kurds. The purpose of this study is to determine the productivity and the level of success of the political approach that has been started by AK Party Government in order to solve the “Kurdish Problem”, which has been expanding throughout the long years by the means of wrong political actions and implementations.

In the later periods of Ottoman Empire there were several approaches, coming out as strengthening the central power, and bringing certain limitations to the privileges of the local administrative powers, which ended up with many exploitations and rebellions. On the other hand the view and the wrong political actions the founding members of the Republic towards this issue had created many dilemmas, increased wound sand the issue has become intolerable every passing day. It is possible to observe the results of the security policies which have made the problem more inextricable that was formed by the government and implemented for long years.

The solutions partially started with the Democratic Party and reached to the solution closely with Turgut Özal, but in the last ten years with AK Party’s coming to power consecutively three times one after another paved a way to exhibit several and various approaches to solve the Kurdish Problem.

AK Party Government’s policies towards Kurds from the very first periods of the ruling in the country had brought totally a different notion in our times, and the courage, effort in being very eager to solve the problem was appreciated by public. In the second period of the power in the Government AK Party Government was faced with many difficulties by many other bodies and parties of the country (military, justice, by the opposition parties, PKK etc.), and the struggle against the

AK Party's efforts to seek the solution for the political approaches for peace and security in the region was the reason behind of AK Party's postponing and stepping back. AK Party has restarted to implement the solutions with a new Project named as "National Unity and Brotherhood Project". In this period AK Party was getting many negative reactions by many parties, still they took a risk and gave a start to talking and meetings with the arrested leader of PKK and the Peace Period and Talking was started.

In conclusion though the political approaches for the solutions of "Kurdish Problem" started by AK Party was failed for a small period of time, still reformed and developed from the all over again. The insistence in the solution of the issue convinced the terror to leave the borders of Turkey which has been one of the main topics of the Turkish agenda and has given a birth to a great opportunity to solve the problem.

Keywords: Kurds, Kurdish problem, democratic approach, political approach, AK Party

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	i
ÖZET	ii
ABSTRACT	iv
İÇİNDEKİLER	vi
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ	viii
TABLolar LİSTESİ	x
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM	4
KAVRAM, TARİH, YÖNTEM	
1.1 Kavramsal ve Tarihsel Arka Plan	4
1.1.1 Etni ve Etnisite	4
1.1.2 Etni – Millet İlişkisi	8
1.1.3 Mevcut Ulusal Kimlik Tanımlamaları ve Sorunları.....	10
1.2 Kürtlerin Tarihi Kökeni.....	12
1.3 Yöntem, Teori	15
İKİNCİ BÖLÜM	16
TÜRKİYEDEKİ KÜRT SORUNU VE TARİHİ SÜRECİ	
2.1 Kürt Sorununun Çerçevesi	16
2.1.1 Kürt Sorununun Tanımı	16
2.1.2 Kürt Sorununun Ortaya Çıkmasındaki Etkenler	19
2.1.3 Kürt Sorununa Bakış Açısı ve Sorununun Algılanması.....	22
2.1.4 Kürt Sorununun Neticesinde Yaşanan İsyanlar	26
2.1.5 PKK Terör Örgütü ve KCK Yapılanması	29
2.1.6 Kürt Sorunu İle Terörizm Arasındaki Bağ.....	33
2.1.7 Kürt Sorununda Dış Aktörlerin Rolü	40
KÜRT SORUNUN TARİHİ SÜRECİ	
2.2 Cumhuriyet Öncesi (1923’e Kadar).....	42

2.3	Tek Partili Dönem (1923-1950).....	47
2.4	Çok Partili Dönem (1950-2002)	52
	ÜÇÜNCÜ BÖLÜM.....	66
	AK PARTİ HÜKÜMETİNİN ÜÇ DÖNEMDE KÜRTLERE YÖNELİK POLİTKALARI VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ	
3.1	Birinci Dönem Kürtlere Yönelik Politikalar	67
3.2	İkinci Dönem Kürtlere Yönelik Politikalar.....	74
3.2.1	Kürt Açılımı	76
3.2.1.1	Kürt Açılımının Genel Çerçevesi.....	76
3.2.1.2	Kürt Açılımının İçerdiği Politikalar	83
3.2.1.3	Kürtler Üzerinde Açılımın Etkisi ve Açılım Algısı	86
3.2.1.4	Kürt Açılımının Sonuçları.....	89
3.3	Üçüncü Dönem Kürtlere Yönelik Politikalar.....	95
3.4	Kürt Sorununun Çözümüne Yönelik Öneriler	100
	SONUÇ.....	110
	KAYNAKÇA	114

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

AKP	: Adalet ve Kalkınma Partisi
ANAP	: Anavatan Partisi
BDP	: Barış ve Demokrasi Partisi
BİLGESAM	: Bilge Adamlar Stratejik Araştırmalar Merkezi
CHP	: Cumhuriyet Halk Partisi
DEHAP	: Demokratik Toplum Hareketi Partisi
DEP	: Demokrasi Partisi
DEV-GENÇ	: Devrimci Gençlik
DGM	: Devlet Güvenlik Mahkemesi
DP	: Demokrat Parti
DTP	: Demokratik Toplum Partisi
DYP	: Doğru Yol Partisi
EGM	: Emniyet Genel Müdürlüğü
GAP	: Güneydoğu Anadolu Projesi
HADEP	: Halkın Demokrasi Partisi
HAKPAR	: Hak ve Özgürlükler Partisi
HEP	: Halkın Emek Partisi
KADEP	: Katılımcı Demokrasi Partisi
KCK	: Kürdistan Topluluklar Birliği
KCK/TM	: Kürdistan Topluluklar Birliği/ Kürdistan Türkiye Meclisi

KÖYDES	: Köy Alt Yapısının Desteklenmesi Projesi
MAKSAD	: Muş Aktif Sanayici ve İşadamları Derneği
MGK	: Milli Güvenlik Kurulu
MHP	: Milliyetçi Hareket Partisi
MİT	: Milli İstihbarat Teşkilatı
SDE	: Stratejik Düşünce Enstitüsü
SETA	: Siyaset Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı
SHP	: Sosyaldemokrat Halkçı Parti
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
STK	: Sivil Toplum Kuruluşları
THKP-C	: Türkiye Halk Kurtuluş Partisi Cephesi
TMMOB	: Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği
TOKİ	: Toplu Konut İdaresi Başkanlığı
TSK	: Türk Silahlı Kuvvetleri
PKK	: Kürdistan İşçi Partisi (Partiya Karkaren Kurdistan)
RP	: Refah Partisi
OHAL	: Olağanüstü Hâl
İHA	: İnsansız Hava Aracı
İTF	: İttihat Terakki Fırkası
JİTEM	: Jandarma İstihbarat ve Terörle Mücadele

TABLolar LİSTESİ

TABLO 2-1: TÜRKİYE’NİN KÜRT SORUNU ALGISI	22
TABLO 2-2: GÜNEYDOĞU SORUNUNUN SOSYOLOJİK ANALİZİNE YÖNELİK ARAŞTIRMA ANKETİ	37
TABLO 3-1: AK PARTİ’NİN BİRİNCİ DÖNEMİNDE UYGULANAN POLİTİKALAR.....	73
TABLO 3-2 : YEREL GÜNDEM ARAŞTIRMASI ANKETİ -1	87
TABLO 3-3 : YEREL GÜNDEM ARAŞTIRMASI ANKETİ -2.....	88
TABLO 3-4 : AK PARTİ’NİN İKİNCİ DÖNEMİNDE KÜRT AÇILIMININ İÇERDİĞİ POLİTİKALAR.....	94
TABLO 3-5 : AK PARTİ’NİN ÜÇÜNCÜ DÖNEMİNDE KÜRT SORUNUNUN ÇÖZÜMÜNE YÖNELİK PROJELER.....	99

GİRİŞ

Kürt Sorunu günümüzde çok yoğun olarak tartışılrsa da yüzyılı aşkın bir süredir Anadolu topraklarında varlığını devam ettirmektedir. Kürt Sorunu, siyasi, iktisadi, etnik ve psikolojik yönleri başta olmak üzere birçok unsuru içerisinde bulunduran ve kökenleri Osmanlı İmparatorluğuna kadar uzanan karmaşık sorunları bünyesinde barındırmaktadır. Şüphesiz bu meselenin çözümü sadece Türkiye'nin evrensel ölçekte bir demokratik düzen tesis etmesiyle kalmayacak, aynı zamanda maddi ve beşeri kaynaklarını daha verimli kullanabileceği bir yapının kurulması ve Türkiye'nin refah ve huzurunun sağlanması açısından büyük önem taşımaktadır.

Kürt Sorunu, tüm boyutlarıyla, bugün gelinen nokta itibarıyla hem sürdürülmesi hem de yönetilmesi zor bir yapıya dönüşmüştür. Hadisenin vardığı hassas nokta, toplumsal psikolojinin doğru yönetilmesini zorunlu kılmaktadır. Türkiye'nin tüm vatandaşlarının eşit ve birinci sınıf vatandaş olduğunu hissettirebildiği bir düzenin tesisi, hem muasır medeniyet seviyesi hedeflerinin gerçekleştirilmesi hem de gelişmiş ülkeler arasında yer alma iddiasının devam ettirilebilmesi açısından önem taşımaktadır.

Osmanlı'nın son döneminde bölgede çıkan isyanlarla gündeme gelen Kürt Sorunu, Cumhuriyet dönemine kötü bir miras olarak nakledilmiştir. Geçmişte devletin meselesi olan yapı, sorunun bastırılmasına yönelik kullanılan yöntemler nedeniyle etkilediği toplumsal taban giderek genişlemiş, salt devlet meselesi olmaktan çıkmış ve sivililer arasındaki ilişkileri de etkileyen bir yapı haline dönüşmüştür.

Gelinen nokta itibarıyla Kürt Sorunu sadece Türkiye'yi ilgilendiren bir iç sorun olmaktan çıkmış, bölgesel ve hatta uluslararası bir boyut kazanmıştır. Türkiye'deki Kürtler Ortadoğu'daki Kürt Nüfusunun yaklaşık yarısını oluşturmakta, Türkiye dışındaki Kürtlerin büyük bir kısmı İran ve Irak'ta, az olmakla birlikte bir kısmı da Suriye'de yaşamaktadır. Dolayısıyla, bir ülkedeki halkın istekleri doğrudan sınırın ötesindeki azınlık grubunun istekleri ile eylemlerini de etkilemekte, bu halklardan herhangi birinin etnik birleşme hususunda bulunacağı hak iddiası, bir

ülkenin topraklarının ayrılmasından öte, Ortadoğu'daki uluslararası sınırların geniş ölçüde yeniden çizilmesi anlamı taşır. Bu tehdit algısı ise devletlerin bireysel hakların verilmesi konusunda çekimser kalmasına sebep olabilmektedir. Her ne kadar bir ikilem mevcut olsa da, muasır medeniyet seviyesinin gerekleri sorunları ertelemek yerine yüzleşmeyi gerektirmektedir.

Osmanlı ve Cumhuriyet döneminde elde edilen tecrübeler, homojen bir ulus yaratma çabalarının birlik ve beraberliği sağlama potansiyeli taşıyan moral değerleri zayıflattığı, karşı milliyetçiliği tetiklediği, karşılıklı saygı anlayışına dayanan birlikte yaşama kültürüne zarar verdiğini ortaya koymuştur. Kürt Sorununun baskılanmasında ortaya konan güvenlikçi şark siyaseti, sivil siyaseti ve devlet bilgisini yok sayarak sorunun çözümünü güvenlik bürokrasisine havale etmiş ve sorunu çözmek yerine daha da derinleşmesine zemin hazırlamıştır. Ortaya konan bu baskıcı tavır, uluslararası ilişkilerde Türkiye'nin aleyhine bir araç olarak kullanılmasına olanak sağlamış, verilen uluslararası destekle, mesele ayrılıkçı bir karaktere dönüştürülmüştür.

Bütün bu gelişmelere rağmen, Kürt Sorunu, son on yılda yeni bir aşamaya gelmiş durumdadır. Özellikle son dönemlerde bölgeye getirilen yeni yaklaşım ve yapılan reformlar umutları yeniden yeşertmiştir. AK Parti iktidarının yapmış olduğu reformlar ve açıklamış olduğu Demokratikleşme Paketleri, gerek yurtiçi gerekse yurtdışı küresel aktörlerin yeniden konumlanmasına ve pozisyon almalarına sebep olmaktadır.

Bu kapsamda bu çalışma ile Kürt Sorununa ilişkin önemli olumlu gelişmelerin yaşandığı dönemde, sorunun çözümüne yönelik uygulanan politikalar ve sonuçlarına ilişkin bulgular ortaya konmaktadır. Çalışma konuyu bütüncül bir biçimde, tarihi perspektifi içerisinde ele almaktadır.

Bu çalışmanın birinci bölümünde, Etni-Etnisite ile milliyetçilik kavramı üzerinde durulmakta ve Kürtlerin köken olarak tarihi geçmişi ele alınmaktadır

İkinci bölümde, Kürt Sorununun genel çerçevesi ile Kürt Sorunun nasıl ortaya çıktığı incelenmektedir. Kürt Sorunu ile terör arasındaki ilişki araştırılmakta ve PKK terör örgütünün ortaya çıkma safhası incelenmekte. İkinci bölümde ayrıca,

Kürt Sorununun tarihi süreci; Cumhuriyet Öncesi, Tek Partili Dönem ve Çok Partili Dönem olarak üç başlık altında incelenmektedir.

Üçüncü bölümde, son on yılda üç kez iktidara gelen AK Parti Hükümeti'nin her dönemi ayrı bir başlık altında ele alınmakta ve Kürtlere yönelik izlediği politikalar incelenmektedir. AK Parti Hükümeti'nin "Çıracılık" ile başlayan, "Kalfalık" ve "Ustalık" olarak adlandırdığı dönemlerde Kürtlere yönelik politikaların içeriği ele alınmaktadır. Üçüncü bölümde ayrıca, "Demokratik Açılım" başlığı altında yapılan politikalar ve bu politikaların Kürt halkı üzerinde etkisi incelenmektedir. Bu açılımın amacı ve bu amaca ne kadar ulaşabildiği değerlendirilmektedir. Yıllardır devam eden bu sorunun çözümü adına atılması gereken adımların neler olduğunu kapsayan görüşlere değinilmektedir. Sorunun çözümü adına siyasi partilerin raporları, STK'ların ve aydınların çözüm önerileri üzerinde durulmaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAM, TARİH, YÖNTEM

1.1. Kavramsal ve Tarihsel Arka Plan

1.1.1. Etni ve Etnisite

Etni, etnik topluluk, etnik grup gibi terimler genellikle birbirilerine ikame olarak aynı anlamdaki kavim terimine karşılık olacak anlamında kullanılmaktadır. Etnisite terimi ise genel olarak bu konuları içeren üst bir kavramı kapsayan terim olarak kullanılmakla birlikte etni ile aynı anlamda da kullanılabilir. Etni teriminin kökeni Eski Yunancada halk, millet anlamına gelen “ethnos” kelimesinden türemiş olup halk, millet anlamına gelen “ethnos” teriminden gelmekte, ortak kökenleri olduğuna inananların birlikteliğini ifade etmektedir. Kelimenin sıfat hali olan “ethnicos” Latinceye “ethnicus” olarak girmiş ve 14. yüzyıla kadar “ötekiler” i anlatmak için kullanılmıştır. Fakat 19. yüzyıla kadar olan dönemde ırksal özellikleri ifade eder hale gelmiştir.³⁵

Etnik grup ya da etni kelimeleri kavramları farklı anlamlarda kullanılmaktadır. Etni ile ifade edilen kavramlarda farklı yaklaşımlar mevcuttur. Örneğin Geertz³⁶ etni kavramını doğuştan verilmiş olarak ele almakta, dil, din, kan bağı gibi hususların sabit olduğunu ve değiştirilemeyen özellikleri oluşturduğunu ifade etmektedir.³⁷ Gellner etnik grubun ortak kültürel özellikler ile tanımlarken;³⁸ Horowitz veya onu hayalî bir soya dayalı süper aileler olarak görmektedir. Horowitz’e göre ortak atalara olan inanç etnik grubun aile terimi

³⁵ Thomas Hylland Eriksen, “Ethnicity, race and nation”, *The Ethnicity Reader*, Der. Montserrat Guibernau ve John Rex, Cambridge, Polity Press, 1997, s. 33.

³⁶ Geertz’e esin kaynağı olan makale için bkz. Edward Shils, “Primordial, Personal, Sacred and Civil Ties: Some Particular Observations on the Relationship of Sociological Research and Theory”, *The British Journal of Sociology*, Vol. 8, No. 2, (Jun., 1957), s. 130-145.

³⁷ Clifford Geertz, *Interpretation of Cultures, Selected Essays*, New York, Basic Books, 1973, s. 259.

³⁸ Ernest Gellner, *Milliyetçiliğe Bakmak*, İstanbul, İletişim Yayınları, 1998, s. 59.

çerçevesinde düşünülmesini olanaklı hale getirmektedir.⁴⁰ Bir başka tanımda, Weber'e göre ise etnik grup ortak atadan gelindiğine, ortak geleneklere ve benzerliklere sahip olunduğuna inanılan sübjektif bir inancı temsil etrafında şekillenmektedir.⁴¹ Ayrıca Smith'e göre etni, ortak soy, tarih ve kültüre dayanan, bir coğrafi alan⁴² ile özdeşleşmiş ve dayanışma duygusu taşıyan insan nüfusu olarak tanımlanabilmektedir. Bu çerçevede Smith etniyi meydana getiren unsurları: Kolektif isim, ortak soy miti, ortak tarih, özel ortak kültür, belli bir teritori ile özdeşleşme ve dayanışma duygusu olarak sıralanabilmektedir.⁴³

Eriksen'e göre, Etnik grupları oluşturan unsurlar değişkendir: Bazı gruplar dil, bazıları ise dinleri dolayısıyla ayrı etnik grup olarak görülebilmektedir.⁴⁴ Etniden bahsedebilmek için gruplar arasında bir temas olması zorunludur. Bu temas çerçevesinde birbirlerinin düşüncelerini kültürel olarak farklı görmelidirler.⁴⁵ Böylece etni, bir yandan "biz" ve "onlar" karşıtlığının olmasını, öte yandan ise paylaşılan bir etnikler arası söylem ve etkileşim alanının varlığını gerektirmektedir.⁴⁶ Eriksen etnik grupların kültürel gruplar olarak görülmemesi gerektiğini ileri sürmektedir. Nitekim bazı gruplar kendilerini ırk ve kan kavramları etrafında tanımlayabilirken, diğerleri kültürel özelliklere vurgu yapabilmektedir. Bununla birlikte, etnik gruplar için ortak kültür fikri önemlidir. Onları diğer sosyal sınıflardan ve kategorilerden ayıran temel nitelik bu fikri taşımalarıdır.⁴⁷

Etni ya da etnik grup tanımlamalarındaki farklılıklara rağmen genellikle ırk/soy⁴⁸ ve kültür ün ön plana çıkartılmaktadır.⁴⁹ Bununla birlikte, bütün bu ölçütleri

⁴⁰ A.g.e., s.57 Donald L. Horowitz, *Ethnic Groups in Conflict*, London, University of California Press, 1985, s. 57.

⁴¹ Max Weber, "What is an ethnic group?", *The Ethnicity Reader*, op.cit., s.17-18.

⁴² İngilizce *territory* kelimesi, Türkçe tam karşılığı olmamakla birlikte, sınırları belirli ve birine ait toprak parçasını ifade etmek üzere kullanılmaktadır.

⁴³ Anthony D. Smith, *Ulusların Etnik Kökeni*, Çev. Sonay Bayramoğlu ve Hülya Kendir, Ankara, Dost Kitabevi Yayınları, 2002, s. 57-58.

⁴⁴ Thomas Hylland Eriksen, *Etnisite ve Milliyetçilik*, İstanbul, Avesta Yayınları, 2002, s. 58.

⁴⁵ A.g.e., s. 27.

⁴⁶ A.g.e., s. 50.

⁴⁷ A.g.e., s. 59.

⁴⁸ Etni teriminin ırk/soy'a gönderme yapması, 19. yüzyıl ırkçı kuramcılarının artık bilim dışı olarak görülen kuramları dâhilinde değil, bir aile, akrabalık anlamında olmaktadır. Zaten Doğu Blok'unun dağılması sonrasında yaşanan kaos ortamında insanların içgüdüsel olarak sığındıkları "aile"ye en yakın olarak etnik grubun görülmesini bu bağlamda değerlendirmek olanaklıdır (Bkz. Baskın Oran,

kabul etmeyerek etninin siyasal bir kurgu olduğunu söyleyen yaklaşımlar da söz konusu olmaktadır. “Bugün etni, daha çok kültür unsuru çerçevesinde değerlendirilmekle birlikte, etninin ne kadarının ırk/soy, kültür ya da siyasî bir kurmaca olduğunu söylemek olanaklı görülmemektedir. Yuval-Davis bu bağlamda etnik olguların hiçbir zaman sadece kültürel olmadıklarını, fakat daima aynı zamanda ve siyasî bir nitelik taşıdıklarını ileri sürülmektedir.⁵⁰ Bununla birlikte, bu kapsamda etniyi temelde biz/onlar karşıtlığı⁵¹ etrafında ele almak uygun bir anlama çerçevesi sunmaktadır ve daha uygun görülmektedir. Nitekim etninin, gerek kendi mensupları tarafından gerekse dışarıdan yapılan sınıflandırılması ve tanımlanmasında grubun farklı özellikleri ön plana çıkarılabilmektedir. Örneğin, bazı etnik gruplar ırk unsuruna diğerleri kültür unsuruna önem vermektedir ve kendilerini bu çerçevede tanımlamaktadırlar. Ayrıca koşullar değiştiğinde ve gerektirdiğinde bu konudaki tercihler de değişebilmektedir. Etnik kimliklerin belli bir ihtiyaca karşılık ortaya çıktıkları kabul edilmekle birlikte, tarihsel geçmişlerini de bütünüyle reddetmemek gerekmektedir;⁵² çünkü genellikle üzerine inşa edildikleri, ön plana çıkartılan belirgin unsurlar (din, dil, kültür vs.) söz konusu olmaktadır. Başka bir deyişle, biz/onlar karşıtlığı bazı unsurlara dayanılarak gerçekleştirilmekte ve buna göre sürdürülmektedir.

Kürtlere etnik açıdan bakıldığında, “biz”i tanımlayan ve diğerlerinden ayırt eden, 20. yüzyıl başlarına kadar, “aşiret” unsuru göze çarpmaktadır. Kürt aşiretleri

Türkiye’de Azınlıklar: Kavramlar, Teori, Lozan, İç Mevzuat, İçtihat, Uygulama, İstanbul, İletişim Yayınları, 2004, s. 22 dipnotu).

⁴⁹ Jülide Karakoç, *Türkiye’nin Dış Politikasında Kürt Sorununun Etkisi: 1980’lerden Bugüne*, Ankara Üniversitesi, Ankara, 2009

⁵⁰ Semra Somersan, *Sosyal Bilimlerde Etnisite ve Irk*, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2004, s. 40’tan N. Yuval-Davis, *Gender and Nation*, Sage, Londra ve Thousand Oaks, New Delhi, 1997.

⁵¹ Etnilerde olumlu öge “biz” ve olumsuz öge “onlar” benzeşmek ve diğerlerinden ayırt edilmek için önemli hale gelmektedir. Bu çerçevede “biz” bilinci, bireylerin, topluluk içinde kendi benzerleriyle kaynaşma ve güçlü hissetme ihtiyaçlarına dayanan “tutunum gereksinmesi”ni karşılamaktadır. “Onlar” bilinci ise bireyin kendisinin ve benzerlerinin diğerlerinden ayırt edilmesine hizmet eden bir iç ya da dış düşman yaratmalarıyla ortaya çıkmaktadır (Baskın Oran, *Az gelişmiş Ülke Milliyetçiliği, Kara Afrika Modeli*, 3. B., Ankara, Bilgi Yayınevi, 1997, s. 34-35).

⁵² A.g.e., s. 144.

grup dayanışmasının ağırlıklı olarak primordi⁵³ ilişkilere dayandığı ve mensuplarının kendilerini kültürel açıdan farklı gördükleri sosyo-politik yapılardır.⁵⁴ Van Bruinessen de Kürt aşiretini “gerçek ya da gerçek olduğu varsayılan ortak bir ataya dayanan ve akrabalık temelinde örgütlenmiş, genellikle toprak bütünlüğü de olan (dolayısıyla ekonomik) kendine özgü bir içyapıya sahip sosyo-politik bir birim” olarak tanımlamaktadır. Bu birimde akrabalığın önemine vurgu yaparken, kan bağının pek önemli görülmediğini söylemektedir.⁵⁵ Fakat bugün, aşiret etkisi hâlâ söz konusu olsa da, Kürtlerde biz tanımlaması daha çok dil ve kültür temeline dayalı olarak yapılmaktadır⁵⁶.

Sonuç olarak, Kürtlerde “biz” tanımlaması uzunca bir süre aşiret çerçevesinde yapılmıştır. Din, önemli ve kimliğin bir parçası olsa da, etnik açıdan daima ayırt edici bir unsur olmamıştır.⁵⁷ Kürtlerdeki aşiret sisteminde ön plana çıkan unsurlar ortak soy (bir çeşit akrabalık anlamında; yoksa Kürt etnisi tek bir ırksal kökene işaret etmemektedir)⁵⁸ ve teritoryal bağlılık olmuştur. Fakat 19. yüzyıl itibariyle Osmanlı Devletinde merkezîleştirme çabalarına karşı çıkan Kürt beylerinin isyanlarının bastırılması sonrasında bölgede iktidar boşluğunun Şeyhler tarafından doldurulması sonrasında, aşiretin üstünde daha bütünleştirici bir tutunum sağlayan din unsuru görünür hale gelmiştir.⁵⁹ Bugün ise dil ve kültür önemli belirleyici unsurlar olarak ön plana çıkmaktadır. Bu durum, etninin değişmez olmadığını Kürtler örneğinde göstermektedir.

⁵³ Primordial kavramı modern öncesi, başlangıçtan beri var olan anlamında; bu bağlamda, primordialist (ya da ilkçi) ise milletleri doğal ya da eski çağlardan beri var olan yapılar olarak görenleri ifade etmek için kullanılmaktadır.

⁵⁴ Aşiretin ne olduğu konusunda sosyal bilimciler arasında tam bir uzlaşma yoktur. Aşiretin temelinde bazılarının göre kurgusal ya da gerçek kan bağı; bazılarının göre ortak soy bulunmaktadır. Bir diğeri ise aşiretin akrabalığa dayandığını ileri sürmektedir (Hakan Özoğlu, *Osmanlı Devleti ve Kürt Milliyetçiliği*, İstanbul, Kitap Yayınevi, 2005, s. 60-62). Eriksen ise bugün etnik grup teriminin kabile, aşiret yerine kullanıldığını söylemektedir. Kableden etnik gruba bu geçişin “ikinci Dünya Savaşı”ni takiben millî özgürlük ve sömürge sonrası devletleşme hareketlerini sonrasında, önceleri kabile ya da yerli olarak değerlendirilen halkların etnik azınlıklar olarak nitelendirilmesiyle başladığını ve böylece bugün etnik grup teriminin kabile yerine kullanıldığını eklemektedir. (Eriksen, *Etnisite ve...*, *op.cit.*, s. 23).

⁵⁵ Martin Van Bruinessen, *Ağa, Şeyh, Devlet*, İstanbul, İletişim Yayınları, 2003, s. 82-83.

⁵⁶ Karakoç, *a.g.e.*, s.12.

⁵⁷ David McDowall, *Kürtler*, İstanbul, Avesta Yayınları, 1996, s. 31; Van Bruinessen, *op.cit.*, s. 43.

⁵⁸ McDowall, *op.cit.*, s. 29.

⁵⁹ Wadie Jwaideh, *Kürt Milliyetçiliğinin Tarihi, Kökenleri ve Gelişimi*, 2. B., İstanbul, İletişim Yayınları, 1999, s. 143-144.

1.1.2. Etni – Millet İlişkisi

Etni kavramının millet (ulus) kavramı ile ilişkisi olup olmadığı sosyal bilimlerde tartışmalı olan bir başka konudur. Millet ile etnin birbirinden ayırt edilmesi gerektiği açıktır. Bununla birlikte, aralarında bir bağ olup olmadığı ve varsa niteliği ele alınması gereken bir konudur.⁶⁰ Yapılan millet tanımlamalarıyla başlamak bu çerçevede yararlı olabilir..

Gellner milliyetçiliğin bir ürünü olarak gördüğü milletin kültürlerden oluşturulduğunu ileri sürmektedir. Millet, milliyetçiliğin önceden var olan kültürleri dönüştürmesi, yeniden yaratması ya da mevcut olanları yok etmesi yollarıyla oluşturulmaktadır. Milliyetçilik bunları, eğitim sisteminin de katkılarıyla, bütün halkı içine dâhil eden standart, türdeş bir üst kültür yaratarak gerçekleştirmektedir.⁶¹

Smith milleti, ortak yasaya tabi teritoryal bir siyasî topluluk olarak nitelendirmektedir. Bu tanımlama çerçevesinde üç unsur ön plana çıkartılmaktadır: Siyasî topluluk, ortak yasa ve toprak parçası.⁶² Bununla birlikte milletlerin kökeninde mutlaka bir etnik çekirdek bulunmaktadır. Nitekim her millet varlığını sürdürmek için bir etnik çekirdeğe ihtiyaç duymaktadır. Bugün çoğu ulus-devlet⁶³ çok etnilidir. Ancak Smith'e göre bu durum devletin egemen bir etniye dayandığı gerçeğini değiştirmemektedir.⁶⁴ Smith'in bu iddiası çok tartışılmaktadır.

Balibar buna karşılık hiçbir milletin doğal olarak bir etnik temeli olmadığını ve bu nedenle de ulus-devletin kurduğu cemaati “kurgusal etni” olarak adlandırdığını söylemektedir.⁶⁵ Hobsbawm modern ulus-devletin kökeninde etninin yeri olmadığını

⁶⁰ Karakoç, a.g.e., s.12.

⁶¹ Ernest Gellner, *Uluslar ve Ulusçuluk*, Çev. Büşra Ersanlı Behar ve Günay Göksu Özdoğan, İstanbul, İnsan Yayınları, 1992, s. 104-105.

⁶² Anthony D. Smith, *Millî Kimlik*, Çev. Bahadır Sina Şener, 3. B., İstanbul, İletişim Yayınları, 2004, s. 24.

⁶³ Ulus-devlet, 19. yüzyılda Batı Avrupa'da imparatorlukların dağılması döneminde pazarını yabancılardan korumak isteyen burjuvazi tarafından kurgulanan ve ulusun tek bir etnik/dinsel bütünden oluştuğunu varsayan bir siyasî yapılanma modelidir. 20. yüzyıldan itibaren küresel ölçekte yaygınlığa ulaşmıştır (Bkz. Oran, *Türkiye'de Azınlıklar...*, s. 17-19).

⁶⁴ Smith, *Millî Kimlik...*, s. 69-70.

⁶⁵ Etienne Balibar, “Ulus Biçimi: Tarih ve İdeoloji”, İrk Ulus Sınıf, Belirsiz Kimlikler, Der. Etienne Balibar ve Immanuel Wallerstein, Çev. Nazlı Ökten, 3. B., İstanbul, Metis Yayınları, 2000, s. 121.

ileri sürmektedir. Zaten etnik farklılıklar ikincil düzeyde görülmektedir.⁶⁶ Guibernau da Smith'in yaklaşımını eleştirenler arasındadır. Bu çerçevede milleti, “bir topluluk oluşturma bilincine sahip, ortak bir kültürü paylaşan, sınırları belirlenmiş bir toprak parçasında yerleşik, ortak bir geçmiş ve gelecek projesine sahip ve kendi kendini yönetme hakkını edinmiş bir insan grubu” olarak tanımlamaktadır.⁶⁷ Anderson'a göre ise millet hayal edilmiş bir siyasî topluluktur. Kendinden önce Gellner'in de milletin bu özelliğine imada bulunduğunu söylemektedir. Ancak, tek farkla: Gellner milletlerin icat edilmiş olmasını, kendisi gibi hayal ve yaratım olarak değil, uydurma ve sahtekârlık olarak düşünmüştür.⁶⁸

Etni ile millet birbirinden nasıl ayırt edilebilir? Smith'e göre ulus etniden daha geniş bir kategoriye ifade etmektedir. Etniler ve milletleri oluşturan unsurlar arasında bir örtüşme olabilmektedir. Ancak yine de etniler milletlerin sahip olduğu özelliklerin çoğundan yoksundurlar. Etnide bir teritori ile bağ, tarihî ve sembolik kalabilirken, yani böyle bir yerde ikamet etmeleri gerekmezken, millette bu bağ sembolik kalamaz, milletler ülkelerinde bulunurlar. Ayrıca, millette herkes için geçerli ortak yasa, ortak işbölümü ve ekonomik birlik söz konusuysen, etnide bu nitelikler aranmamaktadır.⁶⁹ Balibar ise bu ayrımı etninin kültürel bir kategori milletin ise siyasal bir kategori olarak varsayıldığını söyleyerek ortaya koymaktadır. Buna göre, millet bir devletin fiilî sınırlarına bağlı olan siyasî bir kategoriyken; etnik grup devlet sınırlarına bağlı olmayan ve kuşaktan kuşağa geçen kültürel bir kategoridir.⁷⁰

Görülüyor ki, millet etniden daha geniş bir kategoriye tanımlamaktadır. Milletler birden fazla etniden oluşabilmektedir. Zaten dünyada etnik açıdan homojen devletlerin sayısı çok azdır. Her millet belirli bir etniye dayanmasa da sonuçta devlet yapılanmasında farklı etniler belirli egemen bir kültürün norm ve değerlerini

⁶⁶ Eric Hobsbawm, *Milletler ve Milliyetçilik, Program, Mit, Gerçeklik*, Çev. Osman Akınhay, 3. B., İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 2006, s. 36.

⁶⁷ Montserrat Guibernau, *Milliyetçilikler: 20. Yüzyılda Ulusal Devlet ve Milliyetçilikler*, Çev. Neşe Nur Domaniç, İstanbul, Sarmal Yayınevi, 1997, s. 92.

⁶⁸ Benedict Anderson, *Hayalî Cemaatler, Milliyetçiliğin Kökenleri ve Yayılması*, Çev. İskender Savaşır, 3. B., İstanbul, Metis Yayınları, 2004, s. 21.

⁶⁹ Smith, *Millî Kimlik...*, s. 71.

⁷⁰ Immanuel Wallerstein, “Halklığın İnşası: Irkçılık, Milliyetçilik ve Etniklik”, *İrk Ulus Sınıf...*, s. 98.

benimsemek zorunda kalmaktadır. ABD bu konuda güzel bir örnek oluşturmaktadır: Göçle gelmiş çeşitli etnik gruplar egemen Anglosakson kültürünün norm ve değerlerini, bazen din, dil ve isimlerini bile benimsemek zorunda kalmışlardır.⁷¹ İşte bu çerçeveden Türkiye Cumhuriyeti kuruluşunda millet-etni ilişkisine geçildiğinde, millet tasarımı Anayasası, yasaları ve kurumlarıyla Türk etnisini/kültürünü ön plana çıkartan bir yaklaşım benimsendiği görülmektedir. Ancak buradaki Türk herhangi bir Türk değil, Müslüman Türktür. Bu bağlamda, Türk terimi Müslüman olmayanlar ile Kürtler gibi kendini Türk olarak tanımlamayan Müslümanları dışarıda bırakmaktadır.⁷² Etnik sorunların çoğunda olduğu gibi Kürt sorununun ortaya çıkması ve gelişiminde de bu durum belirleyici olmuştur.

1.1.3. Mevcut Ulusal Kimlik Tanımlamaları ve Sorunları

Türkiye'nin ulusal kimliğinin tanımlanmasında genel eğilim kimliğin bütüncül bir kavram, yani bütün bir ulusun özelliği olarak ele alma yönünde olmuştur. Oysa böyle bir yaklaşım aşırı basitleştirme ve genellemeye yol açarak yetersiz kalabilmektedir.⁷³

Bütün bu çerçevede belirleyici olan aslında Kürt sorunudur. Nitekim AB'nin Türkiye'den insan hakları, azınlıklar, kimlikler alanında reform talep etmesi Türk ulusal kimliğinin Kürt kimliği algısına bağlı olarak tepki almaktadır. Bu reformlar, Kürt sorunu çerçevesinde değerlendirilerek, ülkenin bölünmesine neden olacağı düşünülen Kürtlerin taleplerini gerçekleştirmeye yönelik bir çerçeve sunacağı için reddedilmektedir. AB'nin kültürel haklar konusuna olumlu bakması da AB çerçevesinde yapılabilecek bütün demokratik açılımlara şüpheyle bakılmasına neden olmaktadır.

⁷¹ Somersan, *op.cit.*, s. 87-88'den J. J. Macionis ve K. Plummer, *Sociology: A Global Introduction*, New York, Prentice Hall, 1997, s. 336.

⁷² Baskın Oran, "Religious Differences and Human Rights: Historical and Current Experiences From Southeast Europe (With Special Reference to Greece and Turkey)", *Human Rights and Diversity: New Challenges for Plural Societies*, Der. Eduardo J. Ruiz Vieytez ve Robert Dunbar, Bilbao, University of Deusto, 2007, s. 176; Oran, *Türkiye'de Azınlıklar...*, s. 88-92.

⁷³ Hasan Kösebalaban, "Torn Identities and Foreign Policy: The Case of Turkey and Japan", *Insight Turkey*, 2008, s. 7.

Türkiye'nin kimlik krizinin aslında Kürt sorunu temeline dayandığını söylemek mümkündür. Soğuk Savaş sonrasında, bu temelde gerçekleşen kimlik krizi daha belirgin hale gelmiştir. Bir tarafta, Orta Asya'da Türkçe konuşan Türkî cumhuriyetlerin bağımsızlıklarını kazanmasına ve diğer tarafta Balkanlar'da Müslümanların karıştığı şiddetli çatışmalara yol açan bu süreç, pek çok Türkü kendi tarihsel, kültürel ve dinsel miraslarını kabul etmeye zorlamıştır. Bosna savaşı, Çeçenistan olayları, Körfez Savaşı vb. Türkiye'ye Türk Etnisi üzerinden tanımlanan tarihsel bağlar sunmuştur.⁷⁴ Böyle bir çerçevede, Türkiye bir yandan egemen Türk kimliğinin bağlarıyla, öte yandan da varlığını bile kabul etmediği iç unsur olan Kürtlerin kimlik bağlarıyla karşı karşıya kalmıştır. İşte esas kimlik krizi de bu çerçevede yaşanmıştır. Nitekim Türkiye, varlığı bile reddedilen Kürt kimliğini dile getirmek zorunda kalmıştır.

Kürt kimliğinin varlığını bir şekilde ortaya koyması ve talepleri, Türk ulusal kimliğinin inşasına, diğer amiller tarafından tanımlanmasına ve değişimine etkide bulunmaktadır.

Kürt kimliği Türkiye'nin komşu devletler ve yakın çevresiyle ilişkilerinde, kendi üzerinden bir kolektif kimlik inşasına yol açarak dış politikayı etkilemektedir. Bu çerçevede, paylaşılan kolektif kimlik söz konusu devletlerarasında bazen anlaşmazlık bazen işbirliği nedeni olsa da ilişkilerde sürekliliği sağlamaktadır.

Kürt sorunu, Türkiye'nin başta AB olmak üzere Batılı kurum ve devletlerle ilişkilerinde Türkiye'ye yönelik olarak olumsuz bir kimlik inşasına neden olmaktadır. Bu olumsuz kimlik inşası, bir taraftan Türkiye-AB ilişkilerinde etkili olan Sivil Toplum Kuruluşlarının (STK) Kürt sorunu konusunda faaliyetleri, raporları ve söylemleri yoluyla, diğer taraftan AB'nin yayınladığı raporlar, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) kararları vb. aracılığıyla gerçekleşmektedir.

Kürt sorunu çözümsüz kaldıkça ve daha görünür hale geldikçe Türk ulusal kimliği üzerinde değişime neden olmaktadır. Bu çerçevede, bir taraftan Türk ulusal kimliğinin inşa sürecine etkide bulunmakta ve diğer taraftan Türk milliyetçi

⁷⁴ Kösebalaban, *op.cit.*, s. 14.

söylemini güçlendirmekte ve böylece sivil milliyetçi ve askerî kuruluşların dış politika inşa sürecine ve uygulama alanına müdahale etmelerine elverişli bir ortam sağlamaktadır. Milliyetçi söylem dış politikada etkili olan sivil ve askerî kuruluşların söz ve eylemlerinde belirgin olmakta ve Kürt sorunu etkisiyle yazılı olmayan kurallar inşa etmektedir.

Görüldüğü gibi hem iç politikada hem de dış politikada büyük sorunlara neden bu sorunun çözümü hem ülke içinde demokratikleşme ve barışın sağlanması hem de uluslararası arenada olumlu bir Türkiye algısının oluşması açısından önem arz etmektedir.

1.2. Kürtlerin Tarihi Kökeni

Her ne kadar bazı tarihçiler bu düşünceye şüphe ile baksalar da Kürtler çoğunluğu itibarıyla kökenlerini yaklaşık 2000 yıl önce Türkiye, İran, Irak ve Suriye topraklarında yaşayan Medler'e dayandırmaktadır.⁷⁵

Kürtlerin tarih sahnesine çıkışı ile ilgili söylenen birçok mitolojik efsane bulunmaktadır. Bu efsanelerden en meşhuru, Kürtlerin ortaya çıkışının başlangıcı olarak anlatılan Demirci Kawa-Zalim Dahhak efsanesidir. Doğruluğu tartışılan bu efsane ilk olarak Firdevsi tarafından yazılan ve Gazneli Sultan Mahmut'a takdim edilen (930-1030) Farsça bir eser olan Şehname' de geçmektedir.⁷⁶ Bu eserdeki anlatıma göre de Kürtler İran menşelidir. Bu efsanelerin tamamı mitolojik rivayetlerden ibarettir ve bilimsel verilerden uzaktır.⁷⁷

İslam'ın ilk yıllarında Halid Bin Velid komutasındaki İslam orduları 639'da Arap yarımadasını aşmış, Kürtlerin yaşadığı toprakların büyük bir bölümünü fethetmiştir. Zerdüştlük inancına mensup Kürtlerin büyük çoğunluğu İslamiyet'i Hz. Ömer döneminde kabul etmiştir. Kürtler, Türklerden yaklaşık iki yüz yıl önce İslamiyet'e girmiştir. Bunun en büyük delili 639 yılında Diyarbakır'da Mar-Toma

⁷⁵ Robert Olson, (2010). *Kürt Meselesi ve Türkiye-İran İlişkileri*, Çev. Hikmet İlhan, Avesta Yayınları, s.23.

⁷⁶ Abdulhaluk Mehmet Çay, (2008). *Her Yönüyle Kürt Dosyası*, Ankara, s.44.

⁷⁷ Tan, *Kürt Sorunu*, s.24.

adını taşıyan kilisenin camiye çevrilmesidir. Bu eserin günümüzdeki ismi Ulu Camidir.⁷⁸

Türklerin Anadolu kapısından ilk girişi olarak kabul edilen 1071 Malazgirt Savaşında, Kürtler on bin kişilik bir kuvvetle Selçuklu Sultanı Alparslan'ın yanında yer almıştır.⁷⁹ Kürt beyliklerinin bu yardımı ile 1071'de Malazgirt Zaferi Selçuklular tarafından kazanılmıştır.

Küçük Asya'da ve bütün Ortadoğu'da önemli soykırımlar ve yıkımlar meydana gelirken, bu bölgede yaşayan Kürtler, coğrafyanın verdiği avantaj ve tarihsel deneyimleri ile Timurlenk'in ordularına karşı savaşarak kısmen daha az zarar görmüşlerdir. Bu bölgede hiçbir imparatorluğun tam egemenlik sağlayamaması, Kürtlerin bağımsız beylikler halinde yaşamalarını sağlamıştır.⁸⁰

Geçmişe bakıldığında "Kürdistan" ifadesi, yani Kürtlerin yaşadığı yerleşim alanı ilk defa Selçuklu Sultanı Sancar döneminde(1117-1157) ortaya çıkmıştır.⁸¹ Kürtlerin tarihi ile ilgili ilk yazılı eser Şeref namedir ve bu eser Bitlisli Şeref Han (Bitlis'i) tarafından 1596 tarihinde yazılmıştır. Bitlisli Şeref Han'ın yazdığı bu esere göre, Kürt bölgesinde birçok Kürt Beylikleri yaşamını devam ettirmiştir.

Kürtlerin konuştuğu Kürtçe, dil bilimciler tarafından Hint-Avrupa dil gurubuna ait olduğu kabul edilmektedir. Günümüzde konuşulan Kürtçe lehçeleri dört ana başlık altında toplamak mümkündür;⁸²

1. Kurmançi (Bahdini)
2. Sorani
3. Dimili (Zazaki)
4. Gorani (Hevremani).

Çoğunluğu Ortadoğu'daki ülkelerde yaşayan Kürt nüfusunun yaklaşık 20 ile 25 milyon olduğu tahmin edilmektedir. Suriye'de 1 milyon, Irak'ta 3.5-4 milyon,

⁷⁸ Abdülkadir Menek, (2011). *Kürt Meselesi ve Said Nursi*, İstanbul, Nesil Yayınları, s.16.

⁷⁹ Menek, *a.g.e.*, s.17.

⁸⁰ TMMOB, "Kürt Sorunu", http://www.tmmob.org.tr/genel/bizden_detay.php?kod=3224&tipi=16 (02.04.2013).

⁸¹ Çay, *a.g.e.*, s.117.

⁸² Tan, *Kürt Sorunu*, s.35

İran’da 6 milyon ve en büyük Kürt nüfusuna sahip olan Türkiye’de ise 12-14 milyon Kürt yaşamaktadır.⁸³ Dünya ülkeleri arasında 1000 kişilik nüfusun altında bile ülke olduğu (Pitcairn Adaları:66, Vatikan:921) hesap edildiğinde, Kürtler bu nüfusuyla bulunduğu topraklarda çoğu zaman ülkeyi bölme yönü ile bir tehlike olarak görülmüştür. Bu açıdan mesele ele alındığında, bugün Ortadoğu’da dört ülkede Kürt Sorunu olduğu kabul edilmektedir.⁸⁴ Kürt nüfusunun büyük kısmının Türkiye’de bulunması Cumhuriyetin ilk yıllarında tehlike olarak algılanmış ve bu nüfusu azaltmaya yönelik politikalar geliştirilmiştir.⁸⁵

Kürtlerin etnik kökeni konusunda her dönemde farklı tezler ortaya atılmış ve bu tezleri ortaya atan kişilerin siyasi görüşleri çerçevesinde mesele yorumlanmıştır. Öne sürülen iddiaların siyasi niyetlerle de şekillenmesi neticesinde, birbirinden farklı sonuçlar ortaya çıkmıştır. Bağımsız bir Kürt Devleti kurmak isteyen ve “Kürt Milliyetçiliği” yaparak kendi tezlerini güçlendirmeye çalışan hareketin mensupları, Kürtlerin müstakil bir kimliğe sahip olduğu konusunda büyük bir gayret içindedirler.⁸⁶

“Türk Milliyetçiliği” yaparak Kürt kimliğini inkâr etmeye çalışanların bu yönde gayretleri de tarihte hep var olmuştur. Milliyetçi Hareket Partisinden (MHP) milletvekili adayı olan Abdulhaluk M. Çay’a göre bir Kürt kimliğinden bahsetmek mümkün değildir ve Çay’ın söylemi ile “*Kürt milliyetçiliği İngiliz politikasının bir çocuğudur*”. Çay’a göre Kürt Sorunu meselesi Doğu ve Güneydoğuda yaşayan Türkmen toplulukların zamanla “Kürtleşmesi” meselesidir.⁸⁷

⁸³ Olson, *a.g.e.*, s.23.

⁸⁴ Turan Yavuz, (1993). *ABD’nin Kürt Kartı*, İstanbul, Milliyet Yayınları, s.23.

⁸⁵ Menek, *a.g.e.*, s.123-129.

⁸⁶ Ali Rıza Şeyh Attar, (2004). *Kürtler Bölgesel ve Bölge Dışı Güçler*, İstanbul, Anka Yayınları, s. 30.

⁸⁷ Çay, *a.g.e.*, s.360.

1.3. Yöntem, Teori

Çalışma kapsamında değerlendirme amaçlı araştırma yöntemi (evaluation research) ile AkK Parti'nin iktidarı döneminde uygulamış olduğu politikalar araştırılacak ve elde edilen bulgular ışığında politikaların ne ölçüde hedefine ulaştığına ilişkin bir değerlendirme yapılacaktır. Genel olarak AK Parti iktidarı öncesi Kürt Sorununun Çözümüne yönelik politikalarda ekonomi ve güvenlik boyutunun ağır bastığı ve AK Parti iktidarı ile sosyal / kültürel politikalar ağırlık verildiği ve bu tarz politikaların Kürt Sorunun çözümünde daha etkili bir yöntem olduğu tezi araştırılacaktır. Bu kapsamda AK Parti'nin politikalarının ağırlıklı olarak hangi unsurlar etrafında şekillendiği ve ne ölçüde sosyal / kültürel politikaları içerdiği ve bu politikaların ne ölçüde amacına ulaştığına ilişkin değerlendirme yapılacaktır. Araştırma neticesinde elde edilen bulgular üzerinde değerlendirme yapılarak tümevarım yöntemi kullanılacaktır. Elde edilen bulguların değerlendirilebilmesi için tanımlayıcı araştırma (descriptive research) ve açıklayıcı araştırma (explanatory research) yöntemi ile değerlendirmeye esas teşkil edecek unsurlar için tanımlamalar ve açıklamalar yapılacaktır.

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYEDEKİ KÜRT SORUNU VE TARİHİ SÜRECİ

2.1. Kürt Sorunun Çerçevesi

Çeşitli bakış açılarına göre Şark meselesi, Doğu sorunu, Güneydoğu sorunu, PKK sorunu, Kürt Sorunu, geri kalmışlık sorunu, insan hakları sorunu, feodalite sorunu gibi isimlendirmeler ile ifade edilmiştir. Farklı şekillerde tarif edilmiş bu meselenin, kimi zaman terör boyutu, kimi zaman kimlik boyutu, kimi zaman da sosyo-ekonomik koşulları öne çıkarılmıştır. İsim olarak ne denilirse denilsin bu hadise, Türkiye'nin şu anda en büyük sorunlarının başında gelmektedir¹⁶⁴ Siyaset Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfının (SETA) yaptığı araştırmada Türkiye'deki sorunlar sırasıyla; İşsizlik % 47.2 ile birinci, ekonomik sorunlar % 29.1 ile ikinci, Kürt Sorunu % 16.2 ile üçüncü sırada yer almaktadır. Ekonomik sorunlar göz önünde bulundurulmadığında, Kürt meselesinin toplum tarafından Türkiye'nin en önemli siyasal sorunu olarak algılandığı ortaya çıkmaktadır.¹⁶⁵

Bu çalışmada, devam eden sorunun bugünkü halini daha iyi tarif etmek amacıyla ve tüm boyutlarını daha iyi kapsadığı düşüncesiyle “Kürt Sorunu” ifadesi kullanılmaktadır.

2.1.1. Kürt Sorununun Tanımı

Dünya üzerinde kurulmuş devletlerin tarihine göz atıldığında, devletlerin hayat süreçleri bireylerin hayat süreci ile benzerlikler arz etmektedir. Tıpkı fertler gibi toplumlar da dünyaya gelir, olgunluk çağını yaşar, ardından yaşlanır ve sonrada ölürlür. Bu süreç tıpkı fertlerin ömrü gibi bazen uzun bazen kısa olur, sonuç itibarı ile

¹⁶⁴ Hüseyin Yayman, (2011). *Türkiye'nin Kürt Sorunu Hafızası*, İstanbul, Doğan Kitap, s.11.

¹⁶⁵ SETA, “*Türkiye'nin Kürt Sorunu Algısı*”, 1 Eylül 2009, s.34, <http://arsiv.setav.org/Ups/dosya/8523.pdf> (24.03.2013).

bütün toplumlar bir gün yeryüzünde silinip giderler, geride bırakabilmişse sadece eserleri ve namı kalır. Fertlerin hayat sürelerini, yaşam koşulları ve maruz kaldığı hastalıklar belirlediği gibi, toplumların yaşam sürelerini de fertlerde zuhur eden hastalıklara benzerlik gösteren olgular belirlemektedir.

Toplumlarda önemsiz gibi görünen sorunlar erken önlem alınmadığında bu durum ileride telafisi olmayan büyük sorunlara neden olabilmektedir. Örneğin son yüzyılın en büyük hastalıklarından biri olan “Komünizm” çok güçlü görünen toplumları ve devletleri yerle bir etmiş ve sonunu getirmiştir.

Dünya üzerindeki birçok ülkede, çatısı altında yaşayan halkların kültür ve köken farklılığı kimi zaman istismar edilerek rahatsızlıklara dönüştürülmüştür.¹⁶⁶ Çoğu zaman da bu rahatsızlıklar o ülkenin sonunu erken getiren bir problem olmuştur.

Türkiye’deki Kürt halkı ile ilgili rahatsızlıklar başlangıç itibarı ile küçük görünse de zamanla büyüyen bir probleme dönüşmüştür. İlk yıllarında küçük tedbirlerle çözülmesi muhtemel bu sorununun özerine gidilemediğinden son otuz yılda büyük maddi ve manevi zararlara yol açmıştır.

Türkiye’de siyasal partilerin ve bürokratların her birinin meseleye bakışı farklılıklar arz etmiştir. Tek Parti Dönemindeki Cumhuriyetçiler ve uzun yıllar askeri komuta kademesindekiler raporlar ve söylemleri ile “Kürt Sorunu yoktur” diyerek sorunu görmezden gelerek inkar etmişlerdir.¹⁶⁷

“Türk Milliyetçisi” olarak kendini tanımlayan ve MHP çizgisinde siyaset yapanların birçoğu “Kürt Sorunu bir terör ve bölücülük sorunudur” diyerek meseleyi Türkiye’yi parçalamak isteyen dış güçlerin kışkırtmaları sonucu ortaya çıkan salt bir bölücülük ve terör sorunu olarak görmüştür.¹⁶⁸

¹⁶⁶ SETA, “*Türkiye’nin Kürt Sorunu Algısı*”, 1 Eylül 2009, s.123-124, <http://arsiv.setav.org/Ups/dosya/8523.pdf> (24.03.2013).

¹⁶⁷ Fikret Bila, (2010). *Komutanlar Cephesi*, İstanbul, Doğan Kitap, s.148.

¹⁶⁸ Semih Yalçın, “*“PKK’nın elebaşlarından Karayılan’ın sözleri” üzerine yapmış olduğu basın açıklaması*”, Milliyetçi Hareket Partisi Genel Başkan Yardımcısı, 26 Nisan 2013, <http://www.mhp.org.tr/htmldocs/mhp/2796/mhp/index.html> (12.06.2013).

“Milli Görüş” çizgisinde siyaset yapanlar (Necmettin Erbakan) çoğunluk itibarı ile “Kürt Sorunu ekonomik bir sorundur” diyerek sorunun Cumhuriyet hükümetlerinin bölgeyi ihmal etmesi neticesinde yaşanan salt bir ekonomik, geri kalmışlık sorunu olarak görmüştür. Anavatan Partisi ilk yıllarında bu fikri savunmuş ve politikalarını buna göre belirlemiştir. Daha sonraki yıllarda, “Kürt Sorunu etnik bir kimlik sorunudur” diyerek bunu bir demokratikleşme sorunu olarak görmüştür.¹⁶⁹

“Bağımsız Kürdistan” devletinin kurulması gerektiğini savunanlar, “Kürt Sorunu ulusal bir sorundur”, diyerek soruna kendi açılarından yaklaşmıştır. Bu fikrin savunucuları, başta Kürdistan İşçi Partisi (PKK) mensupları ve onun güdümünde siyaset sahnesinde rol alan Kürt siyasetçileri olmuştur.

Kürt kimliği ile tanınan ve bu kimliğe dayalı siyaset yapan çevrelere göre (HEP’ten BDP’ye kadar kurulan partilerin mensupları) Kürt Sorununu “yıllardır ezilmiş Kürt halkının” meşru taleplerini alamama sorunu olarak görmekte ve bu perspektifte bir tanım yapmaktadır. Bu partilerde siyaset yapan kişilerin hemen hemen hepsi PKK terör örgütünü Kürtlerin meşru haklarını arayan bir “gerilla” yapılanması olarak görmekte ve terör örgütünün silahlarının gölgesinde bir siyaset çizgisi izlemektedir.¹⁷⁰

Türk kimliğini ön plana çıkaran ve bu pencereden meseleye bakan bazı çevrelerde bu soruna kendi zaviyesinden tanımlar getirmektedirler. CHP İzmir Milletvekili Birgün Aymar Güler’in milliyetçilik içeren şu ifadesi bu tanımlara bir örnek niteliğindedir; “*Kürt milliyetçiliğini bana ‘ilericilik’ ve ‘bağımsızcılık’ diye yutturamazsınız. Türk ulusuyla Kürt milliyetini eşit, eş değerde gördüremezsiniz*”.¹⁷¹

Türk milliyetçiliği kimliği ile siyaset yapan MHP’de birçok noktada aynı yaklaşımı sergilemektedir. Seçim atmosferleri siyaseti daha da kutuplaştırmaktadır.

¹⁶⁹ Tan, *Kürt Sorunu*, s.15-16.

¹⁷⁰ Ahmet Türk, “*Türk: Sayın Öcalan diyor ki "Kürtler özgürleşmeden Türkiye özgürleşmez" ’*”, BDP Blog milletvekili Ahmet Türk, 27 Ocak 2013, <http://bdp.org.tr/Devam/28-haberdetay-turk-sayin-ocalan-diyor-ki-kurtler-ozgurlesmeden-turkiye-ozgurlesmez.aspx> (13.06.2013).

¹⁷¹ Haber Türk, “*CHP’de deprem!*”, 24 Ocak 2013, <http://www.haberturk.com/polemik/haber/814176-chpde-deprem>, (20.03.2013).

Siyasette karşılıklı önyargıların varlığı bir sorundur ve bunları aşmak hiçte kolay olmamaktadır. MHP'nin ve BDP'nin tersinden birbirlerini destekleyen milliyetçi politikaları önemli bir problem olarak karşımıza çıkmıştır.¹⁷²

2.1.2. Kürt Sorununun Ortaya Çıkmasındaki Etkenler

On sekizinci yüzyılda III. Selim döneminde başlayan, merkezi yönetimi güçlendirme çalışmasının bir neticesi olan sancak ve vilayetlerde vergi yükünün artırılması bazı huzursuzluklara sebep olmuştur. Uygulamanın bir devamı olan vilayetlere valilerin atanması çatışmaların başlamasına ve isyanların baş göstermesine neden olmuştur.¹⁷³

Osmanlıda modernleşme adına yapılan çalışmaların bir neticesi olan merkezi yönetim sistemi oluşturma politikaları, birçok unsuru olumsuz etkilediği gibi Kürtlerde de rahatsızlıkların baş göstermesine neden olmuştur. Tanzimat reformlarının “merkezileşme ve devleti yeniden kurma” çabaları rahatsızlıkların büyümesine yol açmıştır. İttihat Terakki Fırkasının çıkarttığı Tehcir Kanunu'nun 12. maddesinde “... Kürtler ufak-ufak kafilelere ayrılıp silahlardan arındırılarak değişik bölgelere gönderilecek ve orada genel nüfusun yüzde beşini geçmeyecektir. Kürt mülteciler eski yerlerine gönderilmeyecek...” ancak İTF'nin böyle bir düzenleme yapmaya ömrü yetmemiş ve proje yarım kalmıştır. Bu yarım kalan projenin büyük bir bölümü Cumhuriyet dönemindeki siyasetçiler tarafından devam ettirilmiştir.

İmparatorluktan miras kalan sorunların en başında Kürt meselesi gelmektedir. Cumhuriyetin homojen bir ulus devleti kurma projesi kağıt üzerinde sorunsuz görünse de uygulamada birçok sorunu beraberinde getirmiştir.¹⁷⁴ İdarecilerin tavır ve söylemleri zamanla rahatsızlıklara sebebiyet vermiş ve Cumhuriyetin daha ilk yıllarında nüfuz sahibi Kürt aşiretleri isyan çıkarmışlardır.

¹⁷² Alper Tan, (2011). “Kürt Sorunu: Çözüm İçin Öneriler”, Stratejik Düşünce Enstitüsü, s.10.

¹⁷³ Menek, a.g.e., s.25.

¹⁷⁴ Yayman, a.g.e., s.11.

Osmanlının yıkılması ve enkazından yeni bir devlet kurma çabaları Anadolu toprakları üzerindeki halkları birbirine biraz daha yakınlaştırmış ve cephelerde omuz omuza mücadele etme sürecine dönüşmüştür. Kurtuluş savaşında ayrı bir yer teşkil eden Çanakkale destanı, birçok farklı etnik kökenden gelen Anadolu insanını (Laz, Çerkez, Arap, Kürt, Türk vb...) adeta 'yek' vücut yapmış ve birbirine kenetlemiştir.

Kazandığımız zaferler bir sevinç kaynağı olsa da aslında birçok aydınımızı ve gelecek geleceği inşa edecek beyin takımımızı bu mücadelelerde şehit vermişiz. Savaşın galibi olan Cumhuriyetin kurucu kadrosunda Osmanlının A takımı diyebileceğimiz kadrodan çok az kişi yer almıştır.¹⁷⁵ Bu ortamda Türk Milliyetçiliğini ön planda çıkarması milliyetçi çatışmalara zemin hazırlamıştır.

Yeni Cumhuriyet anlayışında Osmanlı İmparatorluğunda hâkim olan çok uluslu, çok-etnikli, çok-dilli ve çok-dinli yapı konusunda hafıza kaybına uğranmıştır.¹⁷⁶

Batılılaşmayı esas alan devlet 1930'larda batıya döndüğünde etrafında hep diktatör rejimleri görmüştür. Rusya'da Stalin, Almanya'da Hitler ve İtalya da Mussolini gibi örneklerden etkilenmemesi imkânsızdır.¹⁷⁷ Bu dönemin Adalet Bakanı Mahmut Esat Bozkurt'un 1930 yılında verdiği demeç, yöneticilerin batıdaki diktatörlerden ne kadar etkilendiğini ve Kürt meselesine nasıl bir pencereden baktığını net bir şekilde ortaya koymaktadır. *"Benim fikrim ve kanaatim şudur ki, memleketin kendisi Türk'tür. Öz Türk olmayanların Türk vatanında bir hakkı vardır, o da hizmetçi olmaktır, köle olmaktır."*¹⁷⁸

Bu bakış açısının ilerlerde nasıl kapanmayacak problemler açacağını ve ne bedeller ödeteceğini o günlerde bunu idrak edemeyen yöneticilerin görmesi elbette düşünülemez. Bugün bile bazı çevreler Kürtleri küçümseyerek, Kürt kelimesinin dağlık bölgede yaşayan insanların karda yürürken çıkardığı kart-kurt sesinden ortaya

¹⁷⁵ Sedat Laçiner, (2011). *Dışımızdaki PKK İçimizdeki İsrail*, İstanbul, Haykitap, s.18.

¹⁷⁶ Doğu Ergil, (2009). *Kürt Raporu-Güvenlik Politikasından Kimlik Siyasetine*, İstanbul, Timaş Yayınları, s.11

¹⁷⁷ Laçiner, a.g.e., s.23.

¹⁷⁸ Uludağ Sözlük, "Türk bu ülkenin yegane efendisi yegane sahibidir", 22 Mart 2009, <http://www.uludagsozluk.com/k/t%C3%BCrk-bu-%C3%BCIkenin-yegane-efendisi-yegane-sahibidir/> (06.03.2013).

çıkışını savunmaktadır.¹⁷⁹ Bu bakış açısının doğurduğu problemler zamanla dağın tepesinden yuvarlanan bir kartopunun giderek bir çığa dönüşmesi gibi büyümüştür. Türkiye’de birçok insanın altında can verdiği bu çığın bugün bile tam olarak kontrol altına alınamamıştır.

Orgeneral Aytaç Yalman kendisini ve bu tezi savunanların düştüğü hatayı şu ifadeleri ile itiraf etmektedir; *“Bizler o dönemde Kürt yoktur diye eğitilmişiz. Kürtleri, Türklerin bir kolu olarak görüyoruz. Ortalıkta işte dağlarda gezerken, karda yürürken kart, kurt sesleri çıktığı için Kürt denilmiştir gibi tarifler dolaşiyor. O dönemde sosyal istekleri biz ‘yıkıcı’ faaliyetler kapsamında görüyoruz. Dolayısıyla olayın sosyal yönünü görememişiz, sorunu zamanında teşhis edememişiz.”*¹⁸⁰

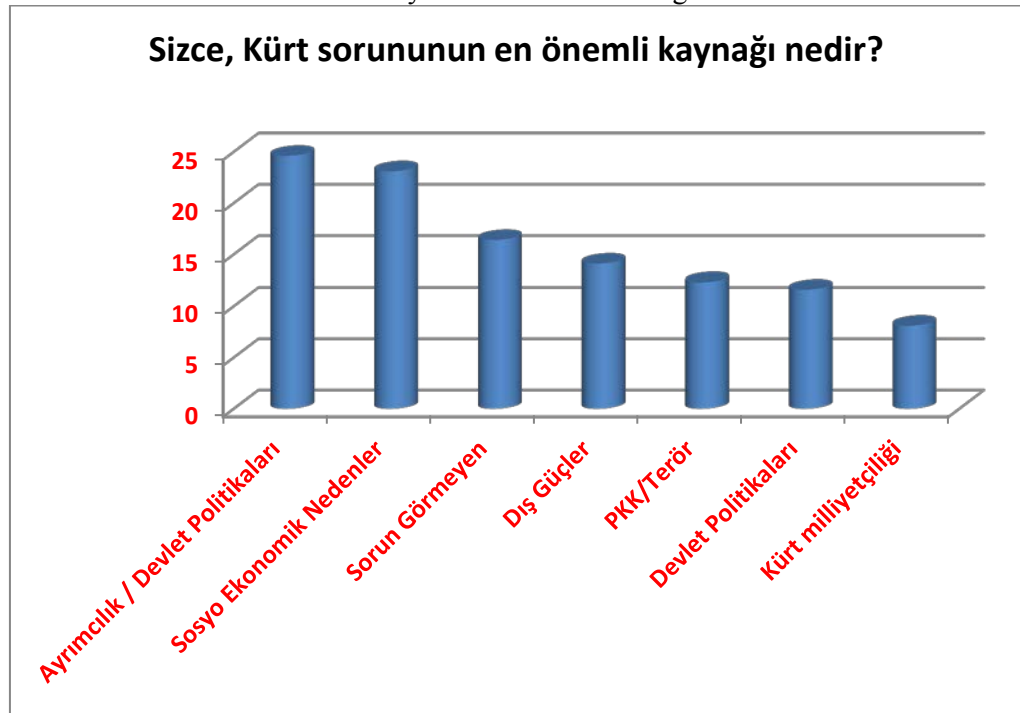
SETA’nın yaptığı araştırmada sorulan şu soru ve alınan cevaplar meseleyi biraz daha net görmemizi sağlamaktadır; *“Sizce, Kürt Sorununun en önemli kaynağı nedir?”* Sorusuna verilen cevapların genel dağılım açısından ortaya çıkan tabloya baktığımızda, Kürt Sorununa yol açan nedenlerin ilk dördü, şu şekilde sıralanmaktadır: Katılımcıların %24,6’sı ayrımcılık ve devlet politikalarını, %23,1’i sosyo-ekonomik nedenleri, %14,1’i dış güçleri ve son olarak %12,3’ü PKK/Terörü, Kürt meselesini ortaya çıkartan sebepler olarak görmektedir.¹⁸¹

¹⁷⁹ Tan, *Kürt Sorunu*, s.18.

¹⁸⁰ Fikret Bila, (2007). *Komutanlar Cephesi*, İstanbul, Detay Yayıncılık, s.200-201.

¹⁸¹ SETA, ‘‘Türkiye’nin Kürt Sorunu Algısı’’, 1 Eylül 2009, s.38, <http://arsiv.setav.org/Ups/dosya/8523.pdf> (24.03.2013).

Tablo 2-1: Türkiye'nin Kürt Sorunu Algısı

Kaynak: SETA, “Türkiye'nin Kürt Sorunu Algısı”, 1 Eylül 2009.

2.1.3. Kürt Sorununa Bakış Açısı ve Sorununun Algılanması

Osmanlı'nın “devlet bilgisini” görmezden gelen irade, tarihsel ve toplumsal gerçeklikten kopuk yaklaşımıyla, çözümü inzibati tedbirlerin çoğaltılmasında görmüştür. Bundan dolayı da devlet, sorunu çözmek için kalıcı tedbirler alması gerektiği yerde, sorunla yüzleşmeyi sürekli erteleyerek, geçici önlemler almayı tercih etmiştir. Sorunun güvenlik bürokrasisine havale edilmesi, tesirleri bugün de devam eden bir gelenek haline gelmiştir. “Jandarma ve tahsildar baskısıyla” halkı hizaya getirmek isteyen kamu siyaseti anlayışı, problemleri çözmek yerine sorunun derinleşmesine neden olmuştur.¹⁸²

Cumhuriyetin ilanından sonra devletin Kürt siyasetine bakışında milat olan Şeyh Sait İsyanı, devletin Doğu'ya yaklaşım biçimini radikal bir şekilde değiştirmiştir. Sert güvenlik tedbirlerinin uygulanmasının başlangıcı sayılan bu

¹⁸² Yayman, *a.g.e.*, s.20.

hadise, homojen ulus devlet kuracak kadronun kendine meşru bir zemin hazırlaması için bahane oluşturmuştur. Bir başka görüşe göre ise 1924 anayasasının oluşturduğu yeni düzen neticesinde devletin sert politikalar uygulaması ve halifelğin kaldırılmasının bir sonucu olarak Şeyh Sait İsyanı yaşanmıştır.

Kürt Sorunun nedenlerinden bir diğer önemli etken de Milli Mücadele döneminde hâkim olan İslam inancı etrafında meydana gelen birlik beraberlik ruhunun birkaç yıl sonra terk edilmesi olmuştur (İsmet İnönü'nün 1924 tarihinden sonraki tavırları). Etnik milliyetçiliğin ön plana çıkartılması ve Türk ekseninde oluşturulan bir ulus-devlet inşa etme projesi çerçevesinde uygulamaya konulan politikalar sorunu zamanla derinleştirmiştir.¹⁸³

Cumhuriyeti kuran kadronun Kürt siyasetine bakış açısını belirlemede kuşkusuz en büyük rolü üstlenen aktör Mustafa Kemal Atatürk olmuştur. Kürt Sorunu karşısında iki farklı Mustafa Kemal Atatürk görmek mümkündür. Birinci Mustafa Kemal Atatürk, Erzurum, Sivas kongrelerinde ve Amasya görüşmesi Protokolü'nde Kürtlerin varlığını kabul eden ve kurtuluş mücadelesini Kürtlerle birlikte yürütmeyi tercih eden aktördür. Bununda ötesinde “yerinden yönetim” prensibini benimseyen, 16 Ocak 1923'teki İzmit konuşmasında “Kürtlere yerel özerklik verileceğini” dile getiren bir Mustafa Kemal Atatürk vardır. Bu Mustafa Kemal, kamuoyunca pek bilinmemekte ve hatta bir parça saklanmak istenmektedir. İkinci Mustafa Kemal Atatürk ise 1925 sonrası dönemde Şark Islahat Planıyla başlayıp, 1938 Dersim Islahat Planıyla devam eden “inkârcı ve asimilasyoncu” siyasete izin veren bir aktördür. Tek Parti Dönemi tartışmalarının daha çok Başbakan İsmet İnönü ve İçişleri Bakanı Şükrü Kaya üzerinden yürütülmesi, Mustafa Kemal Atatürk'e koruma zırhı olarak kullanılan bir taktik olmuştur.¹⁸⁴

Dahiliye Vekili Cemil Uybadin ve Abdülhalik Renda, Şark Islahat Planı hazırlanmadan önce Doğu Anadolu'ya giderek bir takım incelemelerde bulunmuş ve kaleme aldıkları raporları hükümete sunmuşlardır. Dahiliye Vekili Cemil Uybadin 1925 yılında hazırladığı ve hükümete sunduğu gizli raporunda “*Kürdistan Umumi*

¹⁸³ Menek, *a.g.e.*, s.9.

¹⁸⁴ Yayman, *a.g.e.*, s.34-35.

Valilikle ve müstemleke (sömürge) usulü ile idare edilmemelidir'' önerisinde bulunmuştur. Meclis Başkanı Abdülhalik Renda'nın 14 Eylül 1925 yılında hazırlayıp Başbakan İsmet İnönü'ye sunduğu "Doğu Sorunu" raporu Kürt Sorunu ile ilgili Cumhuriyetten sonraki ilk rapor olmuştur. Tek Parti Döneminin Kürt Sorununa bakış açısını belirlemede en büyük etken bu rapor olmuştur ve Şark Islahat Planının ana omurgası bu rapor referans alınarak hazırlanmıştır. Bu rapora göre sorunun üstesinden gelinmesi için bölgenin Türkleştirilmesi gerektiği tezi savunulmuştur. Doğu bölgesi için devletin politikalarını Türkleştirme yörüngesinde yapması gerektiği üzerinde durulmuştur.¹⁸⁵

Bu raporda yer alan sorunun çözümüne yönelik tedbir ve tekliflerin bir kısmı şu şekilde sıralanmaktadır;¹⁸⁶

- Önemli ulaşım hatları üzerindeki köylere Türk yerleştirmek,
- Türk olup, Kürtlüğe mağlup olmaya başlayan il ve ilçe merkezlerine eğitime önem vermek ve Türklere Türklüklerini iyi tanıtmak, Türkçeyi hakim kılmak,
- Fırat'ın batısındaki vilayetlerde dağınık yerleştirilen Kürtleri Türk yapmak,
- On sene müddetle bölgede sıkıyönetim ilan etmek,
- Aşiret hayatını ortadan kaldırmak için hükümeti güçlü yapmak,
- İsyana teşvik edenleri ve akrabalarının bölgenin dışına nakletmek.

Şark Islahat Planı bu raporlar çerçevesinde hazırlanmıştır. Tamamen ırkçı hükümlerden oluşmakta olan bu gizli planda başlıca şu maddeler yer almaktadır;¹⁸⁷

- Bölgenin demografik yapısı değiştirilecek,
- Kürt nüfusu Batı bölgelerinde iskan edilecek,
- İstihbarat yaygınlaştırılacak,
- Askeri karakollar yoğunlaştırılacak,

¹⁸⁵ Yayman, *a.g.e.*, s.70.

¹⁸⁶ Mehmet Bayrak, (2009). *Kürtlere Vurulan Kelepçe Şark Islahat Planı*, Ankara, Özge Yayınları, s.91-107.

¹⁸⁷ Menek, *a.g.e.*, s.123-129.

- Şeyh Said isyanının masrafları bölge halkına ödetilecek,
- İsyân edenler batıya sürülecek,
- Kürtçe konuşmak her yerde yasaklanacak (evde hariç),
- Sıkıyönetim vilayetlerinde Kürtlere arazi satılmayacak.

Bu plan, Cumhuriyet ilk dönemindeki yöneticiler tarafından Kürt siyasetini belirlemede ana kaynak olarak kullanılmış ve devletin Doğu Anadolu ile ilgili hemen hemen bütün politikaları bu plan baz alınarak belirlenmiştir. Fakat, Lozan görüşmelerinde Avrupalı devletler Kürtlerin “azınlık” olduğunda ısrar edince İsmet İnönü buna karşı çıkmış ve yukarıdaki icraatlara zıt şu sözleri sarf etmiştir; “*Türkler ve Kürtler, Türkiye Cumhuriyetinin ana unsurlarıdır. Kürtler bir azınlık değildir, bir millettirler, Ankara Hükümeti hem Türklerin hem de Kürtlerindir.*”¹⁸⁸

Ankara valisi Nevzat Tandoğan’ın Osman Yüksel Serdengeçti’ye sarf ettiği şu ifadeler döneme hakim olan zihniyeti yansıtmaları açısından manidardır. “*Ulan öküz, Anadolulu. Sizin milliyetçilikle, komünizmle ne işiniz var? Milliyetçilik lazımsa bunu biz yaparız. Komünizm gelecekse onu da biz getiririz. Sizin iki vazifeniz var. Birincisi, çiftçilik yapıp mahsul yetiştirmek. İkincisi, askere çağırduğumuzda askere gelmek.*”¹⁸⁹

Eski Başbakanlardan Ferit Melen, Mehmet Ali Birand’a verdiği bir mülakatta Kürt Sorununa devletin bakış açısının nasıl bir perspektifte cereyan ettiğini şu ifadeleri ile göstermektedir. “*Bizim en büyük hatamız Kürtleri sadece susturmak için çaba harcamamızdı. Sürgünler, hapisler, dayak ve baskı... Jandarma baskısını sevmemekle beraber siyasi partiler buna göz yumuyorlardı. Zira partilerin hiçbir politikaları yoktu. Devletinde bir politikası yoktu. Sadece askerin bir politikası vardı. O da baskı ve gerektiğe dayak. İşte bu günlere, bu hatalar sonucunda geldik... Kürt Sorununu bizim doğurduğumuz ve şimdi de altından kalkılmayacak duruma getirdiğimiz bir sorundur.*”¹⁹⁰

¹⁸⁸ Mustafa Akyol, (2006). *Kürt Sorununu Yeniden Düşünmek*, İstanbul, Doğan Kitap, s.73.

¹⁸⁹ Menek, a.g.e., s.10.

¹⁹⁰ Mehmet Ali Birand, (1992). *Apo ve PKK*, İstanbul, Milliyet Yayınları, s.62.

Türkiye’deki idareciler, önce sorunu küçümsemiş, daha sonra ise sorunu sadece terör meselesine indirgeyerek geçmişte olduğu gibi askere havale etmişlerdir. Diyarbakır Sıkı Yönetim Komutanlığı da dahil olmak üzere Kara Kuvvetleri Komutanlığı ve Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreterliği görevlerinde bulunan Orgeneral Kemal Yamak’ın 1992 yılında Cumhurbaşkanı Özal’a verdiği raporda “...*bu mücadelenin sadece asker ve güvenlik güçleriyle yapılması hem yetersiz, hem noksan, hem de yanlış bir uygulamadır.*” ifadesi, çözümün nerede olduğunu en yetkili ağızdan, en iyi özetleyen bir ifadedir. Fakat yaklaşımdaki bu değişiklik tam uygulamaya yansımayınca bu öz eleştiri muhatap bulamamıştır.¹⁹¹ Terör sadece askeri yöntemlerle çözülemeyeceği dünyadaki birçok ülkede tecrübe edilerek anlaşılmıştır.¹⁹²

Devlet yönetiminde hakim olan benzeri yaklaşımlar sıkıntılarının kaynağına ışık tutmaktadır. Kendi halkına karşı tehdit algısının ve güvensizliğin hakim olduğu yaklaşım, devlette kendi düşmanını zaman içerisinde kendisi üretmiştir. Bugünkü dünyanın demokratik kural ve standartları, devleti bireye karşı koruyan değil, bireyi devlete karşı koruyan bir temel üzerinde inşa edilmiştir. Demokrasinin perçinleştiği ülkeler, her bireyin kültürel ve inanç hassasiyetini, başkalarının haklarına saygı çerçevesinde serbestçe ifade özgürlüğüne sahip olabildiğini ve bireyin bu hak ve özgürlüklerini devlete karşı teminat altına alınmasını öngörmüş ve buna göre hukuk normlarını düzenlemişlerdir.¹⁹³

2.1.4. Kürt Sorununun Neticesinde Yaşanan İsyanlar

Cumhuriyet’in ilk yıllarında bu sorun “güvenlik” boyutuyla ele alınmış, temel argüman olarak “asimilasyon ve iskân” siyaseti öngörülmüştür. İlk dönem raporlarına bakıldığında, bölgede yaşayan halkı “Dağ Türkü”, konuşulan dili de “Dağ

¹⁹¹ Bila, *a.g.e.*, s.200-201.

¹⁹² SETA, “*Türkiye’nin Kürt Sorunu Algısı*”, 1 Eylül 2009, s.62, <http://arsiv.setav.org/Ups/dosya/8523.pdf> (24.03.2013).

¹⁹³ BİLGESAM, “*Kürt Sorununun Çözümü İçin Demokratikleşme, Siyasi ve Sosyal Dayanışma Açılımı*”, İstanbul, 2009, Rapor:20, s.7.

Türkçesi” olarak nitelendirmiştir. Bu raporlarda önerilen sert tedbirler sorunun yapısal bir nitelik kazanmasına neden olmuştur.

İlk dönem raporları içerisinde özellikle Şark Islahat Planı, Şükrü Kaya ve Abidin Özmen Raporları ilginç önerilerde bulunmaktadır. Bu raporlara göre; *“Silahların toplanması ve aşiret ağalarının uzaklaştırılması için askeri operasyonu yapılmalı”*(Şükrü Kaya raporu), *“Türkler ile Kürtler aynı okulda okumalı. Bu, Kürtleri Türkleştirmek için etkili olacaktır”*(İsmet İnönü raporu), *“Türkçe bilmeyen köylüyü memur anlamaya çalışmamalı, bu şekilde herkes Türkçe konuşmaya zorlanmalı. Her yıl birkaç bin kişi Batı bölgelerine alınarak 15-20 yıllık bir programla bu halk ortadan kaldırılmalı”* (Abidin Özmen raporu). Bu raporlardaki ifadeler aslında tüm olayı ve dönemdeki iradenin meseleye bakışını özetlemektedir.¹⁹⁴

İlk dönem raporlarında ifade edilen sert önlemler tam tersine bir netice vermiş ve çok sayıda isyanın çıkmasına sebep olmuştur. Bu isyanlar aşağıda tarih sırasına göre verilmiştir. Günümüze kadar yaşanan Kürt İsyânları ve tarihlerini şu şekilde sıralayabiliriz;

- 1806, Babazade Abdurrahman Paşa Hadisesi
- 1833-1837, Mir Muhammed (Soran Hadisesi)
- 1843, Bedirhan Hadisesi
- 1855, Yezdan Şer Hadisesi
- 1878-1881, Şeyh Ubeydullah Hadisesi
- 1919-1922, Simko (İsmail Ağa) Hadisesi
- 11 Mayıs 1919, Ali Batı Hadisesi
- 21 Mayıs 1919, Mahmut Berzenci Hadisesi,¹⁹⁵
- 16 Mart 1921, Koçgiri Ayaklanması
- 12-28 Eylül 1924, Nasturi Ayaklanması

¹⁹⁴ Faruk Mercan, *“Devletin Kasasındaki Üç Kürt Raporu”*, Aksiyon, 17 Nisan 2006, <http://www.aksiyon.com.tr/aksiyon/haber-12104-devletin-kasasindaki-uc-kurt-raporu.html> (09.03.2013).

¹⁹⁵ Yayman, *a.g.e.*, s.52.

- 13 Şubat-31 Mayıs 1925, Şeyh Sait İsyanı
- 9-12 Ağustos 1925, Raçkotan ve Raman Tedip Harekatı
- 1925-1937, Sason Ayaklanması
- 16 Mayıs-17 Haziran 1926, Birinci Ağrı İsyanı
- 7 Ekim-30 Kasım 1926, Koçuşağı İsyanı
- 26 Mayıs-25 Ağustos 1927, Mutki İsyanı
- 13-20 Eylül 1927, İkinci Ağrı İsyanı
- 7 Ekim-17 Kasım 1927, Bicar Tenkil Harekatı
- 22 Mayıs-3 Haziran 1929, Asi Resul İsyanı
- 14-27 Eylül 1929, Tendürek Harekatı (Şeyh Abdülkadir İsyanı)
- 20 Mayıs-9 Haziran 1930, Savur Tenkil Harekatı
- 20 Haziran 1930, Zilan Ayaklanması
- 16 Temmuz-10 Ekim 1930, Oramar İsyanı
- 7-14 Eylül 1930, Üçüncü Ağrı İsyanı
- 8 Ekim-14 Kasım 1930, Plümür İsyanı
- Eylül 1930, II. Mahmut Berzenci İsyanı
- Ocak 1937, II. Sason İsyanı
- 21 Mart 1937, Dersim İsyanı
- 14 Ağustos 1984, PKK'nın Erüh Şemdinli Baskını.¹⁹⁶

Yukarıda çıkan Kürt isyanlarına bakıldığında Osmanlının son 115 senesinde (1806-1921) çıkan isyan sayısı 8 iken, Cumhuriyet'in ilanından 1937 Dersim Operasyonu'na kadar geçen 14 yılda vuku bulan isyan sayısı 20'dir. Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreteri Kemal Yamak'ın Ocak 1993'te Özal'a sunduğu Güneydoğu raporunda ise bu sayı şu şekilde verilmektedir; “Özellikle 1800'lerden zamanımıza kadar Osmanlı İmparatorluğu döneminde 12; Türkiye Cumhuriyeti döneminde üçü ciddi olmak üzere 25 olay vuku bulmuştur...”.¹⁹⁷

Osmanlının en zor günlerinde (hasta adam dönemi) bile yürüttüğü politikalar iç dengeleri sağlamada ne denli isabetli olduğu anlaşılmaktadır. 33 yıllık iktidarı

¹⁹⁶ Uğur Mumcu, (1993). *Kürt Dosyası*, İstanbul, Tekin Yayınevi, s.32-45.

¹⁹⁷ Mercan, “Devletin Kasasındaki Üç Kürt Raporu”.

döneminde Sultan Abdülhamit Han'ın Kürt Aşiret Reislerine yaklaşımı bu isabetli politikaların bir örneğidir. Sadece bu rakamlar bile okunsa Cumhuriyetin kurucu kadrosunun ürettiği politikalarının ne denli tahriklere açık olduğu anlaşılmaktadır.

2.1.5. PKK Terör Örgütü ve KCK Yapılanması

Kürt isyanları arasında sonuncusu olarak adlandırılan PKK terör örgütünün oluşum aşaması incelendiğinde çok karmaşık olayların vuku bulduğu görülmektedir. PKK, Derin Devlet ve MİT arasındaki bağlantıları araştırdığı günlerde bombalı bir suikaste kurban giden ve araştırması yarım kalan Cumhuriyet Gazetesi yazarı Uğur Mumcu'nun tespit ettiği ilişkiler karanlık noktaları aydınlatmaktadır. Mumcu'nun tespitlerine göre, PKK'nın kurucusu olan Abdullah Öcalan Ankara'da Tapu Kadastro Lisesi öğrencisi olduğu dönemde Maltepe Camiinde namazlara giden, anti-komünist yazarların konferanslarına katılan bir kişiliğe sahiptir.¹⁹⁸

Yıllar sonra Başbakan Yardımcısı Bülent Arınç aynı konuyu ele alırken, Medine'de mühendislik yaptığını söylediği ve şu anda Konya'da oturan Yakup İnce'nin ağzından şu ifadeleri aktarmıştır; *“Biz eski Merkez Bankası Başkanı Durmuş Yılmaz’la 1963-66 yıllarında birlikte okuduk. Öcalan bizden küçüktü. Okulumuz yatılıydı, hepimiz yatılı olarak aynı yurtta kalıyorduk. Abdullah Öcalan o zamanlar ufak tefek, ince yapıydı. Sakin sessiz, içine kapanık bir çocuktur. O da namaz kılarmış. Annesi bir gün okula oğlunu aramaya kara çarşafın içinde gelmişti. Bir gün İnşaat Mühendisi Risale-i Nur talebesi Mustafa Ağabeyimiz (Yeşilyurt) bizi evine ‘Birer bardak çay içer misiniz?’ diye çağırmıştı. Öcalan da bu davete gelmek istedi. Ama ben kendisine ‘Hadi sen okula git’ dedim. Keşke demeseydim. Eğer o gün Mustafa Ağabeyin çayına gelseydi, o da bizim gibi Risale-i Nur talebesi olacaktı. Mustafa Ağabey bize evinde çay içerken Risale-i Nur’u anlatmıştı. Eğer o gün onu, Nurcuların davetine çağırıyordum, Nurcular onu bir daha kimseye kaptırmazlardı.*

¹⁹⁸ Mumcu, a.g.e., s.16.

Onu da bizimle birlikte götürmediğim için o gün bugündür vicdan azabı çekiyorum.”¹⁹⁹

Abdullah Öcalan milliyetçilik ve muhafazakar görüşleri Diyarbakır’da değişmiş ve memur olduğu Diyarbakır’dan bir torpil bularak mecburi görev süresi dolmadan İstanbul’a tayinini aldırılmıştır. Memuriyetten istifa ederek önce İstanbul Hukuk Fakültesi’ne kaydını yaptırmış ve daha sonrada Ankara Siyasal Bilimler Fakültesine yatay geçiş yapmıştır. Ankara’da Mahir Çayan ve arkadaşlarının kurduğu Türkiye Halk Kurtuluş Partisi Cephe’si (THKP-C) örgütüne sempati duyan Öcalan Çayan’ın kitaplarını okumaya başlamış, kısa bir süre sonrada adı “Çayancı” olarak anılan bir öğrenci olmuştur.²⁰⁰

Çayan ve arkadaşlarının öldürülmesi hadisesinden sonra Ankara’da olaylar çıkmıştır. Ankara Siyasal Bilimler Fakültesi (SBF) 1. sınıf öğrencisi olan 22 yaşındaki Abdullah Öcalan, fakültede bildiri dağıtmak ve dersleri boykot etmek suçundan gözaltına alındığında Askeri Savcı Baki Tuğ’un önüne getirilmiştir. Tuğ, soruşturmasını bitirdiğinde, boykotçu öğrenciler içinde en ağır cezayı Abdullah Öcalan ve iki arkadaşı için isterken, dava sırasında mahkemede görüş değiştirmiş ve Öcalan’a sadece üç ay gibi bir hapis cezası verilmiştir. Öcalan’ın hapis yatmasına rağmen SBF’den kaydının silinmemesi ve aldığı bursların kesilmemesi derin ilişkileri akla getirmiştir. Uğur Mumcu bu ilişkilerin üstüne gitmek istemiş ve bu konuda Baki Tuğ’un bilgilerine de başvurmuştur. Baki Tuğ’un meclisteki odasında bir araya gelen Mumcu, Tuğ’a; “*Abdullah Öcalan ile MİT arasındaki ilişkileri ortaya çıkardım*” demiştir. Bu ilişkilerin belgelerini Baki Tuğ’a getireceğini söyleyen Uğur Mumcu, Tuğ ile randevusundan üç gün önce öldürülmüştür.²⁰¹

Akıllarda birçok soru işareti getiren bu kirli ilişkilerin neticesinde Abdullah Öcalan, 1973 yılında arkadaşları ile birlikte Ankara’nın Çubuk ilçesinde parti kurup “*gerilla yöntemleri ile ayaklanmaya hazırlanmak gerektiğini*” ifade etmiş ve

¹⁹⁹ Hürriyet Gazetesi, “*O gün okula git demeseydim Nurcu olacaktı*”, 18 Aralık 2012, <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/22180984.asp> (19.03.2013).

²⁰⁰ Mumcu, *a.g.e.*, s.26-27.

²⁰¹ Faruk Mercan, “*Kayınpederi mit görevlisiydi, APO da kullanılmış olabilir*”, Aksiyon, 27 Ekim 2003, <http://www.aksiyon.com.tr/aksiyon/haber-10225-kayinpederi-mit-gorevlisiydi-apo-da-kullanilmis-olabilir.html> (19.03.2013).

arkadaşları ile PKK'nın temelini bu görüşmede atmışlardır.²⁰² 27 Kasım 1978 tarihinde Diyarbakır'ın Lice ilçesinin Fis köyünde yapılan bir toplantıda Abdullah Öcalan'ın liderliğinde PKK (Partiya Karkaren Kurdistan) kurulmuştur.²⁰³

1985'ten sonra Suriye'de karargahları, Kuzey Irak'ta da kampları olmasına rağmen bazı yetkililere göre terör bitirilmiştir. 1988 ve 1989 arasında PKK şehirlerde örgütlenmiş ve militan devşirerek toparlanma sürecine girmiştir. 1990 ile 1994 yılları arasında Türkiye'de terör bir gelişme göstermemiştir. Körfez Savaşı'nın çıkmasıyla birlikte PKK kısa bir zamanda çok güçlü bir konuma gelmiştir. Bu savaşta Kuzey Irak'ta Türkiye'ye karşı mevzilenen yedi Irak tümeni bütün silahlarını bırakarak kaçmış ve dağda silah bulamayan örgüt elemanlarının birçoğunun eline bu silahlar geçmiştir.²⁰⁴

PKK kuruluşundan itibaren hedefleri noktasında fikri olarak sürekli değişimler göstermiştir. Siyasi hedeflerini zamana, zemine ve şartlara göre belirlemiştir. İlk dönemlerde “Bağımsız Birleşik Kürdistan” fikrini benimserken, zaman içinde bu siyasetini değiştirerek “Üniter yapı içinde Demokratik Cumhuriyet”, “Demokratik Konfederalizm” son olarak da “Demokratik Özerklik” fikrini öne sürmeye başlamıştır.²⁰⁵

2000'li yıllardan itibaren ilerleyen demokratikleşme süreci ve bölgeye gerçekleştirilen yatırımlar neticesinde 2009'da demokratik açılım kapısı açılmıştır. Terör örgütü her dönemde olduğu gibi bu dönemde de verdiği tepkiler, PKK'nın çözüm sürecinin tarafı olamayacağını net bir şekilde ortaya koymuştur. Kürdistan Topluluklar Birliği (KCK) yapılanması, bu dönemde örgütün alternatif bir devlet kurmaya çalıştığını ve bunun içinde açılım sürecinin barışçıl yaklaşımını bir fırsat olarak kendi lehine kullandığı herkes tarafından bilinmektedir. Örgüt silahlı varlığını farklı yapılar üzerinden şehirlere taşımayı hedeflediğini KCK yapılanmasıyla ortaya koymuştur. KCK yapılanmasında temel maksat; önce Türkiye, İran, Irak ve Suriye'de “demokratik özerklik” kazanmak, uzun vadede ise “demokratik

²⁰² Mumcu, *a.g.e.*, s.30.

²⁰³ Tan, *Kürt Sorunu*, s.365.

²⁰⁴ Faruk Mercan, (2007). *Onlar Başroldeydi*, İstanbul, Doğan Kitap, s.150.

²⁰⁵ Tan, *Kürt Sorunu*, s.373.

konfederalizm” adı altında bölgede 4 parçalı konfederal bağımsız bir Kürdistan kurmaktır. KCK sistemi; sözde yasama, yürütme, yargı erkleri ve ordusu olan, Kürt kökenli vatandaşların hayatının her alanını denetim altına almaya matuf totaliter özellikleri ağır basan alternatif bir devlet projesi olarak ortaya çıkmıştır.²⁰⁶

KCK 2005’te Öcalan’ın imzası ile yürürlüğe girmiş, bölgede yaşayan insanları örgütün baskısı ile yönlendirerek kurulması hedeflenen Kürt devletinin vatandaşları, savunucuları haline getirmeyi amaçlamıştır. KCK, PKK’nın bir sonraki safhasında sahneye çıkacak yapı olarak hedeflenmiştir. KCK Devlet altyapısını oluşturmayı zemini müsait hale getirdikten sonra devleti ilan etmeyi amaçlayan planlı ve hedefli çalışan bir yapıdır.²⁰⁷ KCK örgütlenmesi Güneydoğunun bazı bölgelerinde kendi mahkemesini kurmaya, bir devlet gibi vergi toplamaya başlamış ve para karşılığı bazı esnaflara güvenlik görevlisi tahsis etmiştir. Herşeyi ile bir devlet yapılanmasını andıracak uygulamalara başlayan KCK açılım sürecini kendisini koruma adına bir şemsiye olarak kullanmıştır.

Turgut Özal Üniversitesi Öğretim görevlisi Mahmut Akpınar, KCK yapılanmasının nasıl tehlikeli boyuta ulaştığını ve yapılan operasyonların nasıl engellenmeye çalışıldığını şu şekilde ifade etmektedir; *“KCK, medya planlaması ile lehine gündem oluşturmayı, liberal aydınların ve Batılıların desteğini almayı başarıyor. Kendisine yapılan operasyonları bir STK’ya, demokratik bir harekete yapılmış gibi göstermekte mahir. Güvenlikten sorumlu politikacılar muğlak, müphem bir “açılım” hesabına örgütün bölgeyi ele geçirmesine göz yumdu; yumuyor. Böyle devam ederse, 12 Haziran’da sokak sokak örgütlenmiş KCK militanları nedeniyle, pek çok yerleşimde serbest, özgür, güvenli seçim yapılamaz.”*²⁰⁸

²⁰⁶ Atilla Sandıklı, “KCK Terör Örgütünün Yapısı ve Faaliyetleri”, BİLGESAM, 7 Ekim 2011, http://www.bilgesam.org/tr/index.php?option=com_content&view=article&id=1147:kck-teroer-oerguetuenuen-yaps-ve-faaliyetleri-&catid=122:analizler-guvenlik&Itemid=147 (03.03.2013).

²⁰⁷ Mahmut Akpınar, “KCK nedir ne değildir?”, Zaman Gazetesi, 12 Ekim 2011, http://www.zaman.com.tr/yorum_yorum-mahmut-akpinar-kck-nedir-ne-degildir_1189566.html (10.03.2013).

²⁰⁸ Mahmut Akpınar, “Dün JİTEM, Bugün KCK”, Zaman Gazetesi, 21 Mart 2011, http://www.zaman.com.tr/yorum_yorum-yrd-doc-dr-mahmut-akpinar-dun-jitem-bugun-kck_1110399.html (23.02.2013).

Son zamanlardaki KCK operasyonları bazı çevreler tarafından eleştirilmiş ve bazı insanlar suç işlese de tutuklanamayacağı gibi bir algı oluşturulmuştur. Ama, yine aynı çevreler, Kürtleri “Türk Derin Devletinin” elinden alıp, “Kürt Derin Devletine” teslim söz konusu olmaya başladığında seslerini yükseltmemişlerdir. KCK, bir “Derin Kürt yapılanması” mantığı ile hareket etmiş ve iş görmüştür.²⁰⁹

2.1.6. Kürt Sorunu İle Terörizm Arasındaki Bağ

Kürt sorunu ile terörizm arasında fiili bağların oluşmasında hiç şüphesiz devletin bazı politikalarındaki ısrarı ve yetkili mercilerdeki insanların meselelere bakışı etkili olmuştur. Bu olumsuz bakış zaman içerisinde küskünler grubunun oluşmasına neden olmuştur. Bir kanaat önderinin de belirttiği gibi tarihte küskünlerin kurduğu bir devlet olmamıştır, ama yıktığı devletlerin sayısı çoktur.²¹⁰ İnsanların meşru taleplerinin bir bölücülük olarak algılandığı ve bu hakların onlara çok görüldüğü dönemlerde olaylar suistimale açık hale gelmiştir. Diğer bir ifade ile bu dönemlerde “sapla samanı karıştırıldığı” bir dönem meydana olmuştur. Bir zamanlar ihmal olarak kayda geçen olayların, başka bir zaman diliminde ihanet olarak nitelenmesi tarihin acı bir cilvesi olarak yorumlanabilir.

SHP 1992 Raporu’nda dile getirildiği şekliyle, “Devlet adına hareket eden kimi sorumsuz görevlilerden sürekli baskı gören, işkenceye uğrayan, gözaltına alınan insanlar PKK’ya itilmiş devlet kapısından umudunu kesenler PKK’ya katılmışlardır.” Gerek devletin yanlış politikaları, gerekse idarecilerin yanlış tutumları neticesinde PKK safına katılan insanlara yönelik aşağıdaki örnekleri vermek mümkündür.

Felat Cemiloğlu 21 Mayıs 1982 de örgüte para yardımından dolayı gözaltına alınmış bir Kürt iş adamıdır. Diyarbakır cezaevinde kaldığı 8 ay boyunca bir çok işkenceye maruz kalmış ve yüzlerce işkenceye de tanık olmuştur. Felat Cemiloğlu’nun Hasan Cemal ile röportajında söylediği şu sözler çok anlamlıdır;

²⁰⁹ Ahmet Taşgetiren, “*Aydınlarda KCK jetonu düşecek mi?*”, Aksiyon Dergisi, Sayı: 958, 28 Mart 2011.

²¹⁰ M. Fethullah Gülen, (2012). *Yenilenme Cehdi*, İzmir, Nil Yayınları, s.42.

“*Hapishaneden çıktığımda eğer genç olsaydım tekrar aynı cehenneme haksız yere düşmemek için dağa çıkardım*”.²¹¹

Şuanda BDP Milletvekili olan Altan Tan’ın babası olan Bedi Tan, Diyarbakır cezaevinde günlerce işkence görmüş ve bir ramazan günü oruçlu iken insan pisliği yedirilmiştir. İşkencelere daha fazla dayanamayıp hastalanmış ve hapishanede ölmüştür. Bu ölüme birebir şahitlik eden kişilerden biriside Felat Cemiloğlu’dur.

Felat Cemiloğlu koğuştaki herkesin zorunlu uyması gereken insanlık dışı kuralları şu şekilde sıralamaktadır;²¹²

- 1- Koğuştaki konuşmak yasaktı.
- 2- Koğuş içinde eller iki yanda yapışık gezilecek.
- 3- Komutanla konuşmak, bir şey istemek yasaktı.
- 4- Koğuş sorumluları dahil her çağrılan canlı tekmi verecekti.
- 5- Sabah 5:30’da herkes uyanmış, 20:30’da yatmış olacaktı.
- 6- Yatışlar sırt üstü ve nizami olacak esas duruş uykuda dahi bozulmayacaktı.
- 7- Akşam 19:30’dan sonra tuvalete gitmek yasaktı.
- 8- İstiklal Marşı, Gençliğe Hitabe, Andımız ve bunlardan gayri 46 marş öğrenilecekti.

Başbakan Yardımcısı Arınç’ın, BDP’li bir kadın milletvekiline atfen, “*Çok beddua ediyordum. Ama onunla ilgili bir hatırayı dinledim, artık kızmıyorum. Diyarbakır Cezaevi’nde o kadar ahlaksızca işkenceye maruz kalmış ki ben de buna maruz kalsaydım dağa çıkardım herhalde*” şeklindeki sözleriyle günlerce tartışılmış ve tarihin karanlık sayfalarında kalan bu acı hatıraları tekrar gün yüzüne çıkarmıştır.²¹³

12 Eylül Askerî Darbesi’nin ardından gözaltına alınan isimlerden biriside Katılımcı Demokrasi Partisi (KADEP) Genel Başkan Yardımcısı Yüksel Avşar’dır. Avşar, 45 gün boyunca işkenceye maruz kalmıştır. Cezaevinde tanıdık simalar olan,

²¹¹ Hasan Cemal, (2003). *Kürtler*, İstanbul, Doğan Kitap, s.34.

²¹² Cemal, a.g.e., s.25.

²¹³ Zaman Gazetesi, “*Arınç, Beddua etmeden önce empati yapmayı akıl etseydi*”, 18 Aralık 2012.

Yaşar Okuyan, Akın Birdal, MHP'nin üst düzey kadrosu ve DEV-GENÇ üyeleriyle birlikte kalmıştır ve o acı hatıralarını şu sözleri ile aktarmıştır Aksiyon dergisindeki mülakatında; *“Her sabah mazgalın önünde bir sürü marşlar veriyorlardı. Herkes yüksek sesle marş okuyordu. Yaşar Okuyan en huşu içinde okuyandı!”*. Cezaevi'nde yaşadığı işkenceleri hâlâ unutamadığını ifade ederken duygularını şu cümlelerle özetlemektedir; *“Ne zaman o işkenceleri hatırlatan konuşmalar olsa o gece uyuyamam. Her seferinde inciniyorum”*.²¹⁴

Kürt meselesinin büyüyerek çözümü zor bir hal almasında ve PKK'nın bugünkü durumuna ve konumuna gelmesinde Diyarbakır 5 No'lu Askeri Cezaevi önemli bir rol oynamıştır. PKK 1984 yılından sonra patlama göstermiştir, bu tarih Diyarbakır Cezaevi'nden ana tahliyelerin olduğu tarihe denk gelmektedir. Tahliye olanların %80'den fazlasının dağa çıktığı tespit edilmiştir.²¹⁵

Kürt halkının büyük bir bölümü kendilerinin, Türk vatandaşlarına tanınan vatandaşlık haklarından tam anlamıyla yararlanamadıkları düşüncesini taşımaktadır. Buna paralel olarak Kürt kökenli vatandaşlarımız arasında dışlanma, ayrımcılığa ve haksızlıklara maruz bırakılma ve ötekileştirilme gibi olumsuz algılamaların yaygın olduğu bilinmektedir.²¹⁶ Terör örgütü propaganda malzemesi olarak Kürt Sorunundan yıllarca nemalanmıştır ve “Kürtler siyasal haklarını ancak bizim mücadelemizle elde edebilir” varsayımını her seferinde gündeme getirmiştir.

Kürtlerin haklarının savunucusu olduğunu iddia eden PKK ve Abdullah Öcalan'ın birçok konuda Kürtlerden ayrıldığı, gerek siyasi gerek diğer konularda bütün Kürtleri temsil etmediği görülmektedir.²¹⁷ Örneğin din konusunda terör örgütü PKK, İslami hassasiyetiyle bilinen Kürt halkını, İslam'dan uzaklaştırmak için elinden geleni yapmıştır. Her fırsatta “Kürtlerin asıl dini Zerdüştlüktür” diyen PKK'nın Zerdüştlüğü referans almasının sebebinin Alman faşizmi olduğu ortaya çıkmıştır.

²¹⁴ Nursel Dilek, “ ‘Hayır’ demekle Kürt Sorunu çözülmez”, Aksiyon Dergisi, Sayı 820, 23 Ağustos 2010.

²¹⁵ Tan, *Kürt Sorunu*, s.396.

²¹⁶ BİLGESAM, “*Kürt Sorununun Çözümü İçin Demokratikleşme, Siyasi ve Sosyal Dayanışma Açılımı*”, İstanbul, 2009, Rapor:20, s.19.

²¹⁷ SETA, “*Türkiye'nin Kürt Sorunu Algısı*”, 1 Eylül 2009, s.34, <http://arsiv.setav.org/Ups/dosya/8523.pdf> (24.03.2013).

Alman faşizminin esin kaynağının ise Zerdüştlük olduğu bilinmektedir. PKK'nın Zerdüştlüğe verdiği önemin sebebi ise tamamen faşizanlık olmuştur. PKK'nın Alman Filozof Nietzsche'nin "Böyle buyurdu Zerdüş" adlı eserini referans alması açıkça Zerdüştlük sevdasını göstermektedir.²¹⁸

PKK'nın sivil katliamlarında cami imamlarını şehit etmesi, örgütün İslam dinine karşı beslediği kını ortaya koymuştur. Hakkâri Hacı Sait Camii imamı Aziz Tan'dan sonra Şırnak'ın İdil ilçesinde imamlık yapan Mehmet Emin Hezer'in terör örgütü tarafından öldürülmesi bu gerçeği bir kez daha gözler önüne sermiştir.²¹⁹ Aziz Tan'ın "Hizmet Gönüllüleri" hareketine mensup olması bu cinayetin en büyük sebeplerinden olduğu kamuoyunda uzun süre konuşulmuştur. Doğu ve Güneydoğu illerinde eğitim faaliyetleri ile halkın büyük sevgisini kazanan, Kürtlerin çocuklarını cehaletten kurtaran M. Fethullah Gülen ve onun öğretilerini hayatına rehber edinen "Gönüllüler Hareketinin" faaliyetleri çoğu zaman PKK'nın yöneticilerini rahatsız etmiştir. Birçok kez yurtları, okulları ve okuma salonları molotof kokteyli saldırılara maruz kalmış ve yöneticileri ölüm tehditleri almıştır.²²⁰

BİLGESAM kuruluşu tarafından Güneydoğuda (Hakkari, Şırnak, D. Beyazıt, Diyadin) anadili Kürtçe olan 10.199 denek üzerinde yapılan saha çalışmasındaki verilere göre insanların PKK'ya katılım ve destek verme nedenlerinin en başında % 69,9 ile işsizlik gelmektedir. Bu çalışmaya göre ikinci sırada % 55 ile eğitimsizliktir. Yukarıdaki örneklerimize konu teşkil eden araştırmada Kürt kökenli vatandaşlarımızın %39'u, "devletin yanlış uygulamalarını" PKK'ya destek verme nedeni olarak görmektedir.²²¹

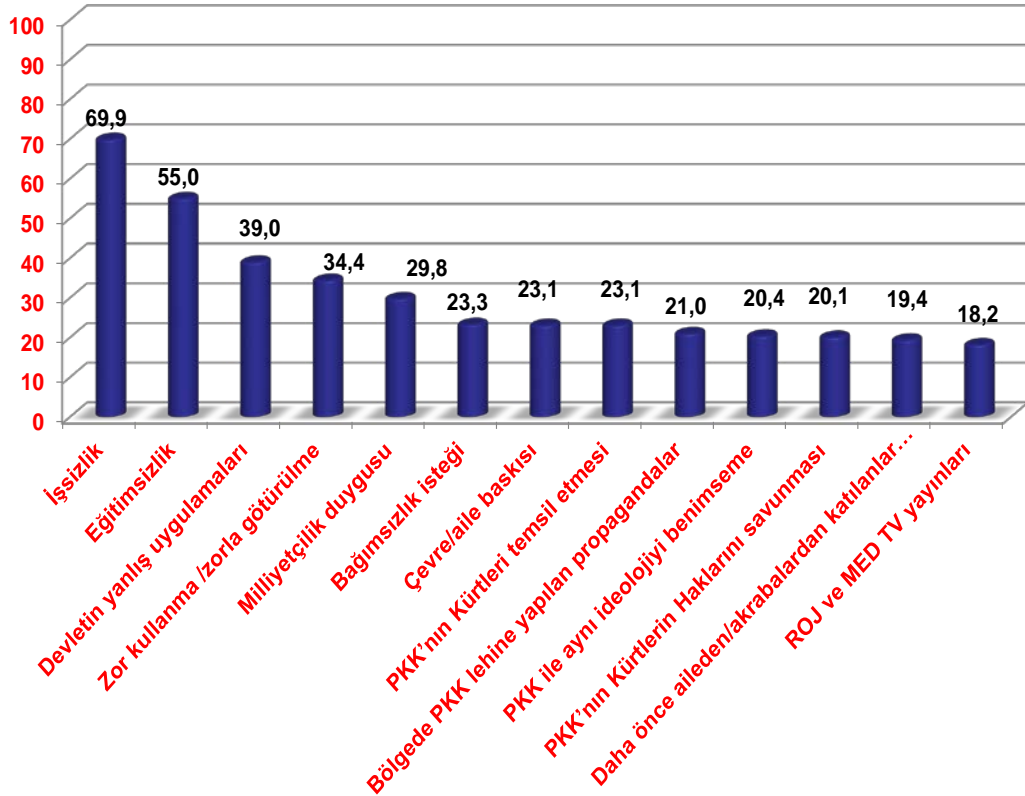
²¹⁸ Aktif Haber, "PKK Neden Zerdüştlüğü Dayatıyor?", 23 Aralık 2012,

<http://www.aktifhaber.com/pkk-neden-zerdustlugu-dayatiyor-708876h.htm> (16.03.2013).

²¹⁹ Bugün Gazetesi, "PKK'nın imam cinayetleri", 8 Eylül 2010, <http://gundem.bugun.com.tr/pkk-nin-imam-cinayetleri-117146-haberi.aspx> (16.03.2013).

²²⁰ İbrahim Güçlü, "PKK bir çılgınlık ve cinnet yaşıyor", Sabah Gazetesi, 14 Ekim 2012, <http://www.sabah.com.tr/Gundem/2012/10/14/pkk-bir-cilginlik-ve-cinnet-yasiyor> (24.03.2013).

²²¹ BİLGESAM, "Güneydoğu Sorununun Sosyolojik Analizine Yönelik Araştırma Anketi", 1 Ekim 2008-1Şubat 2009, s.88.

Tablo 2-2: Güneydoğu Sorununun Sosyolojik Analizine Yönelik Araştırma Anketi**PKK'YA KATILMA VE DESTEK VERME NEDENLERİ
(ANADİLİ KÜRTÇE OLANLARDA)**

Kaynak: BİLGESAM, Güneydoğu Sorununun Sosyolojik Analizine Yönelik Araştırma Anketi, (1 Ekim 2008 - 1 Şubat 2009).

Kürt meselesi, PKK terör örgütünün ortaya çıkışı ve varlığını sürdürmesinde temel sebep olsa da yegane faktör değildir. Doğu Sorunu'nun içinden çıkılması zor bir durum almasına neden olan olgulardan birisi de, siyasal şiddet (terörizm) sonuç olmasına rağmen neden olarak görülmesidir.²²² PKK olduğu için Kürt Sorunu ortaya çıkmamıştır, Kürt Sorunu olduğu için PKK ortaya çıkmıştır.²²³ Kürt Sorunu PKK ortaya çıkmadan önce de devam etmekteydi.²²⁴ Kürt Sorunu çözülmezse PKK'sız devam edecek. Farklı iki soruna, birbirinden farklı çözüm araçları kullanılmalıdır.

²²² Ergil, *a.g.e.*, s.99.

²²³ Tan, *Kürt Sorunu*, s.19.

²²⁴ Kemal Burkay, "PKK'nın silah bırakması Kürtler için de çok gerekli", Aksiyon Dergisi, 21 Ocak 2013, http://www.aksiyon.com.tr/aksiyon/newsDetail_getNewsById.action?newsId=34650 (04.04.2013).

Terör sorunu güvenlik araçları ile çözümlenirken, Kürt Sorunu demokratikleşme araçları ile çözülecektir. Bu noktada terör örgütünün Kürt Sorununu istismar etmeye çalışması, kafa karışıklığına neden olmamalıdır. Kürt Sorununun demokratikleşme boyutunun bu eylemden etkilenmemesi hayati önemdedir. Türkiye demokratikleşme sürecine terör saldırılar nedeni ile başlamamıştır. Saldırı ve eylemler nedeni ile de bitirmeyecektir. Dolayısıyla “Bütün bu yaşananlar demokratikleşme yüzünden başımıza geliyor” yaklaşımı gerçeği yansıtmamaktadır.²²⁵

Bugün Türkiye’de PKK terörü bitirilse bile uzmanların görüşüne dayanılarak diyebiliriz ki Kürt Sorunu çözüme tamamen kavuşamayacaktır. Genelkurmay Başkanı İlker Başbuğ Temmuz 2010’da yaptığı bir konuşmasında, bu gerçeği şu sözleri ile ifade etmiştir; ‘‘PKK’yı normalde beş kez bitirmiş durumdayız’’. Ama bu konuşmanın yapıldığı günlerde PKK’nın yine dağlarda altı bine yakın elemanı vardır.²²⁶

PKK bitirilse bile Kürt Sorunu varlığını devam ettirdiği sürece, bir başka PKK çıkabilir. PKK gider yerine bu sorundan nemalanan, eli kanlı başka bir terör örgütü gelir ve o boşluğu doldurur. Burada yapılması gereken de bir boşluk bırakmadan bütün yönleriyle bu sorunun çözüm yollarını hayata geçirmektir.

BİLGESAM kuruluşu tarafından yapılan saha çalışmasında ortaya çıkan bilimsel verilere göre, etnik temelli ayrılıkçı eğilim gösterenler ve bu eğilimde olan terör örgütüne sempati duyanlar daha çok şu özellikleri ile ön plana çıkmaktadır:

- 40 yaş ve altında yoğunlaşan,
- Okuryazar değil/okuryazar veya lise mezunu,
- İşsiz veya serbest meslek sahibi/esnaf/tüccar olan,
- Alevi veya Şafii mezhebine mensup,
- DTP’ye oy veren ve politizasyon düzeyi yüksek,

²²⁵ Mehmet Yeğin, ‘‘Diyarbakır Saldırısı Nasıl Okunmalı?’’, USAK, 15 Temmuz 2011, <http://www.usak.org.tr/hyazdir.asp?id=875> (29.03.2013) .

²²⁶ Gürkan Zengin, (2010). *HOCA: Türk Dış Politikasında ‘‘Davutoğlu Etkisi’’*, İstanbul, İnkılap, s. 333.

- Devlete ve Güvenlik Güçlerine güvenmeyen,
- Kürt etnik bilincinin oluşmasında PKK/Öcalan'ın önemli etkisi olduğuna inanan,
- Aile içinden veya yakınlarından örgüte katılım olan,
- ROJ TV yayınlarını izleyen veya destekleyen,
- Kürtlere bağımsızlık veya federatif hakların verilmesini talep eden grup olarak tanımlamak mümkündür.²²⁷

Türkiye'nin PKK terör örgütüyle mücadele süreci içeriği bakımından önemli farklılıklar arz eden üç döneme ayrılmaktadır. Birinci dönemde, terörle mücadele sadece teröriste karşı yürütülen silahlı mücadele olarak algılanmış ve güvenlik merkezli çözüm seçenekleri geliştirilmiştir. Bu dönemde örgüte propaganda malzemesi olabilecek birçok hadise yaşanmıştır. İkinci dönemde, yarı-askeri bakış açısıyla terörün önlenmesine yönelik tedbirler uygulanmış, terör örgütünün propaganda malzemesi yapabileceği daha az hata işlenmiştir. 2000'li yıllarda Türkiye'nin terörle mücadelede girdiği üçüncü dönem ise çok boyutlu bir mücadele anlayışının yerleşmeye başladığı bir dönem olmuştur. Bu dönemde, PKK terör örgütü meselesinin sadece güvenlik güçlerine havale edilmemesi gerektiği kanaati doğrultusunda önemli adımlar atılmış ve politikalar geliştirilmiştir.²²⁸

Halkımızın genel kanaati terörle mücadelede devletin uyguladığı yöntemler %71,1 oranında başarısız bulunmuştur.²²⁹ Terör nedeniyle Türkiye'de yaklaşık son 30 yılda 7 bin 918 şehit, 5 bin 557 sivil kayıp ve 22 bin 101 terörist olmak üzere toplam 35 bin 576 can kaybı olmuştur.²³⁰ PKK ile mücadelede Kurtuluş Savaşından daha

²²⁷ BİLGESAM, "Güneydoğu Sorununun Sosyolojik Analizine Yönelik Araştırma Anketi", 1 Ekim 2008-1 Şubat 2009.

²²⁸ İhsan Bal, (2010). *Türkiye'de Terörle Mücadele: PKK Örneği*, Ankara, USAK Yayınları, s.41-42.

²²⁹ SETA, "Türkiye'nin Kürt Sorunu Algısı", 1 Eylül 2009, s.34,

<http://arsiv.setav.org/Ups/dosya/8523.pdf> (24.03.2013).

²³⁰ Sabah Gazetesi, "İşte Meclis Komisyonu'nun terör raporu", 29 Ocak 2013,

<http://www.sabah.com.tr/Gundem/2013/01/29/meclis-komisyonundan-teror-raporu> (24.03.2013).

büyük kayıplar verilmiştir; 1919-1922 Kurtuluş Savaşı'nda: 10.885 insanımız şehit olurken, PKK ile mücadelede ise:11.735 şehit verilmiştir.²³¹

PKK ile mücadelede bugüne kadar yaklaşık 300 milyar dolar harcanmıştır. Bu rakamlara göre Türkiye son 20 yılda teröre her yıl yaklaşık 15 milyar dolar kaynak ayırmak durumunda kalmıştır. AK Parti'nin yaptığı hesaplamalara göre bu parayla aşağıdaki şu yatırımlar Türkiye'ye kazandırılabilirdi,²³²

- 15.000 adet 24 derslikli okul,
- 900 adet 400 yatak kapasiteli tam teşekküllü eğitim ve araştırma hastanesi,
- 150 adet boğaz köprüsü,
- 120 adet Atatürk Barajı,
- 450.000 kilometre duble yol.

2.1.7. Kürt Sorununda Dış Aktörlerin Rolü

Soğuk savaş sonrası dönemde bazı ülkeler uluslararası arenada politika aracı olarak terör örgütlerini kullanmıştır. Bu bağlamda terörizm, bir savaş stratejisi olarak modern çağın bir ürünü olduğu söylenebilir. İstihbarat örgütleri tarafından dolaylı veya doğrudan yönetilen bu gruplar, hızla büyüyüp geliştiler ve günümüzde uluslararası ilişkilerin önemli bir gizli müzakere aracı haline gelmişlerdir.²³³

Kürt Sorunu bu mihvalde birçok kez bazı ülkeler tarafından Türkiye'nin önüne bir koz olarak çıkarılmıştır. Kürt Sorunun bir neticesi olarak ortaya çıkan PKK terör örgütü, dışarıdan Türkiye'nin yıpratılması için birçok ülke tarafından bazen direk bazen de istihbarat örgütleri tarafından dolaylı olarak desteklenmiştir. Özellikle günümüzde Avrupa'da diasporası bulunan örgütün birçok mali kaynağının teminini ve propagandasını buradan yaptığı bir gerçektir.

²³¹ Yayman, *a.g.e.*, s.56.

²³² AK Parti, (2010). *Demokratik Açılım Kitabı*.

²³³ Bal, *a.g.e.* ,s.80.

PKK 1970’li yılların sonundan itibaren o dönemlerde SSCB’nin bir taşeron ülkesi gibi hareket eden Suriye’de yuvalanmış ayrılıkçı Marksist Leninist etnik bir terör örgütü olarak ortaya çıkmıştır. Suriye uzun yıllar PKK’ya “ana kucağı” rahatlığı yaşatmıştır.²³⁴ Zaman içinde PKK, başta Yunanistan olmak üzere çeşitli Avrupa ülkelerindeki kimi siyasi çevrelerden lojistik destek sağlayarak Türkiye’de terör faaliyetlerine kalkışmıştır. Sovyetler Birliğinin dağılmasından ve Öcalan’ın yakalanmasından sonra Marksist Leninist kimliğini tedricen bırakan PKK kendisini radikal etnik Kürk milliyetçiliği çizgisine yerleştirmiştir.²³⁵ PKK’ya destek veren ülkelerin başında Yunanistan, Kıbrıs Rum Kesimi ve İran gelmiştir. İsrail Davos’tan sonra PKK’ya olan desteğini artırmıştır.²³⁶

Zaman Gazetesi yazarlarından Hüseyin Gülerce, PKK’nın dış bağlantılarının Türkiye üzerindeki emellerini şu ifadeler ile dile getirmektedir; “PKK, Kürt Sorunu ile bağlantılıdır. Ama temelde Kürt Sorunu, içerinin ve dışarının işbirliği ile Türkiye’nin geleceğini karartma, bu milletin önünün kesilmesi adına ayağımıza takılmış bir prangadır. Türkiye’nin, bölgesinde güçlenmesi istenmiyor. Türkiye’nin İslam Coğrafyasında, Türk Dünyasında parlayan bir yıldız olarak küresel bir aktör olması istenmiyor. Bu işin içerisinde Amerika’nın güçlü lobileri de, Avrupa’nın Hıristiyan Birliği olduğunda ısrarcı güç odakları da, İsrail, İran ve Suriye de var...”²³⁷

Kürt meselesinden nemalanan PKK, büyük aktörlerin Türkiye üzerinde oynadığı bir oyun olmuştur.²³⁸ Bir terör markası haline gelen PKK maalesef bölgede çıkarı olan bütün güçlerin kullanmak istediği ve kullandığı bir taşeron örgüt halini almıştır. PKK terör örgütü Avrupa’da özellikle Almanya, Avusturya, Fransa,

²³⁴ Zengin, *a.g.e.*, s.342.

²³⁵ BİLGESAM, ‘Kürt Sorununun Çözümü İçin Demokratikleşme, Siyasi ve Sosyal Dayanışma Açılımı’, İstanbul, 2009, Rapor:20, s.19.

²³⁶ Laçiner, *a.g.e.*, s.120.

²³⁷ Hüseyin Gülerce, ‘Paris suikastı ve İmralı süreci’, Zaman Gazetesi, 11 Ocak 2013.

²³⁸ Zengin, *a.g.e.*, s.334.

İngiltere, İtalya, İsveç, Danimarka, Hollanda, Belçika ve Yunanistan'da finansman tedarik noktasında serbest faaliyet göstermektedir.²³⁹

Türkiye coğrafi konumu gereği sürekli gergin dış politika süreçlerin ve ilişkilerin yaşandığı bir yer haline gelmiştir. Özellikle 2011 yılında ortaya çıkan 'Arap Baharından Türkiye'de nasibinin almıştır. Terör örgütü PKK bu baharın bir benzerini Türkiye sınırları içerisinde "Kürt Baharı" olarak Dünya kamuoyuna duyurmaya çalışsa da bunu başaramamıştır.

KÜRT SORUNUN TARİHİ SÜRECİ

Tarihteki her mesele kendini barındıran çağın şartlarında değerlendirilmediği ve bu perspektifte kritere tabi tutulmadığı sürece tam olarak yorumlanması mümkün değildir. Bu zaviyeden ele almaya çalıştığımız Kürt Sorununun tarihi süreçleri ve bu süreçlerde devlet yetkililerinin meselelere bakış açıları üzerinde durulmaktadır.

2.2. Cumhuriyet Öncesi (1923'e Kadar)

Birinci bölümde değindiğimiz gibi Kürtler, Anadolu'ya 1071 de giren Alparslan'ın yanında bulunmuş ve daha sonrasında da uzun yıllar Beylikler halinde Ortadoğu olarak adlandırılan bölgede yaşamının sürdürmüşlerdir. Bu bölgede yaşayan halklar eskiden beri Sünni olup; Şah İsmail'in Bölge Valisi Muhammed Han'ın kuvvetlerine yalnız başlarına karşı gelemeyişlerinden dolayı, onların idaresini kabullenmek zorunda kalmışlardır. Muhammed Han Diyarbakır bölgesinde kendisine uymayan Beyleri yakalamış, kimini idam ettirmiş kimini ise sürmüştür. Bölge halkı Şah İsmail ve idarecilerini benimsememiş; bu sebeple bazı Sünnî Türkmen ve Kürt Beyleri Çaldıran Savaşı'nda Yavuz Sultan Selim'in yanında yer almışlardır. Bu

²³⁹ Atilla Sandıklı, "Çatışma Çözüm ve Türkiye'de Kürt Meselesi", BİLGESAM, İstanbul, 2012, Rapor No:45,s.439, http://www.bilgesam.org/tr/images/stories/kitaplar/sandikli_kaya3.pdf (03.03.2013).

Beyler, Sultan Selim'in İran Şahı İsmail karşısındaki zaferine önemli katkıda bulunmuşlardır.²⁴⁰

Çaldıran Zaferi'nin ardından, Sünni ve çoğunlukla Şafii mezhebinden olan bu Beyler, Diyarbekir Valisi Muhammed Han'ın da ölmesi üzerine Safevîler'e isyan ederek İdris-i Bitlisi aracılığıyla Osmanlı Padişahına itaat etmek istediklerini bildirmişlerdir.²⁴¹ İdris-i Bitlisi'nin gayretleri ile zamanla Kürt Beylikleri Osmanlıya bağlanmıştır. İdris-i Bitlisi, Yavuz Sultan Selim'e yazdığı mektubunda; '*Kürt beldelerinin fethi İstanbul'un fethini tamamlayacak önemdedir. Kürtlerle ittifak sizlere Bağdat'ın, Basra'nın, yani Irak ve Azerbaycan ile Halep ve Şam'ın yollarını açacaktır*' düşünceyi dile getirmiştir. Osmanlı-Kürt ittifakı 410 yıl sürmüş ve tüm Ortadoğu siyasetini belirlemiştir.²⁴²

Ağırlıklı olarak Anadolu'nun doğusunda yaşayan ve aşiret hayatını devam ettiren Kürtler, Osmanlı döneminde herhangi bir ayrıma tabi tutulmamışlardır. Osmanlı Devleti'nin tebaalarından gayri Müslimler, devlete ödedikleri bir vergi (cizye) karşılığı askerlikten muaf tutulmuşlar. Osmanlı tebaasından olan Müslüman Araplar dahi askere alınmamışlar, fakat devlet bünyesinde Türklerle iç içe yaşayan Kürtler, devletin asıl sahiplerinden biri olarak görüldükleri için böylesi ayrı bir uygulama onlar açısından söz konusu olmamıştır. Bu bakış açısı ve beraberlik ruhu Kürt Beyliklerinin 400 yıl kadar özerklik olarak Osmanlı çatısı altında hayat sürmesini sağlamıştır.

Osmanlı Devleti Kürdistan'da 16 özerk Kürt Beyliği'nin varlığını kabul etmiştir. Kürt Beyliklerinin bu özerk statüsü 19. Yüzyıl'ın ortalarına kadar devam etmiştir. Kürt Beyliklerinden güçlü olanları para basıp, Cuma günleri adlarına hutbe okutmuşlardır. Kürtlerin yaşadığı coğrafya yeraltı ve yerüstü zenginlikleri nedeniyle ilk çağlardan beri çeşitli istila ve ilhaklara uğramıştır. Bu nedenle Kürt halkı talan,

²⁴⁰ TMMOB, "*Kürt Sorunu*", http://www.tmmob.org.tr/genel/bizden_detay.php?kod=3224&tipi=16 (02.04.2013).

²⁴¹ Ahmet Akgündüz, (1996). *Güneydoğu Meselesi ve Çözüm Yolları*, İstanbul, Osmanlı Araştırmalar Vakfı Yayınları, s. 32-35.

²⁴² Tan, *Değişen Ortadoğu'da Kürtler*, s.77.

yağma, sömürü, sürgün, soykırım ve asimilasyon gibi çeşitli mağduriyetlere maruz kalmıştır.²⁴³

Osmanlı döneminde, Ortadoğu'ya dört asır barış ve huzur hakim olmuştur. Bunun en önemli sebebi de dünyadaki ayrıştırıcı milliyetçilik anlayışların tersine, Osmanlı'nın birleştirici özelliği olan ve kendine özgü bir milliyetçilik anlayışı geliştirmesidir.²⁴⁴ Osmanlı'nın yıkılışından ve bu toprakların hakimiyetinin sömürgeci bir zihniyette teslim edilmesinden sonra bu coğrafya hiç huzur yüzü görmemiştir; asimilasyonlar, katliamlar, zulümler, kavgalar hiç dinmemiştir. Günümüz dünyası bu karmaşık coğrafyaları Osmanlı'nın yüzyıllarca nasıl huzur içinde yönettiğini araştırma ihtiyacı duymakta, uygulanan yöntemleri araştırmaktadır. Bulduğu neticelerin hemen hepsi gösteriyor ki; dil, din ve farklılıkları “korunması gereken bir emanet”, “Allah'ın varlığına bir işaret”, tanışma ve ortak bir yaşam kurmaya bir vesile olarak görmede saklıdır.²⁴⁵

Bazı uzmanlara göre tarihte ilk defa Kürt Sorunun ortaya çıktığı ve Kürt Ulusalçılığından söz edilmeye başlandığı olay Babazade Abdurrahman Paşa İsyanıdır (1806). Ancak Hüseyin Yayman'a göre bu görüş çok sağlıklı değildir, isyan daha çok yerelde olan bir hadise ve kişisel bir olay olduğu genel bir kanaattir.²⁴⁶ “Şark Meselesi” tabiri ilk kez 1815 yılında Viyana Kongresinde Rus delegasyonu tarafından kullanılan bir ifade olmuştur.²⁴⁷

1839 yılında ilan edilen Tazminat Fermanı merkezi yönetimi güçlendirirken Kürt beylerine verilen özerklik ve diğer hakların büyük oranda değişmesine neden olmuştur. 1856 yılında kurulan, bugünkü karşılığıyla tapu teşkilatı ile beraber Osmanlı topraklarında düzen değişmiştir. Bu değişiklikler ve merkezi yönetim

²⁴³ TMMOB, “Kürt Sorunu”, http://www.tmmob.org.tr/genel/bizden_detay.php?kod=3224&tipi=16 (02.04.2013).

²⁴⁴ Kemal Karpat, (2011). *Osmanlıdan Günümüze Kimlik ve İdeoloji*, İstanbul, Timaş Yayınları.

²⁴⁵ Mahmut Akpınar, “Norşinli şehit ve değiştirilen köy isimleri”, Zaman Gazetesi, 26 Ağustos 2012, http://www.zaman.com.tr/yorum_yorum-mahmut-akpinar-norsinli-sehit-ve-degistirilen-koy-isimleri_1337480.html (15.03.2013).

²⁴⁶ Yayman, *a.g.e.*, s.31.

²⁴⁷ Çay, *a.g.e.*, s.14.

uygulamaları Kürt beyleri arasında huzursuzluklara ve sonunda da isyanlara sebebiyet vermiştir.²⁴⁸

III. Selim döneminde devleti modernleştirme olarak adlandırılan radikal değişiklikler ve gücün merkezi yönetimde toplanması girişimi birçok rahatsızlığın baş göstermesinde etken olmuştur. Osmanlının her döneminde dışarıdan ve içerden ülkeyi yıkmaya planları olmuştur. Özellikle İmparatorluğun son dönemlerinde toplumu bir arada tutan İslam dininin ırkçılığa karşı mücadelesi baltalanmaya çalışılmış insanların milliyetçilik kimliği ön plana çıkarılmaya çalışılmıştır.

Osmanlıdan kopan ve bağımsızlığını ilan eden bütün devletlerin ayrılma düşüncesinin altında yatan sebep araştırıldığında, milliyetçilik duygusu olduğu görülmektedir. Wilson ilkelerinde yer alan V Madde; *“Sömürgeler üzerinde egemenliğe ilişkin tüm meselelerin çözümünde, halkın çıkarlarının hükümetlerin adil talepleriyle eşit oranlı kabul edilmesi ilkesine dayanarak, tüm sömürge anlaşmazlıklarının serbest, samimi ve mutlak tarafsız şekilde çözümlenmesi”* ilkesi bu ayrılıkçı fikirlerin yolunu açmıştır. Böylece ABD, uluslararası ilişkiler sisteminde *“sömürgeleşmeyi önlemek”* ve kendi jeostratejik çıkarlarını sağlamak için, halkların kendi kaderini belirleme ilkesini ortaya koyarak korkunç savaşlar ve halk ayaklanmalarına yol açmıştır. Bu sürecin seyri içinde onlarca yeni, fakat yönetimi Milletler Cemiyeti'nin yöneticilerinin elinde olan küçük *“devletçikler”* kurulmuştur.²⁴⁹

Sultan Abdülhamid Han Osmanlının son döneminde, ülkede oynanan oyunların birçoğunu akim bırakacak siyasi hamleler geliştirmiş ve böylelikle adını tarihe yazdırmıştır. Onun büyüklüğü, kendi dönemdeki bütün düşman unsurların Osmanlıyı yıkmak için güç birliği yaptığı ortamda bile otuz üç yıl devletin bir karış toprağını bile düşmana vermeden ülkeyi idare etmesinde görebiliriz. Direnişini kimsenin burnu kanamadan başarıyla yaptığı için onun bu eylemine tarihçi Mustafa Armağan *“Sessiz Çanakkale”* olarak adlandırmıştır.²⁵⁰ Sultanın bu başarısı

²⁴⁸ Tan, *Kürt Sorunu*, s.87.

²⁴⁹ Newtimes, *“Halkların Kendi Kaderini Belirleme İlkesi: Kuram ve Uygulama”*, 7 Şubat 2013, <http://newtimes.az/tr/organisations/1333> (30.03.2013).

²⁵⁰ Mustafa Armağan, (2010). *Abdülhamid'in Kurtlarla Dansı*, İstanbul, Timaş Yayınları, s.119.

bildiğimiz kanlı Çanakkale savunmasından farkı; çok kimse tarafından bilinmeyen kansız bir Çanakkale savunması oluşudur.

Sultan Abdülhamid Han, doğuda baş gösteren bazı yerel hadiseleri kontrol altına almak için bazı tedbirlere başvurmuştur. Bunların en başında Kürt Beylerine özel nişanlar ve imtiyazlar vererek onları devlete yakınlaştırması olmuştur. Sultan bu siyasetin gereği olarak Kürt Beylerinin çocuklarını okutmak amacıyla saraya almış, aşiret reislerinin gururunu okşayarak birebir temas kurmuş ve kişisel dostluklar geliştirmiştir. “Aşiret Mektepleri” adıyla okullar açtıran Sultan bu okullarda Kürtçe eğitim yaptırmak suretiyle, hadiseleri kendi kontrolünde tutmayı başarmıştır. Sultan Abdülhamit, bu siyaseti sayesinde Kürtlerin güvenini kazanmış ve kendisine “Kürtlerin Babası” anlamında “Bave Kürdan” ismi verilmiştir.²⁵¹

Sultan kurduğu doğrudan ilişkiler sayesinde Kürtlerin güvenini tazelemiş ve Doğu sınırını kontrol altında tutmuştur. Özellikle Sultan Abdülhamit'in Batı emperyalizmine karşı izlediği Pan-İslamist siyaseti, Kürtler arasında büyük destek bulmuştur ve bu siyasetinde en başarılı olduğu halk Müslüman Kürtler olmuştur.²⁵² Kürtlere yönelik izlediği politikaları bazı çevreler tarafından eleştirilen Abdülhamit Han kendi hatıratında, aynı dine mensup olan Kürtler ile yakınlık kurmanın bir zararının olmadığını savunmuştur. Sultan, Osmanlı'da yıllardır Hıristiyan ve Ermenilerden Nazır (Bakan) mevkilerinde insanların bulunmalarında bir beis görülmezken, Kürtlerle yakınlığın da herhangi bir zararının olmayacağı fikrini her mahvilde savunmuştur.²⁵³

Sultan'ın tahttan indirilmesine en büyük reaksiyonu Kürt aşiret reisleri vermiştir. Sultan Abdülhamit'i tahttan indiren İttihat Terakki Fırkası, uyguladığı politikaları neticesinde ülkeyi büyük bir savaşın içine çekmiş ve bu savaştan yenik çıkan ülke birçok sorunla karşı karşıya kalmıştır.

Cumhuriyetin ilanından hemen önceki dönemde Kürt aydın ve siyasetçileri iki farklı düşüncede karar kılmışlardı; birinci düşünce birlikte yaşamak, ikinci

²⁵¹ Yayman, a.g.e.,s.31.

²⁵² Tan, *Kürt Sorunu*, s.98.

²⁵³ Abdülhamit Sultan, (1987). *Siyasi Hatıralarım*, İstanbul, Dergah Yayınları, s.29.

düşünceye sahip olanlarda ‘‘Bağımsız Kürdistan’’ fikrini savunmuşlardır.²⁵⁴ Yüzyıllardır birbiri ile barış ve huzur içinde yaşamının neticesi olarak ayrılık fikirleri, bugün olduğu gibi o günlerde de çok taraftar bulamamıştır.

2.3. Tek Partili Dönem (1923-1950)

Türkiye’de Cumhuriyetin ilanından sonra iktidara gelen yöneticilerin, farklı kültür ve soylardan gelen halkın milli ve manevi değerlerinden, manevi değeri zayıflatmak ve milli değerleri ‘ırkçılık’ boyutuna taşıma politikası aslında birçok olayın fitilini de beraberinde ateşlemiştir. Anadolu topraklarında yıllarca barış ve huzur içinde beraber yaşayan farklı kültürler yapılan ayrımcı politikalar yüzünden artık yerini huzursuzluğa ve istismara bırakmıştır.

Bir imparatorluğun yenilmesi ve gerilemesi, kuruyan bir okyanusa benzemektedir. Birçok yerde göller bırakarak en derin yere çekilmeler baş gösterir. Osmanlının geride bıraktığı gölcük suları uzun yıllar durulmadı ve hep içten veya dış etkenler tarafından bu topraklarda fırtınalar koparıldı. Günümüzde hala o fırtınaların etkisi devam etmektedir (Dün Arnavutluk, Bosna bugün Irak, Suriye vb.). En derine çekilen sularda (Türkiye) hala çekilmenin ve küçülmenin korkularını yaşamakta ve ön yargılardan dolayı bir türlü aradığı huzuru bulamamaktadır.²⁵⁵

Kurtuluş Savaşı’nda devleti idare eden kadronun Türklerden sonra en fazla nüfusa sahip Kürtlerin de desteğini almak için birçok yola başvurmuşlardır. Bunların en başında ‘‘İslam kardeşliği’’ vurgusu olmuştur. Birinci Türkiye Büyük Millet Meclisi’nde yetmiş yakın Kürt milletvekili görev yapmış ve bu birliği tesise çalışmıştır.²⁵⁶

Cumhuriyetin ilanından sonra Kürt Sorunu ile ilgili gelişmelere göz atıldığında sorunun geri planda iktisadi, sosyoloji, siyasi ve psikolojik birçok nedeni olmakla birlikte, temelde Cumhuriyetin homojen bir ulus kurma çabası olduğu

²⁵⁴ Tan, *Kürt Sorunu*, s.183-184.

²⁵⁵ Ergil, *a.g.e.*, s.149.

²⁵⁶ Tan, *Kürt Sorunu*, s.185-186.

anlaşılmaktadır. Doğum günü 29 Ekim 1923 olan Cumhuriyet rejiminde, sadece Sünni-Hanefi Müslüman Türklerden oluşan bir ulus-devlet icat edilmek istenmiştir.²⁵⁷ Bu süreçte, ‘problemsiz’ ve ‘tek tip’ bir ulus devleti oluşturma projesinin sahipleri, karşılaştığı sorunları güvenlikçi bir bakış açısıyla ele almakta ısrar etmiş ve sorunları bugünkü haliyle içinden çıkılmaz seviyeye ulaştırmıştır.

Tek Parti Döneminde Kürt meselesine ve Doğu sorununa yönelik iki temel siyaset veya yaklaşımdan bahsetmek mümkündür. Birinci grubun yaklaşımı İnönü ve çevresindekilerin oluşturduğu “İnönücü Ekol” ‘dur. İkinci grubun yaklaşımı ise Celal Bayar’ın temsil ettiği “Bayarcı Ekol” ‘dür. Bu iki grup arasındaki rekabeti birinci grup kazanmıştır. İnönücü diye adlandırılan bu ekol, Kürt meselesini “askeri tedbirler, zorunlu iskan, asimilasyon ve Türkleştirme” siyaseti ile çözüleceğini savunmuştur. İkinci guruptakiler ise daha yumuşak tedbirler alınmasını istemişlerdir.²⁵⁸

Cumhuriyetin kuruluşundan sonra Kürtlerin devlete küsmesine ve ayrılıkçı hareketlerin neşv-ü nema bulmasına birçok etken sebep olmuştur, fakat en çok etkileyen olaylar arasında şunları sayabiliriz; Şeyh Said Hadisesi, Dersim Olayı ve 12 Eylül Hareketi.²⁵⁹ Cumhuriyeti ilan eden kadroların ilk karşılaştığı ayaklanma “Koçgiri Ayaklanması” olsa da, problemin bir daha çıkmamak üzere ülke gündemine girmesi 1925 “Şeyh Sait Hadisesi” ile olmuştur.

Türk siyasi tarihinin şekillenmesinde çok ciddi etkileri olan²⁶⁰ ve Cumhuriyet tarihinde Kürt siyasetinde milat olarak kabul edilen olay “Şeyh Sait İsyanı” olarak tarihe geçmiştir. Bu isyan ile beraber devletin Doğu’ya yaklaşım biçimi radikal bir şekilde değişmiş ve yakın zamana kadar devam eden güvenlikçi perspektif hakim olmuştur. İkinci bir teze göre ise, devletin Kürt meselesine bakışındaki değişme sonucunda “Şeyh Sait İsyanı” çıkmıştır. Lozan da Türklerle beraber yaşama yönünde beyanda bulunan Kürtlerin, 1924 Anayasasının oluşturduğu yeni düzen ve özellikle halifeliğin kaldırılmasından rahatsız oldukları ve bunun sonucunda da bu

²⁵⁷ Ergil, *a.g.e.*, s.12.

²⁵⁸ Yayman, *a.g.e.*,s.19.

²⁵⁹ Olson, *a.g.e.*, s.40.

²⁶⁰ Adem Çaylak, Yılmaz Çolak,(2009).*Türkiye’nin Politik Tarihi*, Ankara, Savaş Yayınevi, s.225.

isyanın baş gösterdiği öne sürülmektedir.²⁶¹ Merkezi hükümete karşı başlatılan isyanın temel amaçlarından birisi de Halifeliği yeniden ihdas etmek olmuştur.²⁶²

Şeyh Said İsyanı her ne kadar bir Kürt isyanı olarak yansıtılmaya çalışılsa da aslında, dini konulardaki rahatsızlıklardan dolayı çıkmıştır. Şeyh Said olayında Başbakan Fethi Okyar'ın pasif kaldığı ve meseleyi yeterince ciddiye alıp sert tedbirler almadığı iddialarına dayanılarak, İsmet Paşa başbakanlığa getirilmiştir. Aktörlerin değişmesiyle beraber siyasette değişmiştir. İsmet Paşa kabinesinin ilk yaptığı iş, Takrir-i Sükun Kanunu çıkartmak ve İstiklal Mahkemelerini yeniden kurmak olmuştur. Bu isyanı fırsat bilen İsmet İnönü (Milli Şef) Hükümeti kanunla birçok yetki aldıktan sonra çok cebri uygulamalara girişmiş, adeta dini toplumun hayatından çıkarmanın yollarına başvurmuştur.²⁶³

Şeyh Said isyanının bastırılmasından sonra, 21 Nisan 1925'te Türk Ocakları'nda açıklama yapan İsmet İnönü'nün şu sözleri bu gerçeği gözler önüne sermektedir; *“Biz açıkça milliyetçiyiz...ve milliyetçilik bizim yegane birlik unsurumuzdur. Türk ekseriyetinde diğer unsurların (etnik toplulukların) hiçbir nüfuzu yoktur. Vazifemiz Türk Vatanı içinde Türk olmayanları behemehal Türk yapmaktır. Türkleri ve Türklüğü muhalefet edecek anasırı kesip atacağız. Bizim dine önem vermediğimizi söyleyenler var, biz dini araç olarak kullanmak isteyenlere de izin vermeyeceğiz.”*²⁶⁴

İsmet İnönü ve aynı zihniyeti taşıyan iktidardaki zevatların dine karşı bu sert tutumları toplumun farklı katmanlarını bir arada tutan bağın zayıflatılmasına sebebiyet vermiş ve kutuplaşmaların önünü açmıştır. SETA'nın raporlarında Türkiye'de farklı kimlikleri (Türk, Kürt, Laz, Çerkez vb.) bir arada tutan en güçlü bağın birinci sırasında %26,7 ile din olduğu tespit edilmiştir.²⁶⁵

Şeyh Said Hadisesi'nden sonra o güne kadar harekete geçmek için bekleyen yetkililer için gün doğmuştur. Bu ayaklanmayı bahane eden İsmet Paşa hükümeti her

²⁶¹ Yayman, *a.g.e.*, s.34.

²⁶² Çolak, *a.g.e.*, s.226.

²⁶³ Menek, *a.g.e.*, s.108.

²⁶⁴ Olson, *a.g.e.*, s.40.

²⁶⁵ SETA, *“Türkiye'nin Kürt Sorunu Algısı”*, 1 Eylül 2009, s.34, <http://arsiv.setav.org/Ups/dosya/8523.pdf> (24.03.2013).

türlü muhalif sesi susturmaya yönelik bir politika izlemiştir.²⁶⁶ Muhalefeti, basını ve din adamlarını ezmek isteyen hükümet Takrir-i Sukun Kanunu'nu çıkararak adeta bir diktatörlük yetkisi elde etmiş ve kullanmıştır. Bu diktatörlük rejimin temellerini atmak için hareket eden yetkililer 24 Eylül 1925 yılında kabul edilen Kürt Islahat Planı'nı uygulamaya koymaya başlamıştır.²⁶⁷ Bu isyan ile birlikte rejimin tutumu Kürtleri yok saymaktan öte bir şiddet politikasına dönmüştür.²⁶⁸

Dersim ayaklanmasında olan hadise ise bir isyandan daha çok, Dersimlilerin yaşam biçimlerini koruma çabasıdır. Diyarbakır Valisi Cemal Bey'e göre meydana gelen soygunların nedeni “yaşama duygusu ve endişeden kaynaklanmaktadır”.²⁶⁹ İmparatorluk döneminde bile ıslah çalışmaları olmasına rağmen Dersim tam olarak kontrol altına alınamamıştır. Cumhuriyet döneminde bu kontrol altına alma çabası kendini 1937 yılında tekrar göstermiştir. Dersimde devlete karşı doğrudan bir saldırı olmadığı gibi daha çok devlet güçlerine karşı bir savunma pozisyonu olmuştur.²⁷⁰

Necip Fazıl, Dersimlilere yapılan insanlık dışı muameleleri Son Devrin Din Mazlumları kitabında şu ifadelerle anlatmıştır; *‘Babalarını arayan ve yanına gitmek istediklerini söyleyen iki masum çocuk Hozat Kaymakamı tarafından süngületerek babalarının yanına gönderiliyor. Kendisinin öğretmen ve köy halkıyla alakasız bir şahıs olduğunu iddia ederek, alevler içinden fırlamak isteyen bir genç, kalasla alevlerin içine itiliyor ve karşısında da sigara içiliyor. Bir köy halkı, önce kurşunlanıyor, daha sonra buğday sapları üzerinde yakılıyor. Merhamet sahiplerinden biri, birle on yaş arasında 20 kadar çocuğu alıp bir derenin içine saklamıştır. Vaziyet birden haber alınıyor çocukların öldürülmeleri emri veriliyor. Fakat bu emri yerine getirebilecek kimse bulunamıyor. En katı yürekli bile, böyle müdafaasız masumlara silah kullanamayacaklarını söylemeye mecbur kalıyorlar*

²⁶⁶ Çolak, a.g.e., s.226.

²⁶⁷ Yayman, a.g.e., s.86.

²⁶⁸ Graham E. Fuller, Henri J. Barkey, (2011). *Türkiye'nin Kürt Meselesi*, Çev. Hasan Kaya, İstanbul, Profil Yayıncılık, s.33.

²⁶⁹ Mumcu, a.g.e., s.51.

²⁷⁰ Yayman, a.g.e., s.93.

nihayet kara suratlı bir adam bulunuyor ve bir dere içinde titreşe titreşe bekleyen 20 masumun işi bitiriliyor.’’²⁷¹

Robert Olson Dersimde yaşanan bu hadiseyi tanımlarken devletin yaptığı müdahalenin birçok bilim adamı tarafından soykırım bir kısmı tarafından da etnik temizlik olarak adlandırıldığını ifade etmektedir.²⁷² Başbakan Recep Tayyip Erdoğan, partisinin genişletilmiş il başkanları toplantısında Dersim olaylarını Başbakanlık arşivlerindeki belgeleri ile ele alırken şunları ifade etmiştir; ‘‘*Dersim, yakın tarihimizdeki en acı, en trajik olaylardan biridir, Dersim, aydınlatılmayı, cesaretle sorgulanmayı bekleyen bir faciadır. Dersim, CHP Hükümetlerinin onlarca, yüzlerce faciasından en acısıdır, en kanlısıdır...*’’²⁷³

Tek Parti Döneminin birçok trajedisinden bir tanesi de 28 Temmuz 1943 tarihinde İran sınırına yakın bir bölgede otuz üç silahsız köylünün hunharca öldürülmesi olmuştur. Katliam emri veren bölge komutanı Mustafa Muğlalı, hükümetin de göz yummasıyla olayın üstünü örtmüştür. Beş yıl sonra Demokrat Partinin konuyu meclis gündemine getirmesi ile tekrar meselenin üzerine gidilmiş ve Muğlalı yargılanarak yirmi yıl hapse mahkum edilmiştir.²⁷⁴

Şark Islahat Planı, Şükrü Kaya ve Abidin Özmen Raporları çok farklı öneriler içermektedir. Özmen Raporlarında yer alan ‘‘*Her yıl 3.000-4.000 kişinin Batı bölgelerine iskan ettirilerek 15-20 yıllık bir programla bu halk ortadan kaldırılmalı*’’ cümlesi aslında tüm olayı ve dönemin genel havasını özetlemektedir. İlk dönem raporlarında dile getirilen sert önlemler tam tersine bir sonuç vermiş ve çok sayıda isyan çıkmıştır.²⁷⁵

Tek Parti Döneminin Kürtlerle ilgili politikaları bir cümleyle özetlenecek olursa kısaca ‘‘inkar, baskı, şiddet ve asimilasyon’’ politikalarıdır

²⁷¹ Necip Fazıl, (2004). *Son Devrin Din Mazlumlari*, İstanbul, Büyük Doğu Yayınları, s.167.

²⁷² Olson, *a.g.e.*, s.40.

²⁷³ Sabah Gazetesi, ‘‘*Başbakan Dersim belgelerini açıkladı*’’, 23 Kasım 2011, <http://www.sabah.com.tr/Gundem/2011/11/23/basbakan-erdogan-konusuyor-410701598106> (21.03.2013).

²⁷⁴ Fuller, Barkey, *a.g.e.*, s.36.

²⁷⁵ Yayman, *a.g.e.*, s.473.

denilebilir.²⁷⁶ Cumhuriyet döneminde büyük bir kısmı Tek Parti ve darbe dönemine denk gelen 12 bin tane köy ve yerleşim yerinin ismi değiştirilmiştir.²⁷⁷

Tek Parti Döneminde Hükümetin politikalarının eleştirilmesine cesaret edilemediği bir dönemde kurtuluş mücadelesinde cephede zaferlere imza atan Kazım Karabekir ve onun gibi birçok insan, hükümetin politikalarına muhalefet etmesi ve eleştirmesi onları siyaset sahnesinde sindirilmelerine ve ademe mahkum edilmelerine sebep olmuştur. 1938 yılına kadar bölgedeki toplam lise sayısı dördütdür. Bu liseler Erzurum, Malatya, Antep ve Diyarbakır'dadır. Bu dönemde Cumhuriyet üniversitelerinde hürriyetten söz etmek mümkün değildir, bilim insanı sadece kendisine tahsil edilen dar bir alanla sınırlı konularda kalem oynatabilmiştir.²⁷⁸ Kalem oynatılmayan sorunlardan bir tanesi de hükümetin politikaları neticesinde giderek büyüyen ve derinleşen Kürt meselesi olmuştur.

2.4. Çok Partili Dönem (1950-2002)

Demokrat Parti döneminde özel olarak bu soruna dair bir çalışma yapılmamış olmakla birlikte, Kürt Sorununun farklı biçimde ele alındığı tespit edilmektedir. DP'nin, Doğu'da parti teşkilatı açması ve Umum Müfettişliklerin kaldırılmasıyla Türkiye'nin Kürt siyasetinde ciddi bir değişiklik oluşturmuştur. Bu adımlar sorunun çözümüne yönelik ılımlı bir zemin meydana getirmiştir. DP sorunu asayiş mantığıyla ele almayıp, bölgeye büyük bayındırlık ve imar yatırımları içeren politikalar geliştirmiştir.²⁷⁹

DP döneminde Türkiye genelinde sağlanan normalleşme Kürt Sorununa da yansımıştır. Bu dönemde başta Kürtler dahil olmak üzere ülkedeki tüm insanlara sıkıntılarını ve şikayetlerini nispeten ifade edebilme özgürlüğü sağlanmıştır. DP

²⁷⁶ Tan, *Kürt Sorunu*, s.252.

²⁷⁷ Akpınar, '*Norşinli şehit ve değiştirilen köy isimleri*'.

²⁷⁸ Laçiner, *a.g.e.*, s.40.

²⁷⁹ Yayman, *a.g.e.*, s.162-167.

dönemini en iyi özetleyecek olgu, Tek Parti Döneminde sürgün edilen şahsiyetlerin bir kısmının DP'den vekil olmasıdır.²⁸⁰

1960 askeri darbesiyle Tek Parti Dönemi siyasi anlayışı tekrar kendisini hissettirmiş ve Türk kimliğinin dışındaki kimliklere nazarlar sertleşmiştir. Eski siyaset anlayışı tekrar canlanmış ve sorun tekrar alevlenmeye başlamıştır. Demokrat Parti'yi devirerek yönetime el koyan ihtilalciler, İskan Kanununa bir ek kanun ekleyerek Şeyh Sait'in yakınlarının da bulunduğu 55 Ağa'yı Doğu ve Güneydoğu illerinden Batı Anadolu illerine sürmüştür. Kürtlerin aslında Türk olduğu yönündeki tezler 1960 darbesinden sonra zirve noktasına ulaşmıştır.²⁸¹

1980'li yıllara kadar, Türkiye genelinde sönük bir biçimde yaşanan Kürt meselesi, 12 Eylül 1980 askeri darbesiyle yeni bir boyut kazanmış ve giderek büyüyen bir sorun olmuştur. 12 Eylül ihtilalinden sonra Milli Güvenlik Konseyi tarafından Kürtçe ile ilgili çok sert kararlar çıkmıştır. Resmi dairelerde Türkçe'nin dışında başka bir dil konuşmak yasaklanmıştır. Ayrıca çarşaf ve şalvar ile gezmek yasaklanmış, bu şekilde giyinen erkekler soyularak pantolon alacağı yere kadar iç çamaşırı ile gitmek zorunda bırakılmış ve rencide edilmiştir. Bu yasağa uymayan kişiler de gözaltına alınmıştır. Kenan Evren, Kürtçe yasağı uygulamasının bir hata olduğunu daha sonraları itiraf etmiştir.

12 Eylül darbesinden sonra Diyarbakır Cezaevinde yapılan işkenceler ve insanlık dışı muameleler örgütün eleman devşirmesinde yıllarca malzeme olarak kullanmıştır. Diyarbakır cezaevinde yapılanlar hapishaneyi tam bir "PKK Akademisi'ne" dönüştürmüştür. Buraya sempatican veya suçsuz olarak giren insanlar buradan çıktıktan sonra tam bir militan ve "Türkiye düşmanı" olmuştur; bu kişilerin büyük çoğunluğu (%80) dağa çıkmıştır.²⁸²

1984'e gelindiğinde, belediye seçimlerinde RP tüm Türkiye'de %4,5 oy alırken Van, Batman, ve Urfa Belediye Başkanlıklarını %35 -40'lara varan oy oranları ile kazanmıştır. İslami kimliği ön planda olan birçok Kürt, Erbakan'ın

²⁸⁰ Fuller, Barkey, *a.g.e.*, s.37.

²⁸¹ Mumcu, *a.g.e.*, s.102.

²⁸² Menek, *a.g.e.*, s.223.

arkasında durmuş ve Doğu'da Van, Batman, Urfa belediyelerini kazandırmıştır. 1987'de milletvekili seçimlerinde RP'nin oyu Türkiye genelinde %7,5 iken, Diyarbakır, Van, Batman, Urfa'da şehir merkezinde %25 olmuştur. Ancak Kürtlerin bu desteklerine rağmen RP düze çıkan ilk seçimi olan 1991 milletvekili seçimlerinde, Alparslan Türkeş'le seçim ittifakı kurarak arkasındaki desteği sağlayan Kürtlerin hassasiyetlerini gözetmemiş ve Kürtleri kendi kaderleri ile baş başa bırakmıştır. Tüm bölgede siyasi inisiyatif o tarihten sonra PKK'nın eline geçmiştir. Bir kesimden insanlar din ile Kürtlerden Kürtlüklerini almaya çalışırken, bir diğer kesim de Kürtlük mücadelesi adı altında Kürtlerin dinini silmeye çalışmıştır.²⁸³

1990 yılında Sosyaldemokrat Halkçı Parti'den (SHP) ayrılan 10 milletvekili ile kurulan Halkın Emek Partisi (HEP) Kürt Partisi kimliği ile tanınan ilk siyasi parti olmuştur. 20 Ekim 1991 Genel Seçimlerinde HEP, Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesinde SHP ile yaptığı ittifak sonucu 22 milletvekilliği kazanmıştır. Bu birliktelik çok uzun sürmemiş ve tekrar 22 milletvekili ile HEP'e dönülmüştür.

Kürt Sorununa sivil çözüm önerileri, 1990'dan itibaren daha rahat bir ortamda konuşulacak hâle gelmiştir. Asıl tartışmalar ve bu yöndeki süreç 1991'de başlamıştır. PKK ise bu süreçte yeni bir strateji geliştirmiştir. Terör örgütü, Mayıs 1990'da gerçekleştirdiği 2. Konferansında kitlesel boyutlu eylemlerin hızlandırılması ve silahlı faaliyetlerin kırdan şehre doğru yayılması kararı almıştır. Aynı süreçte önemli bir suikast gerçekleşmiştir. Eski MİT Müsteşar Yardımcısı Hiram Abbas, 26 Eylül 1990'da ilk sivil MİT Müsteşarı olma hayaline kavuşmadan öldürmüştür. Turgut Özal'a yakınlığıyla bilinen Abbas, Kürt meselesinin sivil çözümünden yanaydı ve tek başına askeri çözümün netice vermeyeceğini savunuyordu. Özal'ın Kürt meselesiyle ilgili sivil çözüm önerilerini yüksek sesle kamuoyuna duyurmaya başladığı dönemde Güneydoğu'dan sansasyonel bir suikast haberi daha gelmiştir. Kamuoyunda etkinliği olan HEP Diyarbakır İl Başkanı Vedat Aydın, 5 Temmuz 1991'de polis kimlikli kişiler tarafından evinden alınarak öldürülmüştür. Cenazesinde de kalabalığın üzerine ateş açılmış, Diyarbakır'da adeta savaş alanını

²⁸³ Tan, *Değişen Ortadoğu'da Kürtler*, s.132-133.

andıran manzaralar yaşanmıştır. JİTEM adının karıştığı bu cinayet Kürt Sorunundaki en büyük provokasyonlardan biri olarak tarihe geçmiştir.²⁸⁴

Ancak Turgut Özal yaşanan olaylar karşısında kararlı duruşundan geri adım atmamıştır. 14 Ekim 1991’de Güneydoğu gezisinden dönen Turgut Özal, havaalanında şu açıklamayı yapmıştır: “*Kürt meselesini mutlaka çözeceğim. Bu benim milletime yapacağım son hizmetim olacaktır. Bu meseleye bir çözüm bulamazsak büyük devlet olamayız. Bu sorunu halleden kişi 2. Mustafa Kemal olur*”.²⁸⁵

Özal’ın bu kararlı açıklamasının üzerinden çok geçmeden yeni bir gerginlik oluşmuştur. 6 Aralık 1991 yılında TBMM’de yapılan yemin töreninde Leyla Zana ve Hatip Dicle’nin Kürtçe yemin krizi gündeme şok etkisi yapmıştır. Bu talimatın Öcalan’dan geldiği, Ergenekon soruşturmasında ele geçirilen belgelerde ortaya çıkmıştır.²⁸⁶

Sorunun kaynağına inmek isteyen Özal, Cumhurbaşkanı Sözcüsü Büyükelçi Kaya Toperi ve başyaveri Kurmay Albay Aslan Güner’den bu mesele ile ilgili bir rapor istemiştir. Toperi ve Güner’in hazırladığı 10 sayfadan oluşan rapor Ocak 1992’de Özal’a sunulmuştur. Toperi ve Güner’in raporundaki iki tespit özellikle dikkat çekicidir; “*Bu meseleye bir çözüm bulamazsak, büyük hatta orta devlet olma şansımızı kaybetme ihtimali mevcut olduğu gibi, zayıf ve perişan hale gelmemiz de muhtemeldir. Terörle mücadele ediyoruz derken, halkın ciddi şekilde rahatsız edildiği, hırpalandığı, hatta küstürüldüğü göz önünde bulundurulmalıdır.*”²⁸⁷

Mart 1992’de Türkiye tarihinin en kanlı Nevruz’unu yaşamıştır. İki günde resmî kayıtlara göre 57, sivil toplum örgütlerine göre ise 113 kişi ölmüştür. Bu olayların patlak vermesinden sonra Özal, ANAP Milletvekili Adnan Kahveci’den

²⁸⁴ Melik Duyaklı, “*Asimetrik psikolojik provokasyon*”, Aksiyon Dergisi, Sayı 784, 14 Aralık 2009.

²⁸⁵ Mahmut Övür, “*Siyasetçiler 20 yıl önce ne dediler?*”, Sabah Gazetesi, 8 Ocak 2012, <http://www.sabah.com.tr/Yazarlar/ovur/2012/01/08/siyasetciler-20-yil-once-ne-dediler> (23.02.2013).

²⁸⁶ Derya Sazak, “*Yemin krizi*”, Sabah Gazetesi, 28 Haziran 2011, http://cadde.milliyet.com.tr/2010/03/31/YazarDetay/1407621/Yemin_krizi (23.02.2013).

²⁸⁷ Faruk Mercan, “*Devletin Kasasındaki Üç Kürt Raporu, Aksiyon*”, 17 Nisan 2006, <http://www.aksiyon.com.tr/aksiyon/haber-12104-devletin-kasasindaki-uc-kurt-raporu.html>(09.03.2013).

Kürt Sorunu ile ilgili yeni bir rapor hazırlamasını istemiştir. Güneydoğuda bir süre inceleme yaptıktan sonra Mayıs 1992 de Adnan Kahveci, Özal'a “Kürt Sorunu nasıl çözülmez-Bir Çözüm Paketi Önerisi” başlıklı bir rapor sunmuştur.²⁸⁸ Bu raporda Kahveci şunları dile getirmiştir; “*Kürt Sorunu bugün Türkiye'nin gündeminde işsizlik ve enflasyondan daha büyük bir önem kazanmıştır (bu rapor hazırlandığı tarihte Türkiye'de enflasyon %78'di). Sorunun bugüne kadar çözülememesinin tek sebebi Türkiye'nin bunu çözecek demokratik olgunluğa erişememiş olmasıdır. Askeri çözümle hiçbir ülke çözüme ulaşamamıştır. Bugün Kürt Sorunu siyasal bir kriz hâlini almıştır. Çözüm için cesur siyasal adımlara ihtiyaç vardır. Bu nedenle Kürt realitesi, Kürt kimliği ve dili hızla kabul edilerek Kürtlerin siyasal hakları verilmelidir. Bu durum Türkiye'de demokrasiye ufuklar açmakla kalmayıp PKK gibi terör örgütlerine olan halk desteğini de ortadan kaldıracaktır.*”²⁸⁹

Adnan Kahveci'nin raporu, 27 Ağustos 1992 tarihli MGK toplantısında tartışılmıştır. Özal, MGK'da TRT GAP kanalından Kürtçe yayını savunmuştur. Kürtçe eğitimin serbest bırakılması gerektiğini söylemiş ve “*Ben karşıyım ama federasyonu bile tartışmalıyız*” demiştir. Bu MGK toplantısından sonra ülke gündeminden düşmeyecek olaylar meydana gelmeye başlamıştır.²⁹⁰

Mayıs 1992'den itibaren şiddet eylemleri giderek tırmanışa geçmiştir. 11 Haziran 1992'de Bitlis'in Tatvan ilçesinde köylüleri taşıyan bir minibüs bir grup PKK'lı tarafından durdurularak içindeki 13 kişi kurşuna dizilmiştir. 27 Haziran 1992'de Silvan'ın Yolaç köyündeki cami cemaati bir grup terörist tarafından kurşuna dizilmiş, 10 kişi öldürülmüştür. 18 Ağustos 1992'de Şırnak'ta olaylar çıkmıştır. Dönemin İçişleri Bakanı İsmet Sezgin, olayı “*300 PKK'lının şehri bastığı bir isyan*” olarak nitelendirmiştir. Oysa PKK, eylemi reddetmiştir. İl merkezinde 3 gün süren olaylarda kent neredeyse harabeye dönmüştür. Ölü ve yaralıları konusunda muhtelif sonuçlar açıklanmıştır. 5 Eylül 1992'de Bingöl-Genç karayolunda çeşitli

²⁸⁸ Duvaklı, a.g.m.

²⁸⁹ Avni Özgürel, “*Adnan Kahveci'nin Kürt raporu*”, Radikal Gazetesi, 11 Kasım 2011, [http://www.radikal.com.tr/Radikal.aspx?aType=RadikalDetayV3&ArticleID=831344&CategoryID=99\(23.02.10013\)](http://www.radikal.com.tr/Radikal.aspx?aType=RadikalDetayV3&ArticleID=831344&CategoryID=99(23.02.10013)).

²⁹⁰ Ömer Şahin, “*Arşiv*”, Radikal Gazetesi, [http://www.radikal.com.tr/Radikal.aspx?aType=DetayliAramaSonucV2&ItemsPerPage=10&PAGE=1\(23.02.2013\)](http://www.radikal.com.tr/Radikal.aspx?aType=DetayliAramaSonucV2&ItemsPerPage=10&PAGE=1(23.02.2013)).

araçlardan indirilen 7 kişi öldürülmüştür. 13 Eylül 1992’de Şemdinli’de jandarma karakoluna yapılan saldırıda 15 er şehit edilmiştir. 15 Eylül 1992’de Batman’ın Kozluk ilçesinde bir minibüsün bombalanması sonucu 10 kişi öldürülmüştür. 29 Eylül 1992’de Irak sınırında Derecik Jandarma Karakolu’na yapılan saldırıda 27 asker şehit edilmiştir. 1 Ekim 1992’de Bitlis’in Ceviz Dalı köyünde 30 kişi öldürülmüştür. Derin güçler bu süreçte Kürt halkını da derinden sarsacak bir provokasyon eylemi gerçekleştirmiştir. 72 yaşında Kürt yazarı kimliği ile bilinen Musa Anter, 20 Eylül 1992’de Diyarbakır’da bir suikast sonucu öldürülmüştür.²⁹¹

1993 yılına faili meçhul cinayetler ve terör damgasını vurmuştur. PKK bu dönemde yurdun her tarafında şiddeti tırmandıran olaylara imza atmıştır. PKK, en geç 1993 veya 1994 başlarında Şırnak’taki Gabar Dağı’nda Kürt Ulusal Meclisi’ni toplayarak bağımsız devlet ilan etmeyi amaçladığını resmi kanallarında ilan etmiştir.²⁹²

Uğur Mumcu, 24 Ocak 1993’te Ankara’da Karlı Sokak’taki evinin önünde, arabasına konulan bombanın patlaması sonucu suikaste kurban giderek yaşamını yitirmiştir. Mumcu, öldürülmeden önce PKK-Devlet ilişkisini irdeleyen bir kitap üzerinde çalışmıştır. 17 Şubat 1993’te Jandarma Genel Komutanı Orgeneral Eşref Bitlis şüpheli bir uçak kazasında hayatını kaybetmiştir. Bitlis vefatından bir hafta önce Suriye, İran ve Irak dışişleri bakanlarıyla PKK’nın bitirilmesi için görüşmeler yapmıştır. Eşref Bitlis’ten Kazım Çillioğlu’na, Rıdvan Özden’den Uğur Mumcu’ya kadar karanlığa ışık tutmaya çalışan kişilerin hepsi gizli eller tarafından tek tek ortadan kaldırılmıştır. ANAP, Şubat 1993’te Güneydoğu’daki faili meçhulleri araştırmak üzere bir heyet oluşturmuştur. Eyüp Aşık başkanlığındaki 6 milletvekili tarafından yapılan incelemeler sonrasında 24 Şubat 1993’te Aşık basına şunları söylemiştir: *“Son bir yılda bölgede 600 faili meçhul cinayet işlenmiştir. Vatandaş, PKK-Hizbullah ve güvenlik güçleri arasında ezilmektedir”*.²⁹³

²⁹¹ Duvaklı, a.g.m.

²⁹² Mercan, a.g.e.,s.149 .

²⁹³ Duvaklı, a.g.m.

Turgut Özal'ın Güneydoğu'ya yönelik yaptığı her açılım hamlesi, PKK ve devletin içindeki derin güçler tarafından çözümsüzlüğe itilmeye çalışılmıştır. Demokratikleşme süreci faili meçhuller ve bombalı eylemlerle engellenmeye çalışılmıştır. Çözüm için kolları sıvayan oyun aktörleri bir takım derin güçler tarafından tek tek oyundan diskalifiye edilmiştir. 17 Nisan tarihinde Cumhurbaşkanı Turgut Özal'ın şaibeli ölümü ile birlikte Kürt Sorunu uzun bir süre Türkiye gündeminden düşmeyecek bir mecraya itilmiştir.

Kürt siyasetçilerinin önemli isimlerinden olan Kemal Burkay, Özal tarafından silah bırakılması için Öcalan ile görüşmeye Beka'ya gönderilmiştir. Kemal Burkay'ın şu cümleleri o günkü süreci ve Özal'ın ölümünün arkasındaki soru işaretlerine cevap niteliğindedir; *“Ben Beka'ya gittiğimde anlaşma sağlanmıştı. Celal Talabani'nin evinde Öcalan'la görüştük. Bir protokol imzalandı ertesi gün. Protokolde ateşkesin olumlu olduğu belirtiliyor, silahların susması için yapılması gerekenler sıralanıyordu. Kürt Sorununun çözümü için yapılması gereken şeyler benim imzam ve Öcalan'ın imzası ile kamuoyuna yansıtıldı. Sonra ateşkesi uzatmak için yapılan ikinci basın toplantısı var nisanda. Birinci ateşkesten 1 ay sonra yine basın toplantısı yapıldı. Ahmet Türk ve Celal Talabani, çok sayıda gazeteci katıldı. Toplantıdan kısa süre sonra Özal öldürüldü. Benim de Celal Talabani'nin de tahminimiz oydu, zehirlenerek öldürüldü. Öcalan'la daha sonra telefonla görüştüğümüzde, 'Adamı götürdüler' dedi. O da öldürüldüğüne inanıyordu. Zaten Özal'ı öldürmek istiyorlardı. Belli ki derin devlet Özal'dan memnun değildi. Ama bardağı asıl taşıran Kürt Sorunu konusundaki çıkışlarıydı.”*²⁹⁴

1993 yılında Anayasa Mahkemesi tarafından HEP kapatılmış ve yerine Demokrasi Partisi (DEP) kurulmuştur. 2 Mart 1994'te Ankara Devlet Güvenlik Mahkemesi (DGM) Başsavcısı Nusret Demiral'ın talimatıyla polisler milletvekillerini gözaltına almak için Meclis kuşatmıştır. Kararın ardından Meclisi terk etmeyen milletvekilleri, ertesi gün Meclis kapısında itile-kakıla gözaltına alınmışlardır. Bu gelişmeler, görülmedik bir atmosferin yaşanmasına ve “insan hakları” ve “ifade özgürlüğü” bağlamında ağırlıklı olarak yurt dışından olmak üzere

²⁹⁴ Burkay, a.g.m.

çeşitli tepkilerin doğmasına yol açmıştır.²⁹⁵ Türkiye demokrasi tarihine bir leke olarak kaydedilen bu olay daha sonraki yıllarda TBMM Darbeleri Araştırma Komisyonu'nun raporunda şu açıklama ile analiz edilmiştir; “Kürt Sorununda çözüm umutlarının tükenmesine yol açmıştır”.²⁹⁶

DEP'in Haziran 1994'te Anayasa Mahkemesi tarafından kapatılması sonucunda Halkın Demokrasi Partisi (HADEP) kurulmuş ve Kürtleri temsil siyasetinde bir tabela daha değişmiştir. HADEP diğer partilere nazaran daha ılımlı bir siyaset çizgisi izlemiştir. HADEP, yaklaşık dokuz yıllık siyasi varlığı ile geleneğin en uzun hayatta kalan partisi olma özelliğini de taşımıştır. HADEP 13 Mart 2003'te Anayasa Mahkemesi tarafından kapatılmasıyla yerine Demokratik Toplum Hareketi Partisi (DEHAP) kurulmuştur. Kısa bir süre sonra bu partide Anayasa Mahkemesi'nin kendisini kapatmasını beklemeden fesih kararı almıştır. DEHAP, söz konusu geleneğin kendini fesheden ilk partisi olma özelliğini taşımaktadır. DEHAP'ın kendisini kapatmasından sonra Demokratik Toplum Hareketi adıyla yeni bir örgütlenmeye gidilmiştir. Daha sonra bu hareket partiye dönüşmüş ve Demokratik Toplum Partisi (DTP) kurulmuştur. 2009' da DTP'nin de Anayasa Mahkemesi tarafından kapatılmasıyla Barış ve Demokrasi Partisi (BDP) adında yeni bir parti kurulmuştur. Böylece HEP'le başlayan gelenek DEP, HADEP, DEHAP, DTP, ve BDP ile yolculuğuna devam etmiştir. BDP'nin Ankara'da genel merkez olarak kullandığı bina, HEP'in eski binasıdır. Binası dahi aynı olan bir partiyi beş defa kapatmak, olsa olsa tabelaları değiştirmekten başka bir şey ifade etmemiştir.²⁹⁷

20 yıllık geçmişi olan bu siyasi örgütlenmenin geçirdiği dönüşüme baktığımızda, ilk başlarda içinden çıktığı solun da etkisiyle isminde 'emek', 'özgürlük' ve 'eşitlik' kavramlarını ön plana çıkarırken, 92 yılından sonra 'demokrasi' kavramını benimsediği ve parti isimlerinde bu kavrama vurgu yaptığı

²⁹⁵ Meryem Erdal, (2010). *Herkesin Yargısı Kendine*, İstanbul, TESEV Yayınları, s.129.

²⁹⁶ Radikal, "1994 Sendromu", , 04 Aralık 2012,

<http://www.radikal.com.tr/Radikal.aspx?aType=RadikalDetayV3&ArticleID=1110460&CategoryID=77> (10.03.2013).

²⁹⁷ Yayman, *a.g.e.*, s.378-383.

görülmektedir. Bunda, 1990 sonrasında Türkiye-AB ilişkilerinde insan hakları ve demokrasi konusunun gittikçe önem kazanmasının etkisi olmuştur.²⁹⁸

Türkiye'nin siyasi tarihine göz attığımızda adeta siyaset meydanı, parti mezarlığını andırmaktadır. Anayasa mahkemesi kurulmadan önce 2, Anayasa Mahkemesi kurulduktan sonra (1963) 24, toplamda 26 parti kapatılmıştır.²⁹⁹

Cumhuriyet tarihinden günümüze Kürtlere yönelik yanlış politikaları ve uygulamaları eleştiren, Kürtlerin siyasal temsilcisi olduğunu vurgulayan HEP ve onun uzantısı olan partiler her seferinde teröre ve teröriste yakın durmayı tercih etmiştir. Diyarbakır Bağımsız Milletvekili Leyla Zana'nın söylemi ile; *“Ben silahların bırakılmasını asla tartışmıyorum. O Kürtlerin sigortasıdır. Bu sorun var olduğu müddetçe o silahlar Kürtlerin güvencesidir”*,³⁰⁰ görüşünü savunmuşlardır.

SETA'nın yaptığı araştırmada halka sorulan şu soruya verilen cevap fotoğrafı daha net görme açısından önemlidir; “DTP ile PKK arasında organik bir bağ var mı?”. Araştırma verilerine göre toplumun büyük bir kesimi, DTP ile PKK arasında organik bir bağ olduğuna inanmaktadır. Organik bir bağın varlığına inananların oranı %78,7 iken, böyle bir bağın varlığına inanmayanların oranı sadece %7,1'dir. Bu sonuçta, DTP zincirinin ilk partisi olan Halkın Emek Partisi'nden (HEP) bu yana yapılan tartışmaların ve halihazırda DTP'li temsilcilerin kendilerini ifade etme biçimlerinin önemli tesiri olduğu söylenebilir.³⁰¹

Zaman gazetesi yazarlarından A. Turan Alkan'ın ifadesiyle ; *“BDP, Türkiye'nin siyasi geçmişinden dersler çıkarıp doğru bir başlangıç yapma niyeti göstermedi. Silahla güç oyunu oynamayı seven Kürtlerin temsilcisi, daha doğrudan ifadeyle PKK'nın Meclis'teki uzantısı olmayı yeterli buldu (Net ispatı o*

²⁹⁸ SDE, “*Kapatma Yeni Bir Açılıma Kapı Açar mı?*”, 12 Aralık 2009, <http://www.sde.org.tr/tr/newsdetail/kapatma-yeni-bir-acilima-kapi-acar-mi/1896> (18.03.2013).

²⁹⁹ Haber Vitrini, “*İşte Türkiye'de Kapatılan Partiler!*”, 15 Mart 2008, <http://www.habervitrini.com/haber/iste-turkiyede-kapatilan-partiler-330576/> (16.03.2013).

³⁰⁰ Radikal Gazetesi, “*Leyla Zana: Silah Kürt'ün sigortasıdır*”, 9 Ocak 2012, <http://www.radikal.com.tr/Radikal.aspx?aType=RadikalDetayV3&ArticleID=1075042&CategoryID=78> (12.03.2013).

³⁰¹ SETA, “*Türkiye'nin Kürt Sorunu Algısı*”, 1 Eylül 2009, s.34, <http://arsiv.setav.org/Ups/dosya/8523.pdf> (24.03.2013).

*fotoğraftır).BDP her hâliyle vücut diliyle “Ben şantiye partiyim; geçiciyim; bu siyaset diliyle sancısız bir gelecek kurmaya ehil değilim” mesajı veriyor.”*³⁰²

Kürtleri temsil çizgisinde siyaset yaptığını iddia eden bu partilerin mensupları aslında kendileri ile çeliştiği herkesin bildiği bir gerçektir ve toplum tarafından da bu iddiaları kabul görmemiştir.³⁰³ Şu anda BDP milletvekili olan Altan Tan’ın kitabında geçen şu ifadelerde bu çelişkiyi gözler önüne sermektedir; “ 22 Bağımsız DTP’li vekilden namaz kılan, Ramazan orucunu ful tutan bir tek kişi yok. Bunu hakaret anlamında söylemiyorum, bu bir tespittir. Çünkü bu insanların temsil ettikleri seçmenin yüzde 70’i oruç tutuyor, yüzde 65’i de namaz kılıyor. Orhan Doğan’ın cenaze törenine katılan kadınların yarısı çarşaflydı. Aslında DTP’nin tabanı AKP gibi, kadroları CHP gibi. DTP’liler vekili oldukları kitleye benzemiyor”.³⁰⁴

DYP-SHP Koalisyonunun kurulmasından sonra hükümet ilk yurt gezisini 8 Aralık 1991 tarihinde Güneydoğu Anadolu Bölgesine yapmıştır. Başbakan Süleyman Demirel, 1992 yılında hükümeti kurduktan sonra gittiği Diyarbakır meydanında “Kürt realitesini tanıyoruz ” demiş ve eklemiştir “Bu ülkede bazı insanlar kendilerine Kürt demektedirler. Onlar vatandaşlardır, bu ülkenin sahibidirler, azınlık değildirler”.³⁰⁵ Koalisyon hükümetinin liderleri Süleyman Demirel ve Erdal İnönü beraberinde, bakanları, komutanları ve geniş bir gazeteci topluluğunu yanına alarak bu geziye Diyarbakır’dan başlamışlardır. Gezi yazılı ve görsel basında “Güneydoğu’ya çıkarma” olarak manşetlere yansımıştır. Fikret Bila, Başbakan Süleyman Demirel’in bu gezide halka diyalogunu şu şekilde nakletmiştir; “Ne istiyorsunuz? Baraj mı? Yapalım. Yol mu? Yapalım. Üniversite mi? Kuralım. Elektrik mi? Getirelim. Su mu? Getirelim. Fabrika mı? Kuralım. Kürt Kimliği mi? Kabul edelim. Kürt Enstitüsü mü? Kuralım. Söyleyin ne istiyorsunuz? Hepsini yapalım. Yeter ki üniter yapı dışında bir şey istemeyin”.³⁰⁶

³⁰² A. Turan Alkan, “Şantiye parti”, Zaman Gazetesi, 11 Mart 2013.

³⁰³ SETA “Türkiye’nin Kürt Sorunu Algısı”, 1 Eylül 2009, s.34, <http://arsiv.setav.org/Ups/dosya/8523.pdf> (24.03.2013).

³⁰⁴ Tan, *Değişen Ortadoğu’da Kürtler*, s.209.

³⁰⁵ Övgür, a.g.m.

³⁰⁶ Fikret Bila, “Liderlerde iç savaş kaygısı”, Milliyet Gazetesi, 10 Aralık 1991, <http://gazetearsivi.milliyet.com.tr/Arsiv/1991/12/10> (10.02.2013).

Kürt meselesi, 28 Şubat post modern darbesiyle hükümetten düşürülen Necmettin Erbakan'ın da gündem konularının en başında gelmiştir. Erbakan'ın bu konuda söyledikleri çarpıcıdır: *“Bu ülkenin evlatları asırlar boyu mektebe başlarken, besmeleyle başlar. Siz geldiniz, bu besmeleyi kaldırdınız. Ne koydunuz yerine, ‘Türküm, doğruyum, çalışkanım.’ Sen bunu söyleyince, öbür taraftan da Kürt kökenli bir Müslüman evladı, ‘Ya öyle mi, ben de Kürdüm, daha doğruyum, daha çalışkanım’ deme hakkını kazandı. O Meclis yarın inananların eline geçecek. Bütün bu haklar kan dökülmeden verilecek”*.³⁰⁷

Tek Parti Döneminde güneydoğuda örgütlenmeye bile gerek görmeyen CHP, çok partili hayata geçişin 63. yılına gelindiğinde o bölgeyi feda etmiş pozisyonunda durmaktadır.³⁰⁸ Tek Parti Dönemindeki CHP'nin raporlarını daha önce geniş bir şekilde ele aldığımızdan burada üzerinde durmayacağız. Çok partili hayata geçişten sonraki raporlarında çözüm için tespitlerde bulunan CHP'nin somut adımlar attığı görülmemiştir. CHP' de Kürt raporu, 1989'da Deniz Baykal'ın parti genel sekreteri olduğu dönemde yazılmıştır. 90'lı yılların ortasından itibaren CHP politikaları bu raporların çok uzağında bir yerde olmuştur.

Son 15 yılda, Anadolu solu ve Edebalı çıkışı, Çarşaf açılımı, Kürt ve Dersim raporları CHP'nin eseridir; ancak bu söylemden öteye geçememiştir. Sadece “Kürtler için ne yaptınız?” dendiğinde “İşte bunu yaptık” demek için, tozlu arşivlerde saklanan raporlar hatırlanmıştır. Bunu bir marifet bilen Atilla Ateş, gazeteci Sevilay Yükseliş'e verdiği mülakatta Tek Parti zihniyetinin hala ne kadar tazeliğini koruduğunu bir kez daha ortaya koymuştur. Ateş şunları söylemiştir; *“Biz 90'lı yıllarda her şeyi söyledik, rapor yazdık, hatta bundan dolayı bizi mahkemelerde yargılamaya kalktılar. Biz bu raporu hazırladık ve ortaya koyduk. Ne oldu sonunda? Karadenizli bizi oyları ile linç etti. Trakya'da, Ege'de, İç Anadolu'da çöktük. Ama doğuda çöktü oğlu çöktü olduk! Hadi bu rapor üzerine batı bize oy vermedi! Peki Kürtler niye oy vermedi? Şimdi bizden ne istiyorlar? Kim onları o dağa çıkardıysa, kim onların eline silahı verdiyse hesabı ondan sorsunlar. Kürtler eğer iki yakalarının*

³⁰⁷ Övür, a.g.m.

³⁰⁸ Muhsin Öztürk, “CHP'nin Kürt açmazı”, Aksiyon Dergisi, Sayı 797, 15 Mart 2010.

bir araya gelmesini istiyorsa CHP'ye yapmış oldukları ihanetten dolayı özür dilemeli!".³⁰⁹

Türkiye'de Kürt politikasını esasen birkaç ana kurum belirlemektedir bu kurumlar: Cumhurbaşkanlığı, Başbakanlık, Genelkurmay Başkanlığı ve Milli Güvenlik Kuruludur. Bu politikayı uygulayanlar ise silahlı kuvvetler, Milli İstihbarat Teşkilatı (MİT), adli sistem, Jandarma ve Emniyet Genel Müdürlüğü (EGM) gibi çeşitli güvenlik birimleridir.³¹⁰

Siyasi Partilerin ve bu meseleye duyarlı kişilerin hazırladığı başlıca şu raporlar bile çözüm adına birer kilometre taşı niteliğini taşımaktadır; "Kürtçe televizyon ve radyo yayını yapılmasının önündeki yasaklar kaldırılmalıdır. Anadil yasağı kaldırılmalı, Kürtler kendilerini hayatın her alanında özgürce ifade edebilmelidir" (SHP Raporu, 1990), "Kürt Sorunu etnik duyarlılıklara karşı demokratik yaklaşımla çözülür" (CHP Raporu, 1999), "Kürtlerin kendilerini ifade edebilecekleri düzenlemelere gidilmeli" (ANAP Raporu, 1993), "Demokrasi Türkün de, Kürdün de hakkıdır" (ANAP Raporu, 1993), "Kürt realitesi, Kürt kimliği ve dili kabul edilerek Kürtlerin siyasi hakları verilmelidir" (Adnan Kahveci Raporu, 1992). Sakıp Sabancı'nın "Bu sorunu sadece fabrika kurarak çözemeyiz" "Doğu Anadolu Raporu" (1995) bu dönemin özet tablosu niteliğindedir.³¹¹

MHP, DSP ve DYP 1996 başlarında yalnızca terör sorununa işaret ederken, SHP-CHP yaşanan sorunu Kürt meselesi olarak gördüğünü beyan etmiştir. Refah Partisi, sorunun İslam kardeşliğiyle çözüleceğini savunurken; Anavatan Partisi 1990'ların başlarında güvenlikçi yaklaşımını, 1995'te terk etmiş ve sorunun geri kalmışlık sorunu olduğu kadar aynı zamanda bir demokratikleşme sorunu olduğuna vurgu yapmıştır. Kürt Sorunu, bazı partilerce 1990'ların başında PKK terörüyle beraber mütalaa edilip güvenlik tedbirlerinin artırılmasıyla sorunun çözüleceği ileri

³⁰⁹ Muhsin Öztürk, "CHP'nin Kürt açmazı", Aksiyon Dergisi, Sayı 797, 15 Mart 2010.

³¹⁰ Fuller, Barkey, *a.g.e.*, s.196.

³¹¹ Erdal Şafak, "Kürt Sorunu raporları", Sabah Gazetesi, 28 Aralık 2007, http://www.sabah.com.tr/Yazarlar/safak/2007/12/28/Kurt_sorunu_raporlari (06.03.2013).

sürülürken, bazı partiler terör sorunu ile Kürt Sorununu ayırma yoluna girmişlerdir.³¹²

Türkiye'nin Cumhuriyet tarihinden günümüze 80 yılda kurulan hükümet sayısı 59 olmuştur. Buda yaklaşık her bir hükümetin ortalama 1,3 yıl ömrü olduğunu göstermektedir.³¹³ Bu kısa sürede böylesine büyük bir meselenin çözülmesi tabii ki bir ütopya olmadan ileriye gitmeyeceği aşıkardır. Türkiye'nin ayağında en büyük pranga olan bu mesele, ancak tek parti olarak iktidara gelen ve istikrarlı bir politika izleyerek yol alan bir irade ile çözülecektir. AK Parti Hükümeti'nin üç dönemdir iktidarda olması bu sorunun çözüme kavuşturmak için kararlı durması bu sorunu çözmek için büyük fırsat olduğu bir gerçektir.

Zaman gazetesi yazarlarından Etyen Mahçupyan'a göre, Kürt meselesini en fazla çözmek isteyenler demokratlar olsa da ama asıl çözebilecek olanlar İslamcılardır. İktidarda olmaları muhafazakarların bir bölümünü elde tutmayı sağlayabilir, eğer bu doğru bir üslup ise Atatürkçülerin bir bölümünü çözümün parçası yapabilirler. Bu da yeni bir cumhuriyete yumuşak geçişi mümkün kılar.³¹⁴

Kürt Sorununun çözümünde, tek parti ve darbe dönemlerinde değiştirilen köy adlarının tekrar iadesi, andımızın okutulmasından vazgeçilmesi, Güneydoğu'nun her yerine yazılmış "Ne Mutlu Türküm Diyene" yazılarının kaldırılması, gibi kolayca yapılabilecek, ama çözüme büyük katkısı olacak adımla vardır.³¹⁵ "Tek devlet, tek bayrak, tek vatan" gibi, son seksen yılın homojenleştirme politikasını çağrıştıran ve dolayısıyla Kürtler arasında olumsuz çağrışımları olan slogan ve söylemlerden kaçınılmalıdır.³¹⁶ Başbakan R. Tayyip Erdoğan'ın zaman zaman söylediği şu ifadeler "tek millet, tek bayrak, tek vatan" çözüm adına olumsuzluklara sebebiyet vermektedir. Bu söylemlerini tamamlayan şey "tek partidir".³¹⁷

³¹² Yayman, *a.g.e.*, s.464.

³¹³ Hasan Hüseyin Çevik, (2012). Kamu Politikası, Ankara, Seçkin Yayıncılık, s.132.

³¹⁴ Etyen Mahçupyan, "Kürt meselesini kim çözer?", Zaman Gazetesi, 17 Ocak 2013.

³¹⁵ Akpınar, "Norşinli şehit ve değiştirilen köy isimleri".

³¹⁶ Müfit Yüksel, "Kürt Sorunu: Çözüm İçin Öneriler", SDE, 2011, s.17.

³¹⁷ Ümit Fırat, "Kürt Sorunu: Çözüm İçin Öneriler", SDE, 2011, s.17.

Kürt meselesinin çözümü konusunda irade ortaya koyan son parti Adalet ve Kalkınma Partisi olmuştur. Başbakan Erdoğan'ın "Demokratik Açılım/Milli Birlik Projesi" ismini verdiği bu süreç aslında 12 Ağustos 2005 Diyarbakır konuşmasıyla başlamıştır. Başbakan Erdoğan'ın Diyarbakır konuşması şunları söylemiştir; *'Bu soruna illa isim koyalım diyorsanız Kürt Sorunu, bu milletin bir parçasının değil, hepsinin sorunudur. Benim de sorunumdur. Türk olsun, Kürt olsun, Çerkez olsun, Abhaza olsun, Laz olsun, bütün Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının ortak sorunudur. Kürt Sorunu ne olacak diyenlere diyorum ki bu ülkenin başbakanı olarak o sorun herkesten önce benim sorunumdur. Biz büyük bir devletiz ve millet olarak bu ülkeyi kuranların bize miras bıraktığı temel prensipler ve Cumhuriyet ilkesi, anayasal düzen dahilinde her sorunu, daha çok demokrasi, daha çok vatandaşlık hukuku, daha çok refahla çözeceğiz. Bu anlayışla çözüyoruz ve çözeceğiz de.'*³¹⁸

³¹⁸ Yayman, a.g.e., s.443.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

AK PARTİ HÜKÜMETİNİN ÜÇ DÖNEMDE KÜRTLERE YÖNELİK POLİTİKALARI VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Turgut Özal'ın Kürt Sorununun çözümü adına kararlı duruşu ile bir noktaya gelen bu mesele, aynı duruşu sergileyecek bir lideri yılarca beklemiştir. Koalisyon hükümetleri döneminde Türkiye'nin sorunlarına yönelik birçok adım atılamamış ve son dönemlerin koalisyon hükümetlerinin yönetme zaafı, hem AK Parti'yi tek başına iktidar kılmış, hem de diğer partileri siyasal hayattan silmiştir.³¹⁹ Koalisyon dönemi sorunlarının en başında gelen Kürt Sorunu her geçen gün büyümüş ve çözüm için beklediği iradeyi bir türlü bulamamıştır.

AK Parti'nin 2002 seçimlerinde tek başına iktidar olması, geçte olsa bu sorunun çözümü adına umutları beraberinde getirmiştir.98 Şubat sürecinin yasaklı İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı olan ve “artık bundan sonra muhtar bile olamaz”³²⁰ denilen R. Tayyip Erdoğan siyaset sahnesine çıkmış ve tek başına iktidar olma gibi bir fırsatı yakalamıştır. Kısa bir zaman içinde Türkiye’de ve dünya kamuoyunda “karizmatik liderliği” ile ön plana çıkan Recep Tayyip Erdoğan bu sorunu çözüme kavuşturma beklentileri doğurmuş ve bu beklentilerin bir örneğini BDP Milletvekili Leyla Zana şu ifadesi ile dile getirmiştir; “*İnanıyorum ki bu sorunu Erdoğan çözer*”.³²¹

AK Parti'nin 2002 yılındaki seçim beyannamesinde yer alan şu ifadeler artık Türkiye'nin iç politikalarındaki yanlışlarını düzeltilme iradesinin ortaya çıktığını işaret etmiştir; “*Dünyada köklü dönüşümler yaşanırken, Türkiye, zamanını ve*

³¹⁹ SETA, “12 Eylül'den 12 Haziran'a Siyasal Partiler: AK Parti”, 2011, s.4
<http://file.setav.org/Files/Pdf/12-eylulden-12-hazirana-siyasal-partiler-ak-parti.pdf> (02.04.2013).

³²⁰ Hürriyet Gazetesi, “Tayyip'in bitişi”, 24 Eylül 1998,
<http://webarsiv.hurriyet.com.tr/1998/09/24/68222.asp> (04.04.2013).

³²¹ Hürriyet Gazetesi, “İnanıyorum bu işi Erdoğan çözer”, 14 Haziran 2012,
<http://www.hurriyet.com.tr/gundem/20756906.asp> (02.04.2013).

enerjisini iç meseleleriyle uğraşarak tüketmektedir. Elli yılı aşan çok partili siyaset tecrübesine rağmen, yeterince demokratikleşemeyen, temel hak ve özgürlüklerin tam olarak kullanılmadığı ülkeler arasında yer almaktadır.’’³²²

3.1 Birinci Dönem Kürtlere Yönelik Politikalar

AK Parti, Kürt Sorununa parti programında yer veren ilk sağ parti olmuştur. Parti programında terörle mücadelenin devam etmesi gerektiği belirtilmiş, ancak şiddeti normalleştiren tüm sosyal ve siyasi sorunların demokratik bir zeminde çözülmesi gerektiğinin altını çizmiştir. AK Parti 2002 yılındaki Parti Programı’nda çözüme yönelik önerileri ve uygulayacağı politikaları şu başlıklar altında sıralamıştır;³²³

- Bölge halkının mutluluğu, refahı ve özgürlüklerin gözetileceği,
- Farklılıkların zenginlik olarak kabul edileceği,
- Türkçenin dışındaki dillerde de yayın dâhil kültürel faaliyetlerin yapılabileceği,
- Başta OHAL olmak üzere halkı rahatsız eden uygulamaların kaldırılacağı,
- Suçlular karşısında caydırıcı ama masumları koruyucu bir devlet tavrının sergileneceği,
- Suçsuz, günlük hayatını yaşayan halkımıza şefkatle muamele edileceği,
- Bölgeler arası farklılıkların ortadan kaldırılması için çaba harcanacağı,
- Terörle mücadele esnasında zarar gören vatandaşların mağduriyetlerinin giderileceği,
- Bölgenin ticari ekonomik faaliyetler açısından cazip hale getirileceği,

³²² AK Parti, (2002). *2002 Seçim Beyannamesi*, Ankara, s.7.

³²³ AK Parti, (2002). *Adalet ve Kalkınma Partisi Programı*, Ankara, s.30.

- Terörle baskının karşılıklı olarak birbirini besleyeceği gerçeğinden hareketle baskıların ortadan kaldırılacağı vaat edilmiştir.

AK Parti, Kürt meselesini “ne sadece bir iş ve aş meselesi” ne de “salt bir kimlik meselesi” olarak görmediğini dile getirmiştir. Parti programındaki konuyu ele aldığı şekliyle, günümüze kadar bu meseleye bakılan pencerelerden farklı üçüncü bir pencere açmıştır. Partinin Kürt meselesine bakışını ortaya koyan bu pencere ve parti programında sorunun tanımı şu şekilde yapılmaktadır; *“Kimimizin Güneydoğu, kimimizin Kürt, kimimizin terör sorunu dediğimiz olay, maalesef Türkiye’nin gerçeğidir. Partimiz, bu sorunun toplum hayatımızda neden olduğu olumsuzlukların bilinciyle, bölge halkının mutluluğunu, refahını, hak ve özgürlüklerini gözeten, Türkiye’nin bütünlüğü ve üniter devlet yapısıyla birlikte bölgeyi tehdit eden terörün önlenmesinde zaaf yaratmayacak bir şekilde; kalıcı, tüm toplumun duyarlılıklarına saygılı, etkili ve sorunları kökünden çözmeye yönelik bir politika izleyecektir.”*³²⁴

AK Parti, sorunun yıllarca benimsenen yaklaşımla yani sadece güvenlik perspektifinden bakılarak çözülemeyeceğini, demokrasinin yegâne çare olduğunun üzerinde durmuştur. AK Parti, sorunun çözümünü “demokrasinin derinleştirilmesi, ekonomik eşitsizliklerin giderilmesi ve kültürel hakların tanınması” olarak ele almış ve “demokrasi + iş + kimlik” formülü ile meseleyi formülize etmiştir. Bu yaklaşımın yanı sıra Kürt Sorununa yaklaşımında üç kırmızıçizgisinin olduğunu belirterek bunları şu şekilde sıralamıştır; “etnik milliyetçilik”, “bölgesel milliyetçilik” ve “dinsel milliyetçilik”.³²⁵

AK Parti Programı’nda, sorunun sadece ekonomik kalkınma politikaları ile çözülemeyeceği belirtilmiş, farklılıkların demokratik hukuk devleti ilkesi çerçevesinde gören yaklaşımların sorunun çözümüne önemli katkılar sağlayacağını ifade edilmiş ve bu hususu şu şekilde ele almıştır; *“Bürokrasi otoriter devlet anlayışına yaslanan çözümler, sadece asayiş mantığına dayandığı için uzun vadede sorunları daha da derinleştirmektedir. Buna karşılık demokratik devlet anlayışı*

³²⁴ AK Parti, (2002). *Adalet ve Kalkınma Partisi Programı*, Ankara, s.28.

³²⁵ Yayman, a.g.e., s.441-450.

çevresindeki yaklaşımlar, ilk anda endişeyle karşılanırsa da uzun vadede milletimizin birlik ve bütünlüğünü pekiştiren sonuçlar doğurmaktadır”.³²⁶

Bölge 1978’den 2002 yılına kadar 24 yıl olağanüstü yönetim düzeni içerisinde tutulmuş ve bu zaman zarfında bölgede sayısız hak ihlalleri olmuştur. 30 Kasım 2002’de OHAL süreci sona erdirilmiş, OHAL’in tamamen kalkması ile Doğu ve Güneydoğu’daki ortam demokrasi olarak daha rahat bir sürece girmiştir. AK Parti’nin sorunu çözme adına attığı en büyük adımlardan birisi de OHAL sürecinin kaldırılması olmuştur. AK Parti, Kürt meselesinin çözümü için daha önce farklı çalışmalarda dile getirilen “Kürtçe TV yayınının serbest bırakılması, Kürtçe isimler üzerindeki yasakların kaldırılması, yerleşim birimlerinin isimlerinin iade edilmesi” gibi uygulamaları hayata geçirmiştir

Hükümet olarak uyguladığı politikaların her birini, bu sorunun çözümü adına atılan birer adım olarak ele almak mümkündür. Fakir ailelerin çocuklarına okul harçlığının annelerin eliyle ödenmesi, bölge insanının uzun yıllar sonra devletle tanışmasına ve barışmasına vesile olmuştur. Kırsal kalkınma hedefi doğrultusunda 2005’te Köy Alt Yapısının Desteklenmesi Projesi (KÖYDES) kapsamında muhtarlıklar üzerinden en ücretli köylüye ulaşan AK Parti bu proje kapsamında 2010 yılına kadar 6,75 milyar TL kaynak kullanmıştır. Bu kaynakla kentlerin, su ve yol gibi temel sorunlarını çözmesinin yanında hemen hemen bütün Doğu ve Güneydoğu’da TOKİ konutları yapmıştır. Devlet hastanelerini de yeniden dizayn etmiş ve sağlık alanında çığır açacak politikalar uygulamaya koymuştur.³²⁷

Hükümetin en büyük yatırımı eğitim alanında yaptığı söylenebilir. ÖSS ve OKS sonuçlarına da yansıyan Doğu ve Güneydoğu’nun başarısının altında eğitime yapılan yatırımlar yatmaktadır. Bölgede öğretmensiz köy kalmamış ve her okulda bilgisayarlı eğitim verilmeye başlanmıştır. Bölge genelinde geçmiş dönemlerde ortalama 60 olan sınıf mevcutları artırılan derslikler sayesinde 30 ve altına düşmüştür. Bölgede yatırım yapan Muş Aktif Sanayici ve İşadamları Derneği (MAKSAD) Başkanı İnan Kaynak, hükümetin bölgenin en ücre yerine bile ulaştığını

³²⁶ AK Parti, (2002). *Adalet ve Kalkınma Partisi Programı*, Ankara, s.30.

³²⁷ AK Parti , (2011). “12 Haziran 2011 Genel Seçim Beyannamesi”, Ankara, s.26.

dile getirmiş ve bu konuda şunları söylemiştir; ‘‘Her şehirde, her köyde hükümetin yapmış olduğu bir yatırım var. Eğitimde sağlıkta insanların ihtiyaçları gideriliyor. AKP böyle devam ederse belediye seçimlerinde de bir devrim yapacaktır’’.³²⁸

Kürt meselesiyle ilgili çalışmalar Milli Birlik ve Kardeşlik Projesi şeklinde bir takdim yapılmasından çok önce başlamıştır. 2001’de kurulan AK Parti’nin parti programında, 2002’de iktidara gelen AK Parti’nin hükümet programında bu sorunun çözümüne yönelik bakış açısı yukarıdaki örnekleri ile ortaya konmuştur. Gerek AB’ye uyum çerçevesinde, gerek terörle mücadele kapsamında birçok konuda adım atılmış, önemli reformlar bu dönemde hayata geçirilmiştir.³²⁹

2002-2004 yılları arasında Türkiye Büyük Millet Meclisi’nden geçirilen AB’ye uyum paketleri, Türkiye’yi çağdaş ülkelerdeki demokrasiler seviyesine yaklaştırmıştır. AB’ye üyelik başvurusunu 1987’de yapan Türkiye, 2005’te aday ülke olarak kabul edilmiş ve tarama sürecinin ardından üyelik müzakerelerine başlanmıştır.³³⁰

Neticede, Türkiye genelinde hak ve özgürlüklerin kanuni düzenlemelerle genişletildiği bu dönemin özellikle Kürt Sorununun çözümüne yönelik başlatılan demokratik açılım süreci için gerekli şartları hazırladığı zemin olarak ifade edilebiliriz. 2004 yılında da Türkiye’de yakın geçmişteki işlevi ve aldığı şaibeli kararlar nedeniyle demokrasinin yerleşmesine engel teşkil eden Devlet Güvenlik Mahkemeleri (DGM) kaldırılmıştır.³³¹ Ayrıca 5233 sayılı Terör ve Terörle Mücadeleden Doğan Zararların Karşılanması Hakkındaki Kanun 2004 yılında çıkarılmış ve ivedilikle uygulanmaya başlamıştır. Kanun kapsamında, PKK terör örgütünün eylemlerinden ve terörle mücadele faaliyetlerinden zarar gören kişilerin ve kamu görevlilerinin maddi zararlarının yargı yoluna gitmelerine gerek kalmadan, daha kısa sürede karşılanması hedeflenmiştir. İl merkezlerinde valilikler bünyesine

³²⁸ Haşim Söylemez, ‘‘AK Parti’nin zaferi DTP’yi çatlatıyor’’, Aksiyon Dergisi, 30 Temmuz 2007, <http://www.aksiyon.com.tr/aksiyon/haber-17588-33-ak-partinin-zaferi-dtpyi-catlatiyor.html> (22.02.2013).

³²⁹ Ruşen Çakır, ‘‘Erdoğan altı yıl önce beyaz sayfa açtık’ demişti’’, Vatan Gazetesi, 12 Ağustos 2011, [http://haber.gazetevatan.com/altinci-yilinda-kurt-acilimi--1/393710/4/Haber\(22.02.2013\)](http://haber.gazetevatan.com/altinci-yilinda-kurt-acilimi--1/393710/4/Haber(22.02.2013)).

³³⁰ Faruk Alpkaya, ‘‘Kürt Açılımı’’, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, Sayı:63-4, s.236.

³³¹ AK Parti , (2011). ‘‘12 Haziran 2011 Genel Seçim Beyannamesi’’, Ankara, s.10.

oluşturulan zarar tespit komisyonları aracılığıyla tazminatların ödenmesini öngören 5233 sayılı kanun, Kürt Sorununun çözüme kavuşturulması sürecine önemli bir katkı sağlayacak adım olmuştur.³³²

2005'te Başbakan R. Tayyip Erdoğan Diyarbakır'da yaptığı konuşmasında devletin bugüne kadar Kürtlere karşı uyguladığı politikaları eleştirmiş ve çözüm yolunun nasıl olacağını vurgulamıştır. Konuşmasında Erdoğan şunları söylemiştir; *“Büyük devlet, hatalarıyla yüzleşebilen bir devlettir. Geçmişte idari ve siyasi hatalar yapılmıştır, yok sayılamaz. Bir ad koymak gerekirse Kürt Sorunu sadece bölgenin değil, tüm Türkiye'nin, herkesin sorunudur. Benim de sorunumdur. Kürt Sorunu ne olacak, nasıl çözülecek? Anayasal düzen, toplumsal bütünlük içinde daha çok hukuk, daha çok demokrasi ve daha çok refahla çözülecek. Tek millet, tek devlet, tek bayrak prensibi içinde demokrasiyle çözülecek...”*.³³³

Devletin iktidar partisinin bu meseleye olumlu yaklaşımı ve bu konuyu ele alması, devletin diğer kurumlarının da meseleye olumlu yaklaşımını beraberinde getirmiştir. Bu olumlu yansıma örnek bir hadise 2006'da yaşanmıştır. Yıllar sonra ilk defa üst rütbeli bir subay Elazığ'da askeri aracın mayına çarpmasıyla şehit olmuş ve bu olaydan sonra Diyarbakır'a giden Genel Kurmay Başkanı Hilmi Özkök bir konuşma yapmıştır. Bu konuşmasında Hilmi Özkök, *“Biz bölge halkını seviyoruz ve herkesin komutanıyız. Bunları yapanlar ya geçmişi bilmiyor ya da geleceği göremiyorlar. Olaylar bölge halkını temsil etmiyor”*.³³⁴ demiştir. Bu ifadeler yılar önceki askeri kanattan gelen ifadelerle karşılaştırıldığında bu meseleye bakıştaki değişim net bir şekilde görülmektedir.

AK Parti'nin birinci dönem Kürtlere yönelik politikaları genel itibarı ile kamuoyu tarafından başarılı bulunmuş ve doğru adımlar olarak algılanmıştır. Bu dönemde AK Parti'nin milliyetçi olmayan bir dil kullanması, meydan okuma yerine anlama çabası göstermesi kamuoyu tarafından takdir almıştır. Başbakan'ın 2005 Diyarbakır konuşmasında olduğu gibi *“demokrasiden taviz verilemez, devlet hata*

³³² Sandıklı, a.g.m., s.399 .

³³³ Ali Bayramoğlu, *“Bağcı dövme...”*, Yeni Şafak Gazetesi, 13 Mayıs 2011, <http://yenisafak.com.tr/yazarlar/AliBayramoglu/bagci-dovme/27350> (09.04.2013).

³³⁴ Mercan, a.g.m.

yapmışsa, özür diler” yaklaşımı yıllarca devlet eli ile yapılan hatalara telafi kapısı açmıştır. AB reformlarının Kürt kökenli vatandaşlar üzerinde yaptığı olumlu umut verici etki azımsanmayacak seviyededir. Tüm bunlar 2007 yılında yapılan genel seçimlerde AK Parti’nin hanesine olumlu olarak yansımıştır.³³⁵

Birinci dönem politikalarında cesur ve bir o kadarda kararlı olan AK Parti’nin icraatları DTP’den bile takdir almıştır. Bu politikaların yerinde olduğunu söyleyen Selahattin Demirtaş, 2003’te estirilen rüzgarın daha sonraki yıllarda devam etmediğini vurgulamıştır.³³⁶

R. Tayyip Erdoğan AK Parti’nin ve kendisinin bu dönemini, Mimar Sinan’ın “Çıraklık Dönemi” diye adlandırılan ve Şehzadebaşı Camisini inşa ettiği döneme benzetmiştir. Daha sonraki dönemleri de şu şekilde ifade etmiştir; *“2002’de çıraklık dönemi başladı. 2007’de kalfalık dönemi başladı nereye kadar? 12 Haziran’a kadar. 12 Haziran’dan sonra ustalık dönemi başlıyor”*.³³⁷

Bu dönem AK Partinin Kürt Sorununa yaklaşımında ortaya koyduğu hedefleri büyük ölçüde gerçekleştirdiği bir döneme tekabül etmektedir. Bu açıdan AK Parti programında yer alan ve vaat edilen hedeflerin hemen hemen hepsinde adım atmış ve mesafe kat etmiştir. Özellikle OHAL’in kaldırılması, bölgede normalleşmenin sağlanması, Kürtçe yayına başlanması ve bölgede yatırım ve sosyal yardımlara ağırlık verilmesi gerçekleştirilen önemli icraatlardır.

³³⁵ Ali Bayramoğlu, “AK Parti’nin Kürt politikası”, Yeni Şafak Gazetesi, 11 Kasım 2008, <http://yenisafak.com.tr/yazarlar/AliBayramoglu/ak-partinin-kurt-politikasi/13761> (04.04.2013).

³³⁶ Nuriye Akman, “Diyarbakır’ı kaybedersek, halkın iradesine saygı duyarız”, Zaman Gazetesi, Röportaj: Selahattin Demirtaş, 2 Aralık 2008, [http://euro.zaman.com.tr/euro/newsDetail_getNewsById.action?newsId=46914\(22.03.2013\)](http://euro.zaman.com.tr/euro/newsDetail_getNewsById.action?newsId=46914(22.03.2013)).

³³⁷ “Başbakan Recep Tayyip Erdoğan, Sinan Erdem Spor Salonu’ndaki 2. Büyük Sinoplular Buluşması’na katıldı”, Radikal Gazetesi, 3 Nisan 2011, <http://www.radikal.com.tr/Radikal.aspx?aType=RadikalDetayV3&ArticleID=1045000&CategoryID=78> (06.03.2013).

Tablo 3-1: AK Parti'nin birinci döneminde uygulanan politikalar

	Güvenlik Politikaları	Ekonomik Politikalar	Sosyal Kültürel Politikalar
2002'de OHAL sürecinin sona erdirilmesi	✓		
Kürtçe TV yayınının serbest bırakılması			✓
Kürtçe isimler üzerindeki yasakların kaldırılması			✓
Yerleşim birimlerinin isimlerinin iade edilmesi			✓
Fakir ailelerin çocuklarına okul harçlığının annelerin eliyle ödenmesi		✓	
Kırsal kalkınma hedefi doğrultusunda 2005'te Köy Alt Yapısının Desteklenmesi Projesi (KÖYDES) kapsamında 2010 yılına kadar 6,75 milyar TL kaynak kullanılması		✓	
Güneydoğu'da TOKİ konutları yapılması		✓	
Devlet hastanelerinin de yeniden dizayn edilmesi ve sağlık alanında çığır açacak politikaların uygulanması		✓	
ÖSS ve OKS sonuçlarına da yansıyan Doğu ve Güneydoğu'da eğitime yapılan yatırımlar		✓	✓
Bölgede öğretmensiz köyün kalmaması		✓	✓
Her okulda bilgisayarlı eğitim verilmeye başlanması		✓	✓
Bölge genelinde geçmiş dönemlerde ortalama 60 olan sınıf mevcutları artırılan derslikler sayesinde 30 ve altına düşürülmesi		✓	✓
Kürt meselesiyle ilgili çalışmalar Milli Birlik ve Kardeşlik Projesi şeklinde bir takdim edilmesi, AK Parti'nin milliyetçi olmayan bir dil kullanması			✓
2002-2004 yılları arasında Türkiye Büyük Millet Meclisi'nden geçirilen AB'ye uyum paketleri	✓	✓	✓
Devlet Güvenlik Mahkemeleri (DGM) kaldırılması	✓		
Ayrıca 5233 sayılı Terör ve Terörle Mücadeleden Doğan Zararların Karşılanması Hakkındaki Kanun 2004 yılında çıkarılması ve ivedilikle uygulanmaya başlaması	✓	✓	✓

3.2 İkinci Dönem Kürtlere Yönelik Politikalar

AK Parti'nin ikinci dönemi darbecilerle mücadele dönemi olarak adlandırılabilir. Gerek komuta kademesindeki ayrışmalar, gerek sokaklardan başlayarak temizlenen mafya ve benzeri oluşumlar ve gerekse hukuki düzenlemelerle zor bir döneme giren klasik cuntacı anlayışın sonunu hazırlamıştır.³³⁸ 27 Nisan muhtırası olarak adlandırılan ve Cumhurbaşkanlığı seçimini kilitlemek isteyen askeri bürokrasi, AK Parti'nin dik durması ile büyük bir psikolojik yenilgiye uğramıştır. Birçok üst rütbeli subayın içinde bulunduğu Ergenekon örgütüne yönelik soruşturma askeri bürokrasiyi iyice köşeye sıkıştırmıştır. 12 Haziran 2007'de Ümraniye'de bir gecekonduda 27 el bombası bulunması sonucunda başlayan soruşturma sürecinin ucu kuvvet komutanlarından işadamlarına, gazetecilerden akademisyenlere kadar geniş bir kitlenin darbecilik suçlamasıyla yargılanmasına varmıştır.³³⁹

30 Haziran 2008 tarihli Ergenekon operasyonunda emekli orgeneraller Şener Eruygur, Hurşit Tolon, Ankara Ticaret Odası (ATO) Başkanı Sinan Aygün ve gazeteci Mustafa Balbay gibi isimler gözaltına alınmıştır. Paşaların alınması yeni bir sürece kapı açmıştır. Darbe yaparak ülkenin kaderine müdahale etmek isteyen güçleri ortaya çıkaran Ergenekon süreci ile beraber PKK terör örgütü eylemlerini hızlandırmıştır. Abdullah Öcalan, 2 Temmuz 2008'de avukatları ile yaptığı görüşmede Kürtlerden Ergenekon operasyonuna destek vermemelerini istemiştir. 20 Ekim'de görülmeye başlanan Ergenekon davasının duruşma tarihinin yaklaşmasıyla birlikte Balıkesir, Aydın, Mersin, Denizli gibi illerde provokasyonlar ve linç girişimleri devreye sokulmuştur.³⁴⁰ Öcalan'ın bu ifadesi ve bu provokasyon girişimleri PKK'nın içinden birilerinin devletin güvenlik güçleri ile bağlantısı olduğunu ve tezgahlanan kirli oyunlarda beraber hareket edildiğini bir kez daha ortaya koymuştur. Uğur Mumcu cinayetinin arkasındaki neden de bu kirli oyunun oyuncularının deşifre edilmemesi girişimidir.

³³⁸ SETA, "12 Eylül'den 12 Haziran'a Siyasi Partiler: AK Parti", 2011, s.12, <http://file.setav.org/Files/Pdf/12-eylulden-12-hazirana-siyasal-partiler-ak-parti.pdf> (02.04.2013).

³³⁹ "Ergenekon operasyonu", Vikipedi, http://tr.wikipedia.org/wiki/Ergenekon_operasyonu (02.04.2013).

³⁴⁰ Aktif Haber, "Kürt Açılımı ve Özal'ın Ölümü!", 31 Temmuz 2009, <http://www.aktifhaber.com/kurt-acilimi-ve-ozalin-olumu-236626h.htm>(27.02.2013).

12 Eylül 2010 Anayasası ile ilgili referandum tarihi, tam da 30 yıl önceki 1980 darbesinin yıl dönümüne denk gelmesi insanlarda psikolojik olarak etki yaptığı bir gerçektir. Bundan dolayı birçok STK ve kişi tarafından “yetmez ama EVET” sözü slogan olarak kullanılmıştır. Katılımcı Demokrasi Partisi (KADEP) Genel Başkan Yardımcısı Yüksel Avşar Aksiyon dergisinde verdiği bir röportajında 12 Eylül döneminde Mamak Askerî Cezaevi’nde yaşadığı işkenceleri hâlâ unutamadığını ifade ederek şunları aktarmıştır; “*Ne zaman o işkenceleri hatırlatan konuşmalar olsa o gece uyuyamam. Her seferinde inciniyorum. Bu yüzden anayasa değişikliğine sonuna kadar ‘Evet’ diyeceğim.*” diyor. Avşar, zaten Kürtlerin hayır deme lüksünün olmadığını ifade etmiştir.³⁴¹

Darbecilere yargı yolunun açılmasını sağlayan bu referandumdan hemen sonra Hak ve Özgürlükler Partisi (HAKPAR) Genel Başkanı Bayram Bozyel ve bazı partililer, Diyarbakır’da 12 Eylül darbesini yapanlar hakkında suç duyurusunda bulunmuştur. HAKPAR olarak “darbeciler” hakkında suç duyurusunda bulunmak için Diyarbakır Adliyesine geldiklerini ifade eden Bozyel, şunları ifade etmiştir; “*12 Eylül 1980 darbesi Türkiye halkına ve özel olarak da Kürt halkına karşı gerçekleştirilmiş faşist bir kıyımdır. Darbenin ardından siyasi partiler kapatılmış, aydınlar, muhalifler ve özellikle de on binlerce Kürt yurtsever cezaevine tıktırılmış ve Diyarbakır Cezaevinde inanılmaz işkencelere maruz bırakılmıştır. Bugün hala sonuçlarını yaşadığımız şiddet ortamı bilinsin ki, 12 Eylül cuntacılarının Diyarbakır Cezaevinde ve çevrede uyguladıkları hunharca uygulamalar sonucu gelişmiştir.*”³⁴²

İkinci döneminde AK Parti, birisi 2007’de tıkanan Cumhurbaşkanlığı seçimi bir diğeri de 2010’da anayasanın değiştirilmesi ile ilgili Türk halkının geleceğini ilgilendiren anayasal konularda iki kez referanduma gitmiştir.³⁴³ Türk halkı her iki referandumda da AK Parti’ye destek vermiş ve yıllardır Türk milletinin ayağındaki prangaları kırmak için tam yetki vermiştir.

³⁴¹ Dilek, a.g.m.

³⁴² Bugün Gazetesi, “*Darbecilere yargı yolu açıldı*”, 13 Eylül 2010, <http://gundem.bugun.com.tr/darbecilere-yargi-yolu-acildi-117701-haberi.aspx> (02.04.2013).

³⁴³ AK Parti , (2011). *12 Haziran 2011 Genel Seçim Beyannamesi*, Ankara, s.11.

AK Parti Hükümeti'nin 2007 seçim beyannamesine bakıldığında Kürt Sorununun çözümüne yönelik özel bir çalışmaya rastlanmamaktadır. 2011 beyannamesinde ise dikkat çeken önemli bir husus önceki yıllardan farklı olarak açıkça “Kürt Sorunu” ifadesi kullanılmış ve ileri demokrasiden hareketle temel yol haritası çizilmiştir.

Bir sonraki başlıkta AK Parti'nin bu döneminde başlattığı “Demokratik Açılım” politikalarına değinilmektedir.

3.2.1. Kürt Açılımı

3.2.1.1. Kürt Açılımının Genel Çerçevesi

Türkiye son on yıllık periyotta statüko ile değişimin mücadele arenası olmuştur. Birçok şey değişmiştir ve değişmeye de devam etmektedir, çünkü değiştirilemeyen tek gerçek değişimdir. Bu demokratik değişim süreci halkın iradesiyle ve onun güçlü talebiyle sürdürülmüştür. Olmaz denen birçok şey bugün ülkemizde olmuştur. Halkın değerleri, daha ileri bir demokrasi öncelik kazanmıştır. Kürt açılımı, Alevi açılımı, Ermeni açılımı, Kıbrıs açılımı, başörtüsü açılımı, dış politika açılımları bu dönemde gündeme gelmiştir. Bunların hepsi birden demokratik değişim sürecinde yaşanan “*Demokratik Açılımlar*” olarak nitelendirilebilir. Gündemin en sıcak açılımı ise “Kürt Açılımı” olmuştur. AB sürecinde, demokratikleşme hedefinde, temel haklar ve özgürlükler kapsamında bu açılımlar Türkiye'nin acil ihtiyaçlarıdır. Otuz yılı aşkındır Türkiye'ye maddi ve manevi büyük bedeller yükleyen bu sorunu çözmek açılımı bir zaruret kılmıştır.³⁴⁴

Demokratik açılımının içeriği ne olmalıdır sorusunun yanıtı, 21. Yüzyılda değişen ve globalleşen dünyayı iyi okumada ve bu değişime uyum sağlamada yatmaktadır. Bu değişimde bizim mensup olmak istediğimiz dünya eşitlikçi, özgürlükçü, katılımcı bir demokrasi dünyası olmalıdır. Avrupa Birliği süreci bu

³⁴⁴ SDE, “*Demokratik Açılım ve Yeni Türkiye*”, 28 Aralık 2009, <http://www.sde.org.tr/tr/authordetail/demokratik-acilim-ve-yeni-turkiye/94> (18.03.20013).

hedefe ulaşılması yolunu gösterdiği ve atılacak reform adımlarını normal bir mecraya yerleştirdiği için önem taşımaktadır.³⁴⁵

Aslında bugüne kadar birçok siyasi parti lideri, Kürt meselesinde açılım yapmak istemiş ve bu konuda adım atmaya denemiştir. Çözümüne en çok yaklaşan isim merhum Cumhurbaşkanı Turgut Özal olmuştur. Şaibeli ölümü, bu mesele gibi birçok meselenin yarım kalmasını beraberinde getirmiştir. Süleyman Demirel, Başbakan olduğu 1992’de “*Kürt realitesini tanıyoruz*” demiş çözüm için umutlar vaat etmiştir. Fakat Demirel’in birçok söylemi gibi bu söylemi de sadece sözde kalmış daha ileriye gitmemiştir. Mesut Yılmaz, 16 Aralık 1999 günü başbakan yardımcısı olarak gittiği bölgede “*AB’nin yolu Diyarbakır’dan geçer*” ifadesini kullanmıştır. Mehmet Ağar, üç yıl önce DYP lideri olarak “*düz ovada siyaset*” önerisi ile çok tartışılmıştır. CHP, “Kürt raporları” ile bu sorunu geçmişte de hep gündeminde tutmuştur. Ama bütün bu açılımlar havada kalmış, devamı gelmemiştir. Sözden ileri gidilmeyince de hepsi rafa kaldırılmıştır. Ancak ilk kez, devletin zirvesinde oturan Cumhurbaşkanı Abdullah Gül’ün himayesi ile Kürt Sorununa çözüm arayışı bir kez daha başlamıştır.³⁴⁶

Cumhurbaşkanı Abdullah Gül, 10 Mart 2009’da Tahran’a giderken “*Kürt Sorununda iyi şeyler olacağını*” söylemiş ve Prag dönüşü de bu konu ile ilgili önemli mesajlar vermiştir. Gül, “*İster terör, ister Güneydoğu, ister Kürt meselesi deyin, bu Türkiye’nin birinci sorunudur. Halledilmesi lazımdır*” demiştir. Çek Cumhuriyeti’ndeki Prag zirvesinden dönerken uçakta bir grup gazeteciye konuşan Cumhurbaşkanı Gül, şu açıklamalarda bulunmuştur; “*İyi gelişmeler olması lazım ve olabilir. Herkes için çok daha farkında. Önce böyle bir çalışma anlayışının olması lazımdı. Devletin içinde herkes birbiriyle çok daha açık seçik konuşuyor. Herkes derken, asker, sivil, istihbarat, hepsi için söylüyorum. Böyle bir ortamda iyi şeyler olur. O yüzden iyi şeyler olacak diyorum. Bir fırsat var, fırsatın kaçmaması*

³⁴⁵ BİLGESAM, “*Kürt Sorununun Çözümü İçin Demokratikleşme, Siyasi ve Sosyal Dayanışma Açılımı*”, İstanbul, 2009, Rapor:20, s.7.

³⁴⁶ Mehmet Baki, “*Tarihî fırsat’ bu kez rafa kaldırılmasın*”, Aksiyon Dergisi, Sayı 758, 15 Haziran 2009.

lazım.”³⁴⁷ Devletin en zirvesinden gelen bu mesajlar kamuoyunda Kürt meselesi ile ilgili yeni bir politika süreceğine girileceğinin işareti olarak algılanmıştır.

Abdullah Gül’ün bu sözleri o günlerde medyada çok tartışılmamıştır, bazı gazeteciler bu konu ile ilgili çok da yeni bir şey olmadığı görüşünü dillendirmiştir. Ankara’nın etkili gazetecilerinden Fikret Bila, açıklamadan birkaç gün sonra şunları konu alan bir yazı kaleme almıştır; *“Cumhurbaşkanı Gül’ün, “Kürt Sorununda güzel şeyler olacak” derken kastettiği neydi? Yeni bir açılmadan, projeden mi bahsediyordu? Gül’ün, somut bir projeden söz etmediğini söyleyebiliriz. Örneğin, TRT’nin 24 saat Kürtçe yayına geçmesine benzer bir somut projeden söz etmiyor. Gül’ün kastı bu konuda Türkiye’de değişen anlayış ve oluşan yeni ortam. Özellikle devletin yaklaşımının eskiye oranla daha samimi ve gerçekçi olduğunu ifade etmeye çalışıyor. Artık konulara tabu şeklinde bakılmadığını, her şeyin tartışılabildiğini, her konuda samimi fikirlerin ortaya konulabildiğini kastediyor. Nitekim gelişmeler de Cumhurbaşkanı Gül’ü doğruluyor. Kültürel zeminde atılan adımlar, eskiyle kıyaslandığında devletteki yaklaşım değişikliğin gösteriyor.”*³⁴⁸

Cumhurbaşkanı Abdullah Gül, 27 Temmuz’da Kayseri’ye yaptığı bir özel ziyaret sırasında bir gazetecinin “Türkiye’de güzel şeyler olacak dediniz, oluyor mu?” diye sorması üzerine şunları söylemiştir; *“Bunların hepsi olacak. Herkes güzel şeylerin olmasına yardımcı olur. Herkes yardımcı da oluyor, herkes. Türkiye için güzel şeyler olacaktır. Bunlar tartışılarak, konuşularak, büyük bir sorumluluk duygusu içinde hep yapılacak şeylerdir. Bu açıdan bütün devlet organları başta olmak üzere Türkiye’nin düşünen insanları, aydınları, entelektüelleri, yazarları, çizerleri görüyorsunuz, gayet canlı bir tartışma da yapılıyor. Önemli olan burada ülkemizi problemlerden nasıl kurtarabiliriz ve ülkemizin önünü nasıl açabiliriz, bütün vatandaşlarımızın nasıl kazanabiliriz, Türkiye’nin bütün vatandaşlarının Türkiye Cumhuriyeti’ne olan aidiyet duygusunu nasıl güçlendirebiliriz. Herkes, ben*

³⁴⁷ Milliyet Gazetesi “Abdullah Gül: Kürt Sorunu Türkiye’nin birinci sorunudur”, 9 Mayıs 2009, <http://www.milliyet.com.tr/Siyaset/SonDakika.aspx?aType=SonDakika&ArticleID=1092779> (22.02.2013).

³⁴⁸ Milliyet Gazetesi, Fikret Bila, “Gül’ün Tahran’a Verdiği Mesaj”, 13 Mart 2009, <http://www.milliyet.com.tr/Yazar.aspx?aType=YazarDetay&ArticleID=1070487&AuthorID=61&Date=13.03.2009> (10.03.2013).

*bu ülkenin en şerefli vatandaşıym diye nasıl bunu hisseder, yapılacak şeyler bunlardır. ...*³⁴⁹

Açılım sürecinin en başından beri büyük bir özveri ve gayret ortaya koyan Cumhurbaşkanı Abdullah Gül Bitlis'e yaptığı gezi sırasında Güroymak'ı tarihi adı olan "Norşin" olarak anmış ve "Başımızı kuma gömmeyelim. Gerçeklere bakalım. Bugün Türkiye'nin en önemli meselesi budur. Bunu bilerek hareket ediyorum. Bu olay zihnimin en önemli bölümünü işgal ediyor. Bütün çabamız çözümdür" diyerek herkesi sürece destek olmaya çağırmıştır.³⁵⁰

AK Parti 3. Olağan Kongresi'nde demokratik açılım sürecinin raporunu yayımlayarak süreci başlatmıştır. Kongrede, AK Parti Kahramanmaraş Milletvekili Mehmet Sağlam tarafından okunan raporda şu konulara değinilmiştir,³⁵¹

"..... Hükümetimiz, milli irade tarafından kendisine yüklenen ülkeyi yönetme sorumluluğunun gereği olarak milli birlik ve beraberliğimizi üniter devlet yapımızı, cumhuriyetimizi ve demokrasimizi daha da kuvvetlendirmek amacıyla demokratik açılım süreci başlatmıştır.

AK Parti olarak demokratikleşmeyi, terörün, etnik milliyetçiliğin ve her türlü ve her türden ayrımcılığın panzehri olarak görüyoruz. Hangi kökenden olursa olsun ve toprakların hangi köşesinde yaşarsa yaşasın herkesin kendini ülkemizin eşit ve özgür vatandaşları olarak hissetmesi temel amacımızdır. Vatandaşlarımızın taleplerini farklılıklara saygı temelinde birliğimizi ve dirliğimizi pekiştirmek üzere yerine getirmek, demokratik açılım sürecinin özünü oluşturmaktadır. AK Parti farklılıklarımızı bir zaaf olarak değil, milletimizin zenginliği olarak görmektedir. Birlik ve kardeşliğimizi güçlendirmenin yolu farklılıkları yok saymaktan değil, saygı göstermekten geçiyor. Demokratik açılım sürecinin dünden bugüne bizi devlet ve millet olarak var eden değerleri daha da kuvvetlendireceğine olan inancımız tamdır.

³⁴⁹ Sabah Gazetesi "Türkiye İçin Güzel Şeyler Olacak", , 27 Temmuz 2009, <http://www.sabah.com.tr/Siyaset-turkiye-icin-guzel-seyler-olacak> (09.03.2013).

³⁵⁰ Fatih Çekirge, "Jargon değişti kafayı kuma gömmeyelim", Hürriyet Gazetesi, 10 Ağustos 2009, <http://www.hurriyet.com.tr/yazarlar/12244723.asp?yazarid=174&gid=61> (09.03.2013).

³⁵¹ Aktif Haber, "AKP' den Kürt Açılımı Bildirisi", 3 Ekim 2009, <http://www.aktifhaber.com/akpden-kurt-acilimi-bildirisi-248084h.htm>(27.02.2013).

Bir milli birlik ve kardeşlik projesi olan demokratik açılım süreci demokrasimizin standartlarını yükseltecek, terörü insanımız ve devletimiz için bir tehdit olmaktan çıkaracaktır. Milletimizin bu sürece verdiği destek en büyük gücümüzdür. AK Parti Büyük Kongresi olarak, birliğimizi ve dirliğimizi daha da güçlendirmeye ve farklılıklara saygı temelinde kardeşliğimizi artırmaya dönük olarak hükümetimiz tarafından başlatılan demokratik açılım sürecini desteklediğimizi beyan ediyoruz.’’

AK Parti'nin hazırladığı Demokratik Açılım Kitapçığında çözüm için başlıca aşağıdaki yolların takip edileceği vurgulanmıştır;³⁵²

- Türkiye'nin bütünlüğü ve üniter devlet yapısının korunacağı,
- Terörle mücadelede zaaf yaratılmayacağı,
- Kalıcı bir çözüm için tüm toplumun duyarlılıklarına saygılı olunacağı,
- Konunun iç meselemiz olduğu ve çözülebilir olduğu,
- Güvenlik, özgürlük ve ekonomik bir bütünün parçaları olarak görüleceği,
- Asayiş mantığına dayalı, bürokratik otoriter devlet anlayışından, uzun vadede sorunları derinleştirdiği gerçeğinden hareketle kaçınılacağı,
- Meselenin sadece ekonomik bir mesele olarak görülmeyeceği,
- Çözümlerin hukuk devleti çerçevesinde aranacağı,
- Demokratik devlet anlayışına dayalı yaklaşımların kısa vadede endişeyle karşılanırsa da uzun vadede milletin birlik ve bütünlüğünü pekiştireceği gerçeğinden asla göz ardı edilmeyeceği,
- Farklılıklar tanınıp zenginlik kabul edilirken ortak paydaların arka plana atılmasının söz konusu olmayacağı dile getirilmiştir.

³⁵² AK Parti, (2010). *Demokratik Açılım Kitabı*, Ankara.

Başbakan Erdoğan'ın 11 Ağustos 2009 tarihinde AK Parti'nin TBMM grubunda yaptığı konuşma, bu sürecin en somut örneklerinden birisi olmuştur. Bu konuşmasında Erdoğan şu meselelere temas etmiştir;³⁵³

‘Binlerce yıldır bir arada yaşayan, kız alıp-kız veren, birbirine akraba olan, birbirine kardeş olan, et ile tırnak haline gelen Türk ile Kürdü, Laz ile Çerkezi Boşnak ile Gürcüyü birbirinden ayırmak, birbirine düşman eylemek mümkün müdür, muhtemel midir? Türkiye'nin bir zenginlik olarak gördüğümüz tüm farklılıklarını birbirinden ayırmak, birbirine rakip ve düşman gibi göstermek, kimin haddinedir? Selahaddin Eyyubi'nin sancağı altında, Kudüs'ü fethederek, orayı bir barış ve huzur şehrine çeviren ordunun neferleri biz değil miydik? Çaldıran'da Yavuz Sultan Selim'in ordusunda birbirine kardeş olan biz değil miydik? Yemen'de, Çanakkale'de Sarıkamış'ta, Kut-ül Amare'de vatan topraklarını birlikte savunan, birlikte şehit olan, birlikte gazi olan biz değil miydik? Kurtuluş Savaşı'nın kahraman evlatları hep birlikte biz değil miyiz? Cumhuriyet'i kuran ve ortak idealler, ortak hedefler doğrultusunda yüceltenler bizler değil miyiz? İstiklal Marşı'nı dinlerken hepimizin gözleri yaşarmıyor mu? Fuzuli'nin şiirleri nasıl ruhumuza hitap ediyorsa, Ahmedî Hani'nin dizeleri de aynı şekilde bizi duygulandırmıyor mu? Bizi birbirimizden ayırmak kimin haddi? Bizim kardeşliğimize kastetmek kimin haddi? Bizi birbirimize düşürmek, düşman eylemek kimin haddi? Türkiye Cumhuriyeti'nin tüm vatandaşlarını birbirine ayrı gayrı görmek kimin haddi? Bu ülkede Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığı üst kimliği altında yer alan her etnik kökündeki insan, Türküyle, Lazıyla, Kürdüyle, Çerkeziyle, Gürcüsüyle, bizim kardeşimizdir, buna kimse gölge düşüremez.’

2009 yazının başında hayata geçirilmeye çalışılan demokratik açılım sürecinin önü ilk günlerden itibaren bazı çevreler tarafından kesilmeye çalışılmıştır. Demokratik açılımın önündeki ilk tuzak “Öcalan'ın muhatap alınacağı” spekülasyonu olmuştur. Kürt açılımında bürokrasiden gelen dirençlerle de yola devam etmek oldukça meseleyi zora sokacağı bir realitedir. Genelkurmay Başkanlığı

³⁵³ Sabah Gazetesi, “Barış projesine kapınızı kapatmayın”, 11 Ağustos 2009, [http://www.sabah.com.tr/Siyaset/2009/08/11/baris_projesine_kapinizi_kapatmayin\(06.03.2013\)](http://www.sabah.com.tr/Siyaset/2009/08/11/baris_projesine_kapinizi_kapatmayin(06.03.2013)).

ve yüksek yargı bu açılıma karşı direnç göstermiştir. Dönemin Genelkurmay başkanı göreve başlar başlamaz Diyarbakır'da tatbikat üniforması ile bir toplantı yapmış ve “*Siyasi af yok, Kürtçe ana dille eğitim yok, bireysel haklara evet, grup haklarına hayır, ulus devletten taviz verilmez*”³⁵⁴ diyerek açılımın kırmızı çizgilerini bizzat belirlemiştir. Kürt Sorunu PKK ile Genelkurmay arasına sıkıştıkça çözüme kavuşturulamayacağı, yılların birikimi olan bir tecrübe olmuştur. Demokrasi Genelkurmay ile PKK arasında rehin alındığında çözüm mümkün değildir. Asker “silahlar susmadan demokratikleşme olmaz”, PKK ise “demokratikleşme olmadan silahlar bırakılmaz” diyerek açılım kapılarını kilitlemek istemiştir.³⁵⁵

Açılımın sürecinin akamete uğraması için kurulan ikinci tuzak “Barış grupları” üzerinden yapılan planlar olmuştur. Bu grupların karşılanmasında yapılacak taşkınlıklara polisin müdahale edip kargaşa çıkması için her türlü hazırlık ve eylem devreye sokulmuştur. Gelen PKK’lı grupların Ankara’ya götürülüp Meclis’e sokulması hedeflenmiştir. PKK lideri Abdullah Öcalan’ın çağrısı üzerine Kandil Dağı’ndan 8, Mahmur Kampı’ndan 4’ü çocuk 26 PKK’lı 19 Ekim 2009 günü Habur Sınır Kapısı’ndan Türkiye’ye giriş yapmıştır. Diyarbakır Cumhuriyet Başsavcılığı, PKK’lıların kendileri için gerçekleştirilen karşılama törenleri ve Türkiye’de katıldıkları etkinliklerde yaptıkları konuşmalar nedeniyle soruşturma başlatmıştır.³⁵⁶

Açılım sürecinin baltalanmasına dönük önemli spekülasyonlardan biri de projenin ABD projesi olduğunu yayarak AK Parti Hükümeti’ni zor durumda bırakmak olmuştur. Açılımın önünü tıkamada bir nokta çok dikkat çekmiştir, bu da Öcalan, PKK, ulusalcı çevreler ve muhalefet partilerinin aynı ortak dili kullanması olmuştur. Adeta bu çevreler gizli bir şekilde anlaşmış ve açılımı hedefinden saptırmak için ortak bir paydada buluşmuştur.

³⁵⁴ Altan Tan, “*Devsirme Kürtlerle açılım başarılı olmaz!*”, Özgün Duruş, 22 Nisan 2010, <http://www.ozgundurus.com/Haber/Haber-Analiz/22042010/Devsirme-Kurtlerle-acilim-basarili-olmaz.php> (13.04.2013).

³⁵⁵ Tan, *Değişen Ortadoğu’da Kürtler*, s.163-164.

³⁵⁶ Cem Emir, “*Habur açılımı mahkemede bitti*”, Radikal Gazetesi, 6 Nisan 2010, <http://www.radikal.com.tr/Radikal.aspx?aType=RadikalDetayV3&ArticleID=989916&CategoryID=7> (23.02.2013).

Öcalan'ın İmralı'daki yeni odasının küçük ve kötü koşullarda olduğu bahanesiyle siyasi kanattan kışkırtmalar neticesinde Diyarbakır, Adana, Mersin, Batman, Hakkâri ve İstanbul'da başlatılan sokak gösterilerinin ardından meydana gelen hadiseler akla doğal olarak acaba Demokratik Açılım sona mı erdi? sorusunu getirmiştir. Bu olayların arka arkaya gelmesi tesadüf değildir. DTP'nin şahinler kanadından olan Emine Ayna bu yönde görüş belirterek, Öcalan'ın küçük ve uygun olmayan bir odaya tecrit edildiğini bunun da kendileri için Demokratik Açılımın bittiği anlamına geldiğini ifade etmiştir.³⁵⁷ Hâlbuki Kürt Sorununun çözümünün PKK'nın tasfiyesine bağlı olduğu ya da PKK'ya rağmen olacağını herkes görmektedir. Demokratik Açılım sürecinde yaşananlar bunu açıkça ortaya koymuştur. Çünkü PKK'nın kendisini tasfiye etmek gibi bir gayesi olmamıştır.

3.2.1.2. Kürt Açılımının İçerdiği Politikalar

Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 2009 Kasım'daki oturumunda demokratik açılım konusunda ortaya çıkan tartışmalar bu sürecin kapsamını ortaya koymuştur. Anayasa değişikliği ile temel haklara ilişkin uluslararası anlaşmalara öncelik tanınması, düşünce özgürlüğünün genişletilmesi amacı ile terörle mücadele kanununda yapılan değişiklikler, TRT'nin Kürtçe yayınlara başlaması, işkence suçunun yaptırımının ve cezasının ağırlaştırılması, dernek kurma hakkının tâbi olduğu kısıtlamaların kaldırılması, toplantı ve gösteri yürüyüşleri kanununun değiştirilmesi, terörle mücadeleden zarar görenlere bir milyar liranın üstünde tazminat ödenmesi, 18 yaşından küçüklerin çocuk mahkemelerinde yargılanmasını sağlayacak kanun tasarısının Meclis'e sunulması, tutuklu ve hükümlülere yakınları ile ana dillerinde görüşmek imkânının sağlanması, özel televizyon ve radyo kanallarının farklı dil ve lehçelerde 24 saat yayın yapmasına izin veren yönetmeliğin çıkarılması, demokratik açılımın temel unsurlarının bir kısmını oluşturmaktadır. TBMM'nin oturumunda Başbakan Erdoğan Güneydoğu ve Doğu'da eğitimde,

³⁵⁷ SDE, "Demokratik Açılım Bitti mi?", 8 Aralık 2009, <http://www.sde.org.tr/tr/newsdetail/demokratik-acilim-bitti-mi/1853> (16.03.2013).

sağlıkta, adalette, emniyette, enerjide, tarımda, toplu konut alanında yapılan yatırımların 15 milyara ulaştığını belirtmiştir³⁵⁸.

Kürtçe TV hiç şüphesiz Türkiye’de yaşayan Kürtlerin başta dilleri olmak üzere kimliklerinin devlet eliyle tanınmasını göstermesi açısından oldukça önemli bir gelişme olmuştur. Yakın bir geçmişe kadar inkâr edilen Kürt kimliğinin böylesine etkili ve aslında kolay bir yöntemle görünür hale getirilmesi çok cesur bir adım olarak dikkatleri çekmiştir. Böylelikle hem milyonlarca Kürt kökenli Türkiye vatandaşı kendini biraz daha eşit hissetme imkânına kavuşmuş hem de terör örgütü ve etnik köken üzerinden yapılan siyasetin aktörlerinin ellerindeki mağduriyet olarak lanse edilen malzeme alınmıştır. PKK terör örgütü yıllarca Kürtlerin anadilinin önündeki yasağı bir propaganda malzeme olarak kullanmış ve bu şekilde örgüte militan temin etmiştir.³⁵⁹

Dil kullanımı bir insan hakkıdır ve bu temel bir kültürel haktır. Bu bir insanlık meselesidir ve bu mesele siyasal bir dille değil, tamamen eğitimle ilgili sorunlar üzerinden topluma anlatılması gerekmektedir. Bu siyasal bir talep veya siyasal bir malzeme olarak değil, bir insanlık hakkı olarak ele alınması gerekir, ancak bu yaklaşım ile meseleye çözüm bulmak kolaylaşacaktır.³⁶⁰ Ömrünü Türk milletinin huzur ve barışına adayan ve yıllarca iki halkın kardeşliğini her fırsatta dillendiren Bediüzzaman Said Nursi Kürtçe konusundaki görüşünü şu ifadeleriyle ortaya koymuştur; “Arapça vacip, Türkçe lazım, Kürtçe caizdir”.³⁶¹

Ana dili Kürtçe olan insanların bu dilde bir ses duymak için neler yaşadığını Hasan Cemal, yazdığı Kürtler kitabında kendisine ait bir hatırasında şu şekilde kaleme almıştır; “1968 Yılında Trabzon’da yedek subay olarak askerliğimi yapıyorum, çavuş Haso’nun bir alışkanlığı vardı her akşam üstü aynı saate gelip

³⁵⁸ BİLGESAM, ‘Kürt Sorununun Çözümü İçin Demokratikleşme, Siyasi ve Sosyal Dayanışma Açılımı’, İstanbul, 2009, Rapor:20, s.9.

³⁵⁹ Cenap Çakmak, ‘Kürtçe TV Neden Çok Önemli?’, BİLGESAM, 13 Ocak 2009, http://www.bilgesam.org/tr/index.php?option=com_content&view=article&id=261:kurtce-tv-neden-cok-onemli&catid=122:analizler-guvenlik&Itemid=147 (22.02.2013).

³⁶⁰ Doğu Ergil, ‘Kürt Sorunu: Çözüm İçin Öneriler’, SDE, 2011, s.14, <http://www.sde.org.tr/userfiles/file/SDE%20Kurt%20Sorunu%20Raporu%20Ic%20Sayfalar.pdf> (22.02.2013).

³⁶¹ Tan, *Değişen Ortadoğu’da Kürtler*, s.247.

*benden transistörlü radyomu istiyordu. Bir gün merak edip arkasından koğuşa gittim, koğuştaki arkadaşları ile beni fark etmediler, radyodan yükselen sese dalıp gitmişlerdi. Dinledikleri şarkı Türkçe değildi, beni görünce biraz şaşırdılar. Ne dinlediklerini sorunca, kabahat işlemiş çocuk gibi önüne baktı Haso'nun 'Erivan radyosu komutanım, şarkılar...' dedi. Ermenistan'dan Kürtçe yayın yapan bir radyo istasyonu. Bir koğuş, bir tahta masa, bir radyo ve etrafında kafa kafaya vermiş Kürtçe şarkı dinleyen sekiz on asker. Yabancı bir radyo istasyonundan kendi anadillerinde, Kürtçe şarkı dinledikleri o halleri.... Unutmadığım bu olay 1968 yılında beni ilk kez Kürt Sorunuyla yüz yüze getirmişti''.*³⁶²

Almanya'da "Asimilasyon bir insanlık suçudur, Almanya'daki Türklere Türkçe eğitim hakkı tanınmalı" dedikten sonra "Kimse benden Kürtçe ana dille eğitim hakkı beklemesin" diyen Başbakan Tayyip Erdoğan'ın bu tutumu Kürtler üzerinde olumsuz bir izlenim bırakacağı ve tutarlı bir politika izlemediğini ortaya koymuştur.³⁶³ Türkiye, ya da Ankara, yani devlet ricali, Bulgaristan'daki, Batı Trakya'daki, herhangi bir Avrupa ülkesindeki Türklerin hem anadillerini kaybetmemesi hem de içinde buldukları ülkenin dilini öğrenmeleri için nasıl çözümler üretiyorlarsa Türkiye'deki Kürtçe ve diğer yaşayan diller için de böyle çözümler aranması ve bulunması gerekmektedir.³⁶⁴

AK Parti 2009'da başlattığı Demokratik Açılım çerçevesinde, Kürt meselesinin çözümü için OHAL'in kaldırılması, Kürtçe TV yayınının serbest bırakılması, Kürtçe isimler üzerindeki yasakların kaldırılması, Kürtçe'nin öğretilmesine yönelik kursların açılması, cezaevlerinde mahkûmlar ile ailelerinin Kürtçe görüşmesine imkân tanınması, seçimlerde siyasi propagandaların Kürtçe yapılması, sağlık ve diğer kamu hizmetlerine ilişkin olarak Türkçe konuşamayan vatandaşlara sorunlarının çözümü amacıyla yardımcı olunması, hizmetlerin sağlıklı

³⁶² Cemal, a.g.e., s.171.

³⁶³ Tan, *Değişen Ortadoğu'da Kürtler*, s.170.

³⁶⁴ Ahmet Taşgetiren, "Çok Dilli Öğretim", Aksiyon Dergisi, Sayı 917, 2 Temmuz 2012.

yürütülmesi konusunda düzenlemeler yapılması, Kürtçe yerleşim birimlerinin Kürtçe isimlerinin iade edilmesi gibi uygulamaları hayata geçirmiştir.³⁶⁵

3.2.1.3. Kürtler Üzerinde Açılımın Etkisi ve Açılım Algısı

Birçok noktada eksik kalan açılım süreci eğer tam olarak hedefine ulaşmış olsaydı, belki şimdi vereceğimiz örneğin sayısı çoğalacaktı. Pişman olup dağdan inen PKK'lılar, 'Kürt açılımını desteklemişlerdir. Yıllarca terör örgütü saflarında yer alan ve kısa bir süre önce kaçıp geri dönen Feride isimli eski PKK mensubunun, Türkiye'nin ana gündemini oluşturan Kürt açılımına ilişkin ilk yorumu şu şekilde olmuştur;³⁶⁷

“Dağa çıkmak kolay; ama dağdan inmek çok zor. Bir heves, bir ideal veya dava uğruna dağa çıkmak için bin nedeniniz olur. Çünkü şartlar ve kişiler sizi kolayca avlayabiliyor. Ama sonrası hüsrandır. Dağda yaşamak, yarını kestiremeden yol almak çok korkunç. Sürekli farklı bir dünyanın empozesine maruz kalmak güç ister. Dağda bazen ölmek istersiniz. Kurtulmak için ölümün en rahat ve kolay yol olduğunu düşünmek uzak ihtimal değil. Kürt kimliği bizim dağa çıkış nedenimizdi. Baskı vardı, ağır uygulamalara maruz kalıyordunuz. Ama şu anda Kürtçe televizyon var. Kürt meselesinde hükümetin açılımları var. Kürtçe konuşmak, yazmak, şarkı söylemek bir suç değil. Eğer dağa çıktığımız dönemde bunlardan sadece biri olsaydı kimse bizi kandırıp o dağlarda dolaştıramazdı. Kimse bize kurşun sıkıramazdı. Açılım çok geç oldu; ama zararın neresinden dönülürse kârdır düsturu önemli”.

Ümit Özdağ'ın Kürt açılımı ile ilgili yaptığı saha çalışmasında şu tespitlere ulaşılmıştır; Görüşülen deneklerin büyük bölümü Kürt açılımı'nın başarısız olduğu üzerinde hemfikirdir. Ayrıca Kürt açılımının ne olduğunun bilinmediği de özellikle vurgulanmaktadır. Deneklerin bir kısmı Kürt Açılımının AKParti'nin Kürtlerden oy almak için başlattığını ve bir taktik olduğunu söylemektedir. Sonuç olarak şunu

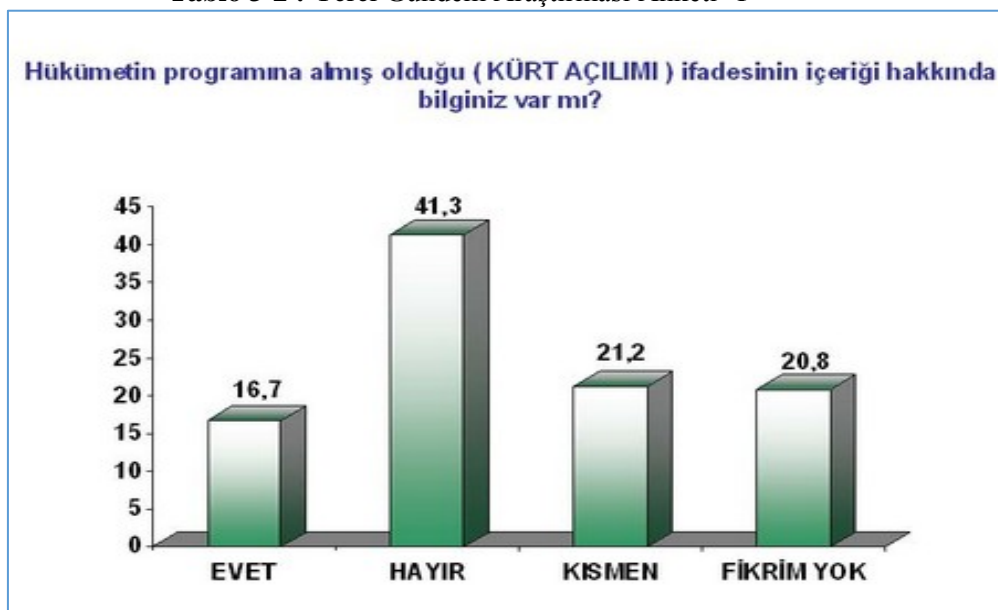
³⁶⁵ SDE Analiz, “*Siyasi Partilerin Seçim Beyannameleri Üzerine Bir Karşılaştırma*”, Haziran 2011, s.26, <http://www.sde.org.tr/Files/Reports/d74861ce610fad97.pdf> (02.04.2013).

³⁶⁷ Haşim Söylemez, “*Açılım daha önce olsaydı dağa çıkmazdık*”, Aksiyon Dergisi, Sayı 768, 24 Ağustos 2009.

söyleyebiliriz ki Kürt Açılımı denekler tarafından anlaşılmamıştır ve desteklenmemektedir. Deneklerde açılımın faydasından çok, zararı olduğu üzerinde bir mutabakat olmuştur.³⁶⁸

ANDY-AR Sosyal Araştırmalar Merkezi tarafından yapılan ankete göre kamuoyu Kürt açılımı konusunda yeterince malumat sahibi değildir. Yapılan ankete göre Hükümetin başlattığı Kürt açılımının içeriği hakkında bilgi sahibi olan yüzdelik 16.7 iken bilgi sahibi olmayan kesim ise 41.3'tür.³⁶⁹

Tablo 3-2 : Yerel Gündem Araştırması Anketi -1

Kaynak: Aktif Haber, “Kamuoyu Kürt Açılımını Destekliyor mu?” ANDY-AR Sosyal Araştırmalar Merkezi, Türkiye Siyasi – Yerel Gündem Araştırması Anketi, (Ağustos 2009).

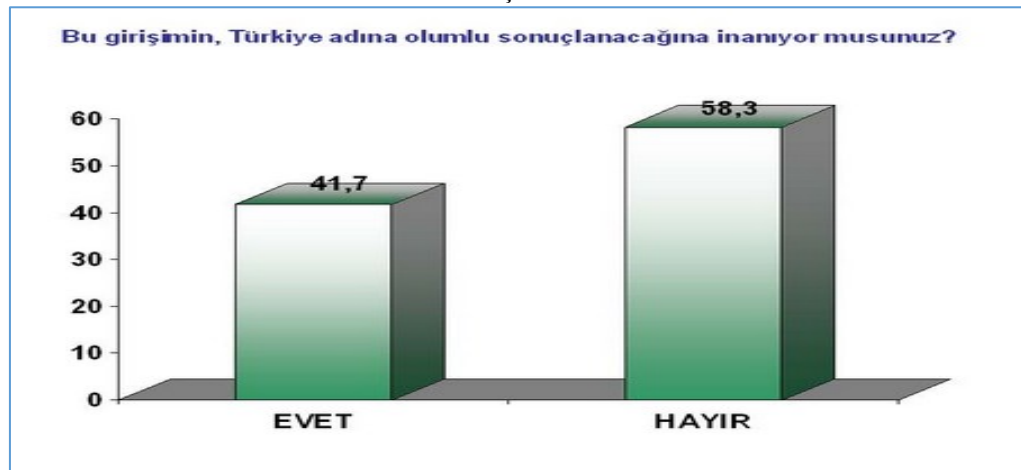
Açılım sürecinde kamuoyu tam olarak aydınlatılmadığından dolayı bu sürecin başarılı olacağından çoğu kişi ümitli olmamıştır. ANDY-AR Sosyal Araştırmalar Merkezi tarafından yapılan ankete göre, bu sürecin olumlu sonuçlanacağına inanan

³⁶⁸ Ümit Özdağ, (2011). *Doğu Raporu*, İstanbul, Kripto Yayınları, s.212.

³⁶⁹ Aktif Haber, “Kamuoyu Kürt Açılımını Destekliyor mu?”, <http://www.aktifhaber.com/foto-galeri/kamuoyu-kurt-acilimini-destekliyor-mu-496-p1.htm> (02.03.2013).

yüzde 41.7 iken herhangi olumlu bir sonuç vereceğine inanmayan yüzdeler ise 58.3 olmuştur.³⁷⁰

Tablo 3-3 : Gündem Araştırması Anketi -2

Kaynak: Aktif Haber, “Kamuoyu Kürt Açılımını Destekliyor mu?” ANDY-AR Sosyal Araştırmalar Merkezi, Türkiye Siyasi – Yerel Gündem Araştırması Anketi, (Ağustos 2009).

Zaman Gazetesinden Nuriye Akmanın röportaj yaptığı BDP Eşbaşkanı Selahattin Demirtaş Kürtlere yönelik açılımın zaten verilmesi gereken haklar içerdiğini vurgulamış ve sözlerine şu ifadelerle devam etmiştir;³⁷¹

“Başbakan’ın bunlarla ilgili yaptığı açıklamalara bakalım. Deniyor ki biz terörle mücadeleyi çok boyutlu olarak düşünüyoruz. Bölgeye ekonomik yatırım yapacağız. Ne için? Terörle mücadele için. Biz bölgeye sosyal açıdan yardımlar yapacağız. Ne için? Terörle mücadele için. Biz TRT’nin bir kanalından Kürtçe yayın yapacağız. Ne için? Terörle mücadele için. Bunların hepsi terörle mücadelenin argümanları ve parçaları olarak hükümet tarafından öne sürülüyor. Şimdi bölge insanı olarak şöyle bakıyorum yapılan bu açılımlara. Peki benim için ne yapacaksınız?”.

³⁷⁰ Aktif Haber, “Kamuoyu Kürt Açılımını Destekliyor mu?”, <http://www.aktifhaber.com/foto-galeri/kamuoyu-kurt-acilimini-destekliyor-mu-496.htm> (02.03.2013).

³⁷¹ Nuriye Akman, “Diyarbakır’ı kaybedersek, halkın iradesine saygı duyuyoruz”, Zaman Gazetesi, Röportaj: Selahattin Demirtaş, 2 Aralık 2008, http://euro.zaman.com.tr/euro/newsDetail_getNewsById.action?newsId=46914 (22.03.2013).

3.2.1.4. Kürt Açılımının Sonuçları

Açılım niyet itibarı ile iyi olsa da süreç içinde kafa karışıklıklarına sebep olmuştur. Bu kafa karışıklığının en büyüğü de Başbakan'ın zaman zaman aynı konuda çok farklı açıklamaları olmuştur. Bu açıklamalar Milliyet gazetesi yazarlarından Metin Kıyam'ın ifadeleri ile şu şekildedir;³⁷²

“Başbakan Erdoğan'ın Kürt Sorununu kavrama kronolojisi incelendiğinde AKP'nin sorun karşısındaki “yenilikçi” tavrının daha rahatlıkla anlaşılması mümkündür: 2002 yılında Moskova'da “düşünmezsen Kürt Sorunu yoktur” diyen başbakan 2005 yılında Diyarbakır'da “Kürt Sorunu vardır ve daha fazla demokrasi ile çözülecektir” diyecektir. Bir sene sonra söylediklerini bir kez daha inkar ederek, Kürt Sorunu ile ilgili bir soruya, “ben Rizeliyim, eşim Siirtli, iyi anlaşıyoruz, sorun yok” diyecek, 2009 yılında ise Kürt açılımı (daha sonra milli birlik ve beraberlik açılımı denilen) sürecini başlatacaktı. 2011'de ise Kürt Sorununun kalmadığını kendilerinin bu sorunu ortadan kaldırdığını söyleyecekti.”

PKK terör örgütünün demokratik açılımı istismar etme teşebbüsü, örgütün çözüm sürecini olumsuz etkilediğini gözler önüne sermiştir. Ekim 2009'da terör örgütüne ait bir grup militanın demokratik açılıma destek amacıyla Irak'tan Türkiye'ye giriş yaparak teslim olacağı duyurulmuş, bu adımın terör örgütünün silahsızlanmasına doğru ilerleyebilecek ilk aşama olduğu izlenimi ortaya çıkmıştır. Ancak 34 terör örgütü mensubunun Habur Sınır Kapısından girmesiyle başlayan hadiseler sürecin beklenildiği gibi ilerlemeyeceğini göstermiştir. DTP'nin kalabalık bir taraftar kitlesi ile gelen militanları karşılaması ve bu noktaya gelinmesinin Öcalan'ın başarısı olduğu yönünde verdiği siyasi demeçler ümit edilen iyimser havanın oluşmasını önlemiştir.³⁷³

Açılım sürecinde Doğu ve Güneydoğu'da fitili ateşlenen ve büyük şehirlere yayılmaya çalışılan provokatif sokak eylemlerinin yapılması talimatını KCK

³⁷² Metin Kıyam, “*Kürt meselesinde AKP'nin dünü bugünü - Aynı suda iki kere yıkanılmaz!*”, Milliyet Gazetesi, 24 Temmuz 2011, <http://blog.milliyet.com.tr/kurt-meselesinde-akp-nin-dunu-bugunu---ayni-suda-iki-kere-yikanilmaz-/Blog/?BlogNo=317486> (09.05.2013).

³⁷³ Zaman Gazetesi, “*Habur Sınırında Gelişen Olaylar*”, 29 Ekim 2009.

yapılanmasından geldiği istihbarat birimlerince tespit edilmiştir. Bu eylemlerin daha da büyümemesi için yapılan KCK operasyonları, siyasi gerginlik oluşturmuş ve açılım sürecini çıkmaza sokmuştur. Legal politik alanda siyaset yapan aktörleri ve bilhassa seçilmiş liderlerin kelepçeli fotoğrafları bu çıkmazın bir resmi olarak zihinlerde yer etmiştir.³⁷⁴

İstihbarat birimlerince, terör örgütü PKK'nın şehir yapılanması Kürdistan Topluluklar Birliği/ Kürdistan Türkiye Meclisi'nin (KCK/TM) sözde lideri “Amed” kod adlı Sabri Ok'un Kandil'den gelen talimatlar doğrultusunda Avrupa'dan örgüt tabanına, “Serhildan sürecini genişletin, il ve ilçelerdeki gösterilerde geniş katılım sağlayın” talimatı verdiği ifade edilmiştir. Bu talimat sonrası, PKK terör örgütünün kuruluşu ve sözde 1. kongresinin gerçekleşmesi ile terörist başı Abdullah Öcalan'ın cezaevi koşulları bahane edilerek “sivil itaatsizlik” eylemleri başlatılmıştır. Provokatif olaylarda kamu binaları, siyasi partiler, askeri lojmanlar ile polis merkezleri taşlanmıştır. Çocukların ön saflarda tutulduğu eylemlerde polisler molotof kokteyli ve havai fişekli saldırılar gerçekleştirilmiştir.³⁷⁵

Sorunun çözüm yoluna girmesini istemeyen PKK her fırsatta şiddet eylemlerine başvurmuştur. Çözüm süreçleri örgütü oldukça rahatsız etmiştir, çözüm yolundaki siyasi reformların önünü tıkamak amacıyla örgüt şiddeti tırmandırma politikasını izlemiştir. PKK bu açılımlara karşı, “sorunu yaşat ki örgüt yaşasın” mantığını hep ön planda tutulmuştur.³⁷⁶

Kürt açılımı girişiminin başında hükümet etkin bir rol oynayamadığı söylenebilir. Abdullah Öcalan'ın süreçte rol kapma çabaları ve PKK'nın ve DTP (ve BDP'nin) süreçte etkin ve meşru aktörler olma çabaları, söz konusu girişimi bir hükümet politikası olmaktan çıkarmıştır. Hükümetin açılımın içeriğini doldurmakta gecikmesi ve Öcalan'ın erken davranması ile birlikte zorunlu olarak PKK'nın muhatap alınmayacağı mesajının verilmesine odaklanılması, süreci büyük ölçüde sekteye uğratmıştır. Açılım sürecinde DTP ve PKK inisiyatifi en azından hükümete

³⁷⁴ Alper Tan, “Kürt Sorunu: Çözüm İçin Öneriler”, 2011, s.10.

³⁷⁵ Aktif Haber, “Kaos Emrini Veren Kişi”, 16 Aralık 2009, http://www.aktifhaber.com/news_detail.php?id=261584 (18.03.2013).

³⁷⁶ Zengin, a.g.e.,s.344.

bırakmayarak etkili bir sonucun alınmasına engel olmuşlardır. Süreç akamete uğrayınca da isteklerinin yerine getirilmediği bahanesi ile artan şiddetten hükümeti suçlayabilme hakkını kendilerinde görebilmişlerdir.³⁷⁷

Açılımin önündeki bir engelde toplumdaki algı olmuştur. Yapılan SETA araştırmasının sonucuna göre; “Kürtler ayrı bir devlet kurmak istiyor mu?” sorusuna, araştırmaya katılanların %64,4’ü evet cevabını verirken, %24,6’sı hayır cevabını vermiştir. Adına Kürt açılımı ya da demokratik açılım denen sürecin önündeki en önemli psikolojik engellerden birini oluşturan bu algı, atılan en masum adımın dahi “bölünme” endişesiyle geri çevrilmesine neden olmuştur.³⁷⁸

Demokratik açılım, Kürt meselesinin çözümü adına atılan doğru bir adımdır. Hükümetin karşılaştığı ilk sorunda açılımlardan geri adım atması ve güvenlik merkezli siyasete dönmesi bu atılan adımları neticeye ulaşmasına engel olmuştur. Hatay’ın Dört Yol ve Bursa’nın İnegöl ilçesinde yaşanan olaylar, demokratik derinlik kazandırılmış, somut çözüm önerilerini kapsayan ve her aşamada halkı bilgilendirmeye dayanan şeffaf bir açılım politikasının ne kadar gerekli ve hayati olduğunun bir göstergesi olmuştur.³⁷⁹

Terör, etnik köken ve kalkınma problemi gibi üçü bir arada bir sorun varsa tedavi için bir cerrah hassasiyetine, sabra ve çok iyi bir ekibe ihtiyaç vardır. Demokratik açılımda bunların pek çoğu olmamıştır ve kara düzen gitmiştir. Türkiye’nin diğer dengelerinden gereğinden fazlasıyla etkilenmiştir.³⁸⁰ Bu da istenilen neticeye ulaşılmasına engel olmuştur. Yürütülüş biçimindeki hatalardan bağımsız olarak açılımın kendisi önemlidir. Çünkü açılım, Cumhuriyet tarihi boyunca sorunun ilk kez bildik güvenlik eksenli ve özgürlük karşıtı perspektif ve

³⁷⁷ Cenap Çakmak, “*Terör ve Açılım*”, BİLGESAM, 25 Haziran 2010, http://bilgesam.org/tr/index.php?option=com_content&view=article&id=1932:teroer-ve-acilm&catid=181:analizler-guvenlik (22.02.2013).

³⁷⁸ SETA, “*Türkiye’nin Kürt Sorunu Algısı*”, 1 Eylül 2009, s.109, <http://arsiv.setav.org/Ups/dosya/8523.pdf> (24.03.2013).

³⁷⁹ SDE, “*Kürtler Referandum Paketini Destekliyor*”, 3 Ağustos 2010, <http://www.sde.org.tr/tr/newsdetail/-kurtler-referandum-paketini-destekliyor/2336> (18.03.2013).

³⁸⁰ Laçiner, *a.g.e.*, s.219.

yöntemlerle çözülemeyeceği bilincine ulaşmış olmanın ürünü olan temel bir zihniyet ve paradigma değişimini yansıtmıştır.³⁸¹

Türkiye'nin siyaset sahnesine çıkma arifesinde bulunduğu dönemde AK Parti, 2002 seçim beyannamesinde şu slogana yer vermiştir; “İnsanı yaşat ki devlet yaşasın”³⁸² 3. döneminde 30 yıldır çekilen bunca acıdan sonra bu ifadelerin ne kadar anlamlı olduğu ve artık bir canın bile yitirilmesine tahammülün kalmadığını gerçeğini ortaya koymuştur.³⁸³ Barış sürecine nasıl geldiğini ve bir devletin büyüklüğünü gösteren argümanın ne olduğunu Aksiyon Dergisinden Selim Savaş Genç şu ifadeleri ile özetlemiştir;³⁸⁴ “Öncelikle büyük devlet, sorunları öldürerek değil de yaşatarak çözebiliyorsa büyüklüğünü gösterebilir. Daha fazla militan öldürerek Kürt Sorunu çözülmez. TSK, sayıları 5 bin civarında olduğu bilinen PKK'yı 6 kere öldürdü ama bitiremedi. Daha fazla şiddet, sadece daha fazla Kürt gencinin dağa çıkmasına vesile oldu.”

Yeni barış süreci MİT üzerinden sürdürüldüğü bilinmektedir. Hükümetin her türlü siyasi riski alarak, elini taşın altına koyması ve çözüm sürecini kararlılıkla, yepyeni bir konseptle sürdürmesi çok önem arz etmektedir. Başbakan Erdoğan'ın kamuoyuna açıkladığı yeni çözüm süreci İmralı görüşmelerini ve devamını getirmiştir. MİT yetkililerinin görüşmelerinden sonra BDP'den Ahmet Türk ve Ayla Akad İmralı'ya gitmiştir.³⁸⁵

AK Partinin 2011 seçim beyannamesinde “Milli Birlik ve Kardeşlik Projesi” olarak adlandırdığı barış süreci filizlendiği günlerde Fransa'da gerçekleştirilen suikast süreç hakkında önemli soru işaretlerinin oluşmasına neden olmuştur. Uzmanlarca ilk bulgulara göre örgüt içi hesaplaşma veya yabancı istihbarat örgütlerinin dahil olduğu bir olay olarak yorumlanan PKK'nın Avrupa'daki

³⁸¹ Mesut Yeğen, “Kürt Sorunu: Çözüm İçin Öneriler”, SDE, 2011, s.7.

³⁸² AK Parti, (2002). *2002 Seçim Beyannamesi*, Ankara, 2002, s.17.

³⁸³ AK Parti, (2002). *2002 Seçim Beyannamesi*, Ankara, 2002, s.17.

<http://www.akparti.org.tr/beyanname2011.pdf> (01.04.2013).

³⁸⁴ Selim Savaş Genç, “Kürt Sorunu barışın eşğine nasıl geldi?”, Aksiyon, Sayı 959, 25 Mart 2013.

³⁸⁵ SDE, “Yeni Çözüm Süreci / Barış İnisyatifi / Yeni Türkiye Vizyonu”, 8 Ocak 2013,

<http://www.sde.org.tr/tr/authordetail/demokratik-acilim-ve-yeni-turkiye/94> (18.03.20013).

kanadının üst düzey isimlerine yönelik bu suikast, sürecin sağlıklı bir şekilde yürütülmesini etkileme yönünde bir gelişme olarak yorumlanmıştır.³⁸⁶

İmralı'ya giden ikinci heyet Öcalan'dan getirdiği mesaj sürecin şeklini belirlemiştir. Öcalan'ın mesajında, “21 Mart Nevruz kutlamasında yapacağım çağrı tarihi nitelikte olacaktır. Silah meselesini hızla ve zaman kaybetmeden bir tek can dahi yitirmeden çözmek istiyorum. Geri çekilmenin hızla gerçekleşmesi ve barışın kalıcı hale gelmesi için ümit ediyorum ki parlamento da aynı hızla üzerine düşen tarihi misyonun gereğini yapacaktır”, ifadeleri dikkat çekmiştir.³⁸⁷ Kamuoyunda barış odaklı ılımlı bir hava eserken BDP'den İmralı notların sızdırılması tekrar gündemin değişmesine ve yürüyen tekerleğe bir çomak sokulmasına sebep olmuştur.

Bütün bu olumsuzluklara rağmen süreç işlemeye devam etmiş ve Nevruz'da açıklama gelmiştir. Açıklamada Öcalan;³⁸⁸ “Binlerce yıllık bu büyük medeniyeti farklı ırklarla dinlerle mezheplerle kardeşçe ve dostça birlikte yaşayan Kürtler için Dicle ve Fırat, Sakarya ve Meriç nehirlerinin kardeşidir. Halay ve delilo, horon ve zeybekle hısımlar akraba olur. Bu büyük medeniyet kardeş topluluklar siyasi baskılarla, birbirine düşürülmeye çalışılmış, hakkı hukuku ve özgürlüğü esas almayan düzenler inşa edilmeye çalışılmıştır. Batılı emperyalist müdahaleler baskıcı anlayışlar, Arabı, Türkü, Kürdü... Toplulukları sanal sınırlara, suni problemlere gark etmeye çalışmıştır...

Artık silahlar sussun fikirler konuşsun noktasına geldik. Yok sayan inkar eden dışlayan modernist paradigma yerle bir oldu. Akan kan Kürdüne, Türk'üne, Laz'ına, Çerkez'ine bakmadan bu coğrafyanın ta bağına akıyor. Ben bu çağrıma kulak veren milyonların şahitliğine diyorum ki, artık yeni bir dönem başlıyor. Silah değil, siyaset öne çıkıyor. Yine diyorum ki artık silahlı unsurlarımızın sınır ötesine çekilmesi aşamasına gelinmiştir. Yüreğini bana açan bu davaya inanan herkesin sürecin hassasiyetlerini sonuna kadar gözeteceğine inanıyorum. Bu bir son değil,

³⁸⁶ USAK, “İmralı'da Müzakere ve Paris'te Suikast”, 16 Ocak 2013, <http://www.usak.org.tr/makale.asp?id=2889> (24.03.2013).

³⁸⁷ Sabah Gazetesi, “İmralı'ya giden heyet açıklama yaptı”, 18 Mart 2013, <http://www.sabah.com.tr/Gundem/2013/03/18/imraliya-giden-heyet-aciklama-yapiyor>(25.03.2013).

³⁸⁸ “Tarihi Nevruz”, Sabah Gazetesi, 21 Mart 2013, <http://www.sabah.com.tr/Gundem/2013/03/21/tarihi-nevruz> (25.03.2013).

yeni bir başlangıçtır. Bu mücadeleyi bırakmak değil daha farklı bir mücadeleyi başlatmadır...”.

Çatışan tarafların silahla bir yere varılamayacağını anlamaları bu son dönemki barış sürecini artık kaçınılmaz kılmıştır.³⁸⁹ Devletin, PKK militanlarını öldürerek bitiremeyeceğini anlaması, PKK'nın da silahla Türkiye'yi bölemeyeceğini anlamış olması barış diline güç kazandırmıştır. Bütün olumsuzluklara rağmen süreç tekrar işlemeye devam etmiş, bir çözüme doğru kararlı bir şekilde ilerlemiştir.

Tablo 3-4 : AK Parti'nin ikinci döneminde Kürt Açılımının içerdiği politikalar

	Güvenlik Politikaları	Ekonomik Politikalar	Sosyal Kültürel Politikalar
Anayasa değişikliği ile temel haklara ilişkin uluslararası anlaşmalara öncelik tanınması,			✓
Düşünce özgürlüğünün genişletilmesi amacı ile terörle mücadele kanununda yapılan değişiklikler	✓		✓
TRT'nin Kürtçe yayınlara başlaması,			✓
İşkence suçunun yaptırımının ve cezasının ağırlaştırılması,			✓
Dernek kurma hakkının tâbi olduğu kısıtlamaların kaldırılması,			✓
Toplantı ve gösteri yürüyüşleri kanununun değiştirilmesi,	✓		✓
Terörle mücadeleden zarar görenlere bir milyar liranın üstünde tazminat ödenmesi,			
18 yaşından küçüklerin çocuk mahkemelerinde yargılanmasını sağlayacak kanun tasarısının Meclis'e sunulması,	✓		✓
Tutuklu ve hükümlülere yakınları ile ana dillerinde görüşmek imkânının sağlanması,			✓
Özel televizyon ve radyo kanallarının farklı dil ve lehçelerde 24 saat yayın yapmasına izin veren yönetmeliğin çıkarılması,			✓
Güneydoğu ve Doğu'da eğitimde, sağlıkta, adalette, emniyette, enerjide, tarımda, toplu konut alanında 15 milyara ulaşan yatırım yapılması		✓	

Kaynak: BİLGESAM, Kürt Sorununun çözümü için demokratikleşme, siyasi ve sosyal dayanışma açılımı, Rapor No: 20, İstanbul, 2009.

³⁸⁹ SDE, Fazıl Hüsni Erdem, ‘‘Kürt Sorunu: Çözüm İçin Öneriler’’, 2011, s.8.
<http://www.sde.org.tr/userfiles/file/SDE%20Kurt%20Sorunu%20Raporu%20Ic%20Sayfalar.pdf>
 (25.03.2013).

AK Partinin ikinci döneminde Kürt Açılımının içeriğindeki politikalara bakıldığında ana hatları itibariyle sosyo-kültürel politikalara yoğunlaştığı görülmektedir. Her ne kadar açılımın içerdiği politikalar, AK Partinin birinci döneminde yapmış olduğu reformlar kadar radikal değişiklik algısı oluşturmamış olsa da genel hatları itibariyle belirlenen hedeflerin büyük ölçüde gerçekleştirildiği görülmektedir.

3.3. Üçüncü Dönem Kürtlere Yönelik Politikalar

AK Parti üçüncü dönem seçim beyannamesinde sorunun çözümü adına takip edeceği yol haritasını şu ifade ile ortaya koymuştur; ‘‘Farklı etnik kimliklerin ve inanç gruplarının yaşadığı sorunlar Milli Birlik ve Kardeşlik projesi kapsamında ele alınmaktadır. Öncelikli olarak Kürt Sorununu ele alan AK Parti bu konuda yapılan yanlışların ve çözümsüzlük politikalarının nedenini sorunun yıllardır sadece terör ve güvenlik meselesi olarak güvenlik paradigması içinde algılanmış olması olduğunu belirtiyor. Sorunun tüm dinamiklerini hesaba katan kapsamlı bir çözüm perspektife ihtiyaç olduğunu söylüyor.’’³⁹⁰

Daha önceki dönemlerde seçilmiş sivil iradenin asker üzerinde çok yaptırım gücü olmadığı bir gerçektir. Bunun en büyük nedeni de komuta kademesinde en üst kademedeki Genelkurmay Başkanlarının duruşu olmuştur. Operasyonlardaki kimi zaman teknik hatalardan, kimi zamanda ihmallerden dolayı birçok şehit verildiği kamuoyunda defalarca tartışılmıştır. Sınır ötesi operasyonlarda bu teknik hatalardan bir tanesi olmuştur. Sınır ötesi operasyonun risklerine de dikkat çeken Mahmut Akpınar, kamuoyunda pek fazla bilinmeyen bir gerçeği şu ifadelerle gün yüzüne çıkarmıştır; ‘‘Yaşar Büyükanıt döneminde sınır ötesi operasyon düzenlendi. Güneş Harekâtı. Kamuoyunda pek bilinmez ama o operasyonda pek çok askerimiz donarak şehit oldu.’’³⁹¹

³⁹⁰ AK Parti , (2011). *12 Haziran 2011 Genel Seçim Beyannamesi*, Ankara, www.tr.boell.org/downloads/2011_secim.pdf (02.04.2013).

³⁹¹ Mahmut Akpınar, ‘‘*Hakkari'de 16 PKK kampı*’’, Zaman Gazetesi, 18 Ağustos 2011, http://www.zaman.com.tr/gundem_hakkaride-16-pkk-kampi_1170424.html (16.03.2013).

2011 yılı itibarı ile Türkiye’de sivil otorite uzun yıllardan sonra etkili hale gelmeye başlamıştır. 30 yılı bulan terörle mücadelede etkili kararlar ve kurumlar arasında koordinasyonlu hareket kararları alınmıştır. Kısa süre içinde bu koordinasyon meyvelerini vermeye başlamış ve TSK alan hakimiyetini elde etmiştir. Uzun yıllardır sınırlarımız içinde var olduğu bilinen, ama bir türlü girilemeyen PKK kamplarına son birkaç ay içinde girilmiş ve örgüt elemanları bu kampları terk etmiştir. Genelkurmay Başkanı olduktan sonra terörle mücadele açısından önemli operasyonlar başlatan Org. Necdet Özel, Temmuz 2011’deki Silvan saldırısı ve 19 Ekim 2011’de Çukurca’da 24 askerin şehit olmasının ardından Kuvvet Komutanlarıyla birlikte bölgeye gitmiştir. Bizzat Özel’in koordine ettiği sınır ötesi hareket ve Kazan Vadisi operasyonları gerçekleşmiştir. Yüzlerce teröristi etkisiz hale getiren güvenlik güçleri, terör örgütüne karşı askeri ve psikolojik açıdan ciddi bir üstünlük elde etmiştir.³⁹²

Bu etkili operasyonlarla iyice köşeye sıkışan örgüt sinsi bir oyunu oynamaya koyulmuş ve TSK’nın içindeki zaafı da avantaj olarak kullanarak Uludere hadisesini planlamıştır. Örgüt günler öncesinden Fehman Hüseyin’in bir gurup terörist ile sınırı geçeceği istihbaratını sızdırmıştır. Geçimini kaçakçılıkla sağlayan köylülerden oluşan bir gurup onca İHA görüntüsüne rağmen terörist denilerek uçaklarla bombalanmıştır. Elinde güvenlik güçlerine yönelmiş silah yokken, sivil vatandaşlarımızın öldürülmesi kamuoyunda büyük bir trajedi meydana getirmiştir. Ölen kişilerin ailelerine devlet zamanında sahip çıkmayınca, bu hatayı PKK propaganda malzemesi kullanmıştır. “Türk Asker Kürtleri vuruyor” propagandası ortalıkta yayılmaya başlamıştır. Örgüt medyası Batı’da yoğun bir propaganda ortaya koymuş ve eğer yabancı dilde arama yapılırsa “Türk Jetleri Kürtleri öldürdü” manşetleri karşımıza çıkacaktır.³⁹³

AK Parti’nin “Ustalık döneminin” en büyük çıkmazlarından biriside Uludere konusundaki izlediği politika olmuştur. Olayın sorumluları hala ortaya çıkarılmadığı

³⁹² Mahmut Akpınar, “*Uludere’de ne oldu?*”, Zaman Gazetesi, 10 Ocak 2012, http://www.zaman.com.tr/yorum_yorum-mahmut-akpinar-uludere-ne-oldu_1226901.html (16.03.2013).

³⁹³ Mehmet Özcan, “*Şırnak Uludere Olayı*”, Ankara Strateji Enstitüsü, 29 Aralık 2011, <http://www.ankarastrateji.org/yazar/prof-dr-mehmet-ozcan/sirnak-uludere-olayi/> (16.03.2013).

gibi, ateşin düştüğü aile ocaklarına ikinci bir ateşte çocuklarının uzun bir süre devlet tarafından teröristmiş gibi muamele görmesi olmuştur.

Kürt meselesinde uzun süre Uludere olayının etkisinde kalan hükümet, Başbakan Erdoğan'ın açıkladığı yeni barış sürecinde muhatap olarak doğrudan İmralı'daki Öcalan almıştır. BDP, Kandil, Avrupa ve Erbil yeni inisiyatifin sonraki diğer paydaları olmuştur. Bu süreci ve yaşanan gelişmeleri “Kürt Açılımı” başlığı altında ele alacağımız için burada kısaca değinip geçtik.

AK Parti'nin “ustalık dönemi” olarak adlandırdığı bu dönemde, Türk halkının beklentilerini Sedat Laçiner şu cümlelerle ortaya koymuştur; “İnsanların hükümetten beklentileri her konuda farklılıklar arz etmektedir. Double yolların yapılmasının güzel olduğu kadar bilim konusunda double akıllara daha çok ihtiyaç vardır. Her ilde üniversite olması güzel olduğu kadar üniversitelerin nitelikli olması daha güzel olacaktır. Akla yapılan yatırım petrolden gazdan, nükleer enerjiden daha önemli olduğu günümüz dünyasının en büyük gerçeği. Ustalık döneminde ustaca işlere imza atılmalıdır. Başbakan Erdoğan'ın, Mimar Sinan'ın ustalık eseri gibi ince işler yapması gerekmektedir. Double uzun yollar güzel ama ustalık aniden karşımıza çıkan o çukurları ortadan kaldırmak, kapatmaktır”³⁹⁴.

Oluşan bu beklentilere cevap olarak AK Parti 30 Eylül 2013'te devrim niteliğinde değişiklikler içeren Demokratikleşme Paketini açıklamıştır. Paket kapsamında Kürt Sorununun çözümü için aşağıdaki açılımlar getirilmektedir³⁹⁵:

Seçim Barajı: Seçim sistemini değiştirilmesi için seçim sistemini tartışmaya açılmıştır. Önerilen sistemler arasında seçim barajının %5'e indirilmesi veya tamamen kaldırılması yer almaktadır. BDP'nin ülke barajına takılmamak için seçime bağımsız adaylar ile katıldığı dikkate alındığında, seçim barajının düşürülmesinin Kürt seçmenlerin oylarının meclise yansması açısından faydalı olacağı düşünülmektedir.

³⁹⁴ Laçiner, a.g.e., s.277.

³⁹⁵ AK Parti, “Başbakan Erdoğan'ın Demokratikleşme Paketi basın açıklamasının tam metni- Demokratikleşme Paketi Basın Toplantısı”, <http://www.akparti.org.tr/site/haberler/basbakan-erdoganin-demokratiklesme-paketi-basin-aciklamasinin-tam-metni/52596> (30.09.2013).

Siyasi Partilere Para Yardımı: Siyasi partilere devlet yardımının kapsamını genişletilmiş ve devlet yardımı için gereken %7 olan oy oranı %3'e çekilmiştir. Yine Kürt seçmenlerin ağırlıklı olarak oy verdiği BDP'nin devlet yardımlarından faydalanmasının önü açılmıştır.

Teşkilatlanma Zorunluluğu: Siyasi partilerin teşkilatlanmalarına kolaylık getirilmiş, ilçede teşkilatlanma için beldede teşkilat zorunluluğunu kaldırılmıştır. Bu kapsamda bölgesel siyaset yapan Kürt seçmen ağırlıklı partilerin ulusal düzeyde faaliyet göstermelerine kolaylıklar getirilmiştir.

Eşbaşkanlık: Tüzükte yer almak ve 2 kişiden fazla olmamak şartıyla, siyasi partilerde eş genel başkanlığın önünü açılmıştır. Özellikle tüzüğünde eşbaşkanlık sistemi yer alan fakat uygulamada sorun yaşayan BDP'nin bu konudaki sıkıntıları giderilmiştir.

Kürtçe Propaganda: Farklı dil ve lehçelerde siyasi propaganda yapılabilmesinin önü açılmış, Kürt seçmenlere yönelik faaliyet gösteren siyasi partilerin Kürtçe siyasi propaganda yapabilmesine olanak sağlanmıştır.

Yasak Harflere Serbestlik: Kullanılması yasak sayılan harflerin kullanımının üzerindeki yasaklar kaldırılmış, Kürtçe yazışmalarda ve Kürtçe isimlerin kullanımındaki engeller kaldırılmıştır.

Miting ve Gösteri Hakları: Toplantı yer ve güzergahının belirlenmesinde, saat ve benzeri değişiklikler yapılmış, hükümet komiseri uygulamasına son verilmiştir. Özellikle hükümet komiseri uygulaması BDP'nin mitinglerinde sorunlara yol açmaktaydı.

Özel Okullarda Ana Dilde Kürtçe Eğitim: Yasal değişikliklerle, özel okullarda farklı dil ve lehçelerde eğitimin önünü açılmıştır. Bu okullarda ana dilde Kürtçe eğitim verilebilecektir. Devlet okullarında ana dilde Kürtçe eğitim verilebilmesi için Anayasa değişikliği gerekmektedir.

Köy İsimlerinin Değişmesi: Köy isimlerinin değişmesinin önündeki engeli kaldırılmış, tarihi isimlerin geri dönmesinin önü açılmıştır. Özellikle Kürtçe köy isimleri açısından bu değişiklik önem arz etmektedir.³⁹⁶

Demokratikleşme paketinde yer alan bu hükümler sayesinde AK Parti'nin Kürt Sorununa ilişkin politikalarında en büyük eleştiri unsur olarak yer alan Ana Dilde Eğitim konusunda ve Kürtçe Propaganda konusunda adım atılmıştır.

Tablo 3-5 : AK Parti'nin üçüncü döneminde Kürt Sorununun çözümüne yönelik projeler

	Güvenlik Politikaları	Ekonomik Politikalar	Sosyal Kültürel Politikalar
Seçim sistemini değiştirilmesi için seçim sistemini tartışmaya açılması			✓
Siyasi partilere devlet yardımının kapsamını genişletilmesi ve devlet yardımı için gereken %7 olan oy oranı %3'e çekilmesi			✓
Siyasi partilerin teşkilatlanmalarına kolaylık getirilmesi, ilçede teşkilatlanma için belde teşkilat zorunluluğunu kaldırılması			✓
Tüzükte yer almak ve 2 kişiden fazla olmamak şartıyla, siyasi partilerde eş genel başkanlığın önünün açılması			✓
Farklı dil ve lehçelerde siyasi propaganda yapılabilmesinin önü açılması			✓
Kullanılması yasak sayılan harflerin kullanımının üzerindeki yasakların kaldırılması			✓
Toplantı yer ve güzergahının belirlenmesinde, saat ve benzeri değişiklikler yapılması ve hükümet komiseri uygulamasına son verilmesi			✓
Özel okullarda farklı dil ve lehçelerde eğitimin önünü açılması			✓
Köy isimlerinin değişmesinin önündeki engellerin kaldırılması			✓

Kaynak: AK Parti, “Başbakan Erdoğan’ın Demokratikleşme Paketi basın açıklamasının tam metni- Demokratikleşme Paketi Basın Toplantısı”, 30 Eylül 2013.

3.4. Kürt Sorunun Çözümüne Yönelik Öneriler

STK'ların Kürt Sorunuyla ilgili çalışmalarının hemen hemen hepsi 1990'lı yıllardan sonra yapılmıştır. Bu çalışmalarda her bir STK'nın siyasal duruşuna göre yapılan tespitler ve öneriler farklılaşsa da temelde “sorunun önemi ve çözümün gerekliliği” noktasında büyük bir ortak paydaya vurgu yapılmıştır.

STK'ların konuyla ilgili çalışmalarının üç ana dönemde yoğunlaştığı görülmektedir. Farklı tarihlerde hazırlanan çalışmalarda yapılan vurgular da farklılıklar ortaya koymaktadır. İlk dönem çalışmaları, 1990'ların ilk yarısında, I. Körfez Savaşı sonrasında “düşük yoğunluklu savaş” manzaraları ve yükselen şiddete cevap olarak, ağırlıklı bir biçimde “sorun sadece güvenlik tedbirleriyle çözülemez” vurgusunu dile getiren raporlardan oluşmuştur. İkinci dönem STK raporları Abdullah Öcalan'ın yakalanıp Türkiye'ye getirilmesi sonrası hazırlanan çalışmalardır. Bu dönemde yapılan çalışmalarda “çözüm ve demokrasi” vurgusu daha çok öne çıkarılmıştır. 1990'lardan sonra hazırlanan raporların en önemli özelliği, Kürt meselesi ile terör meselesini birbirinden ayırması ve problem karşısında daha cesur bir dil kullanması olmuştur. İlk dönem çalışmalarına hâkim olan “Türkleştirme-iskân-inkâr” kavramlarının yerini ikinci dönemde “demokrasi-insan hakları-hürriyet” terimleri almıştır. Raporların yoğunlaştığı üçüncü ana dönem ise, 2007 sonrasında başlayarak “Demokratik Açılım” sürecine dek devam etmiştir.⁴⁴³

BİLGESAM Başkanı Atilla Sandıklı'ya göre çatışma çözümü süreçlerinin dört temel özelliği vardır ve bunları şu şekilde sıralamak mümkündür;⁴⁴⁴ “*Birincisi taraflar, rekabetten ziyade işbirliğine odaklanmalı ve ortak çaba sergilemelidir. İkinci olarak çözüm süreci tüm tarafların menfaat ve ihtiyaçlarını kazan-kazan anlayışı çerçevesinde dikkate alan kapsayıcı bir nitelik taşımalıdır. Üçüncü nitelik sürecin tarafların birbirinin temel çıkarlarını idrak ettiği ve menfaatleri ön plana çıkaran bir kıvamda yürütülmesi gerektiğidir. Dördüncü özellik ise çözüm süreci ve sonuç barışçıl olmalıdır.*”

⁴⁴³ Yayman, *a.g.e.*, s. 401-409.

⁴⁴⁴ Sandıklı, *a.g.m.*, s.399.

Stratejik Düşünce Enstitüsü, barış süreçlerini her seferinde istismar eden ve Kürt halkı üzerinde oyunlar oynayarak bunu engellemeye çalışan örgütün çabalarına karşılık olarak dikkati şu noktalara çekmiştir;⁴⁴⁵ *“Kürtlerin bu provokasyonlar karşısında silkinip kendilerine gelmelerinin zamanı gelmelidir artık. Bu kişi ve örgütlerin kendilerini kullandığını, arka bahçeleri olarak gördüğünü, karanlık güçlerle gizli işbirliği içinde olduklarını anlamalı, bu zihniyete karşı dik duruş sergilemelidirler. Kaos, kan, kin, nefret, yoksulluk, eğitimsizlik ve olumsuz yaşam koşulları Kürtlerin kaderi değildir. Bunu onlara layık gören ve böyle devam etmesi için var güçleriyle komplolar üreten zihniyet artık yavaş yavaş deşifre olmaktadır”*.

Stratejik Düşünce Enstitüsü'nün açıkladığı Kürt Sorunu: Çözüm Önerileri raporunda Fazlı Hüsnü Erdem'in görüşü çözümün kilometre taşlarından biri niteliğinde olmuştur; *“Zaman içerisinde bir Kürt devlet aklı meydana gelmiştir. Bu Kürt devlet aklı; AB kanadı, BDP, Kandil, avukatlar ve Öcalan'dan oluşuyor. Bu devlet aklında avukatlar önemli ve stratejik bir rol oynuyorlar. Kürt devlet aklını ikna etmeyen bir çözüm, sorunu çözemez.”*⁴⁴⁶

Aynı raporun devamında Vahdettin Bahadır'ın şu ifadeleri de Kürtlerin bu süreçteki rolüne vurgu niteliğindedir; *“Mümkün mertebe muhafazakâr ve dindar Kürtlerin bu işin içine çekilmesi gerek. Ancak o takdirde çözüm iradesi bütün Türkiye'ye şamil hale gelebilir. Talepleri demokrasi ve insan hakları üzerinden yapmak gerekiyor, yoksa radikal milliyetçi temellerde saplanıp kalmamak lazım. “Bu benim hakkımdır, alacağım senden” gibi şiddetli ve kaba bir söylem üzerinden değil insan hakları kavramı üzerinden. İyi bir dil ve temsil dili çok önemlidir. Çözüme dair bir devlet aklı oluşmuştur. Konuya ilişkin teknik bilgiler gelişmiştir. Bu aşamada tüm radikal uçlar, çözümün önünde tehdittir. Yersiz ve üslupsuz açıklamalar yapmamaya dikkat edilmeli.”*⁴⁴⁷

⁴⁴⁵ SDE, *“Kürtlerin Silkinme Zamanı Geldi Artık!”*, 16 Aralık 2009, <http://www.sde.org.tr/tr/newsdetail/kurtlerin-silkinme-zamani-geldi-artik/1949> (18.03.2013).

⁴⁴⁶ Fazlı Hüsnü Erdem, *“Kürt Sorunu: Çözüm İçin Öneriler”*, SDE, 2011, s.11.

⁴⁴⁷ Vahdettin Bahadır, *“Kürt Sorunu: Çözüm İçin Öneriler”*, SDE, 2011, s.13.

Vahap Coşkun çözüm adına atılacak adımların zamanını ele alırken şu tespitlere değinmiştir; ‘‘Kürt meselesinde yıllardır yapılan önemli bir yanlış var. İktidar ve muhalefetiyle siyasal aktörler, sadece çatışmalar yaşandığında bu konuya eğiliyorlar, çatışmaların bulunmadığı durumlarda sanki sorun yokmuş gibi davranıyorlar. Oysa yapılması gereken bu tavrın tam tersidir. Çatışmazlık hallerinde konuya odaklanmak, fiili ve hukuki önlemleri almak, sorunu bütün yönleriyle tartışmak ve sorunun demokratik mekanizmalarla çözüleceği düşüncesini güçlendirmek gerekir.’’⁴⁴⁸

SETA'nın yaptığı anket sonucuna göre, Kürt Sorununa çözüm bulacak en yetkili merci TBMM (%41,2) ile ilk sırayı almaktadır. Siyasi partilerin ittifakı (%23,2) ikisi bir arada düşünüldüğünde, toplumun Kürt Sorununun çözümünde en büyük rolü siyasal partilere verdiği görülmektedir. Buna hükümet (%39,5) ve Cumhurbaşkanlığı (%20,8) da eklendiğinde, toplumun siyaset kurumundan beklentisinin büyüklüğü daha net bir şekilde ortaya çıkmaktadır. TBMM'den sonraki en yüksek oranı TSK (%39,9) almıştır. Bu oran, terörle mücadelede uygulanan yöntemleri (%71,1) başarısız bulunduğu sonucu ile beraber ele alındığında, toplumun terörle mücadelede ve Kürt Sorununun çözümünün de TSK'yı önemseydiği ancak inisiyatifi tek başına kullanmasına karşı çıktığı sonucuna varmak mümkündür.⁴⁴⁹

⁴⁴⁸ Vahap Coşkun, ‘‘Kürt Sorunu: Çözüm İçin Öneriler’’, 2011, s.16.

⁴⁴⁹ SETA, ‘‘Türkiye'nin Kürt Sorunu Algısı’’, 1 Eylül 2009, s.34, <http://arsiv.setav.org/Ups/dosya/8523.pdf> (24.03.2013).

Tablo 4-6: Türkiye'nin Kürt Sorunu Algısı

Kaynak: SETA, “Türkiye'nin Kürt Sorunu Algısı”, 1 Eylül 2009.

TBMM İnsan Haklarını İnceleme Terör Alt Komisyonu taslak raporunda, çözüm için aralanan kapının ve oluşan fırsat penceresinin iyi değerlendirilmesi gerektiğini vurguladıktan sonra maddeler halinde çözüm için yaptığı öneriler şunlardır;⁴⁵⁰

- Sorunun partiler üstü bir siyasi mutabakatla parlamento çatısı altında ele alınması, demokratik yöntemler ve siyasi zeminlerin kullanılması,
- Terör örgütünün silah bırakması,
- Çözüm atmosferi için tüm topluma nüfuz eden bir dilin etkinliği,
- Terör örgütü ile yöre halkı ayırımına dikkat edilmesi,
- Özgürlüklerin genişletilmesi, ortaklıklara vurgu yapılması,

⁴⁵⁰ Sabah Gazetesi, “İşte Meclis Komisyonu'nun terör raporu”, 29 Ocak 2013, <http://www.sabah.com.tr/Gundem/2013/01/29/meclis-komisyonundan-teror-raporu> (05.04.2013).

- Ötekileştirme, sevgisizlik ve nefret duygularının reddedilmesi, barışçıl, eşitlikçi ve adil yöntemler kullanılması,
- Dış desteğin kesilmesi, uluslararası ve bölgesel işbirlikleri yapılması,
- Devletin çözüm yolunu halkla beraber diyalogla bulması,
- Bölgede tecrübeli kamu görevlilerinin görev yapması,
- Toprak reformu yapılması ve aşiret yapısının çözülmesi,
- Terörle mücadelede hukuk dışı uygulamaları önlemek için altyapının geliştirilmesi,
- Faili meçhuller komisyonu kurulması, Faili meçhullerle ilgili zamanaşımı engelinin kaldırılması,
- Terör ve terörün önlenmesiyle ilgili üniversitelerde akademik çalışmalar yapılması,
- Sorunun çözümüne anayasal katkının sağlanması,
- Travma sonrası sürecin iyi yönetilmesi,
- Kutuplaşmanın önlenmesi ve siyasi mecraların işlemesine imkan sağlayan ortamın yaratılması.

Abant Platformu, 4-5-6 Temmuz 2008 tarihlerinde Abant'ta ‘‘Kürt Sorunu: Barışı ve Geleceği Birlikte Aramak’’ başlığı ile bir toplantı gerçekleştirmiş ve bu sorunun çözümü adına kamuoyuna yayınladığı sonuç bildirgesinde başlıca şunlara değinmiştir;⁴⁵¹

‘‘Türkiye'nin öncelikli ve en önemli sorunlarından biri olan Kürt Sorunu'nun çözüm yoluna girmesi, sağlıklı bir diyalog ortamının oluşmasına, önyargıların yıkılmasına ve karşılıklı güvenin tesis edilmesine bağlıdır. Çözüm dilinin

⁴⁵¹ Abant Platformu, ‘‘Kürt Sorunu: Barış ve Geleceği Birlikte Aramak Sonuç Değerlendirmesi’’, 4-5-6- Temmuz 2008, http://gyv.org.tr/content/userfiles/pdf/17._ABANT_sonu__bildirgesi.pdf (09.04.2013).

oluşmasında medyanın sorumluluğu, hassasiyeti ve üslubu çok önemli katkı sağlayacaktır....

Her türlü şiddetin ve şiddet içeren yöntemlerin mutlak olarak reddedilmesini, Kürt Sorunu'nun çözümü için vazgeçilmez bir ön şart addediyoruz. Kürtlere ve diğer unsurlara yönelik asimilasyon politikalarını reddediyoruz. Türk ve Kürt ayrımının karşılıklı olarak homojenleştirmek, ötekileştirmek ve yabancılaştırmak amacıyla kullanılmasına karşı çıkıyoruz...

Kürt Sorunu etrafında hukuk devleti sınırları dışına çıkan bütün uygulamaları reddediyoruz...''.

Abant Platformunda çok farklı bir yaklaşım öngören Psikolog Kemal Sayar tartışılan Kürt Sorununun çözümü için ‘‘buluşma odaları’’ ihdas etmek gerektiğini belirtmiştir. Sayar’a göre buluşma odalarında tarafların birbirinin acılarını dinlemesine imkan tanınmalıdır ve çekilen acılar karşılıklı paylaşılmalıdır. Sayar, çözümü Türk ve Kürtlerin birbirinin omzunda acılarına ağlayabilmelerinde gördüğünü ifade etmiştir.⁴⁵²

Sosyal alanda gerçekleştirilen projelerde sivil toplum kuruluşlarının öne çıkmasının faydalı olduğu değerlendirilmektedir. Bölge halkına devlet eliyle gerçekleştirilen yardım faaliyetleri örgütün propagandaları neticesinde istenen etkiyi oluşturamamaktadır. Bu nedenle bölgede toplum yararına hizmet eden sivil toplum kuruluşlarının ön plana çıkarılması ve desteklenmesi halka yapılan yardımın tesirini arttırmaktadır. Bölgenin ülkedeki diğer bölgelerle kaynaşması için kardeş il projesi niteliğinde uygulamalar etkili sonuçlar doğurmuştur. Doğudan batıya ve batıdan doğuya geniş kapsamlı gezi programları düzenlemek birçok ön yargının kırılmasını sağlayacaktır.⁴⁵³

Uzun yıllardır yurt dışında olan Kürt sanatçı Şivan Perwer’e göre çözüm için devlet kendisiyle, Abdullah Öcalan, Murat Karayılan, Kemal Burkay ve İbrahim Güçlü gibi kişilerle oturup görüşmelidir. Şivan ayrıca ‘‘Bundan sonra gerilla ve asker

⁴⁵² Abant Platformu , ‘‘Kürt Sorunu: Barış ve Geleceği Birlikte Aramak Sonuç Değerlendirmesi’’, 4-5-6- Temmuz 2008.

⁴⁵³ Atilla Sandıklı, ‘‘Çatışma Çözüm ve Türkiye’de Kürt Meselesi’’, BİLGESAM, Rapor No:45, İstanbul, 2012,s.428, http://www.bilgesam.org/tr/images/stories/kitaplar/sandikli_kaya3.pdf (03.03.2013).

ölmesin, bu savaş bitsin’’ demektedir. Türkiye’ye dönmesi için davet eden Başbakan R. Tayyip Erdoğan’ın davetine karşılık daha atılması gereken adımların olduğunu düşünmektedir. Eğer bir gün şartlar olgunlaşırsa ve dönersem Türkiye’nin her şehrinde konser vermek istediğini söylüyor Şivan. Van, Mardin, Diyarbakır, Trabzon, Sivas, Çorum, Nevşehir, Edirne, Kars, İzmir nerede olursa olsun konser verebileceğini ekliyor.⁴⁵⁴

Çözüm adına yapılması gerekenleri Kürt siyasetçi, BDP’de milletvekili olan Altan Tan dört maddede özetlemektedir;⁴⁵⁵

- 1- *Siyasi partiler kanununu değiştirerek secim barajını %5 e indirmeli,*
- 2- *KCK operasyonlarında tutuklanan 1500 kişiyi tutuksuz yargılamalı,*
- 3-*Değişen köy, kasaba, şehir adlarını bir kanun ile iade etmeli,*
- 4- *Öcalan’ı sivil bir cezaevine nakletmeli*

Doğu Ergil’e göre çözüm adına yapılması gerekenler şunlardır;⁴⁵⁶

- 1- *Yöre hızla kalkandırılmalı ve yöre insanının yaşam standardı yükseltilmelidir. Bu kitlesel göçün kent dokusunu daha fazla bozmasını da engelleyecektir.*
- 2- *Bireyin tüm geleneksel vesayetlerden kurtulması için sosyal, ekonomik, kültürel ve eğitsel reformlar hızla devreye sokulmalıdır.*
- 3- *Siyasetin tabanı alabildiğine genişletilmeli, ayrılıkçılık dışında her tür program ve örgütlenmenin siyaset sahnesinde rekabet etmesine olanak sağlanmalıdır.*

Bediüzzaman Said Nursi’ye göre Kürtlerin üç büyük hastalığı vardır ve bu hastalığında üç maddelik bir reçetesi mevcuttur; “*Bir cahillik, iki fakirlik, üç iç çatışma. Bununda üç çaresi var. Bir okumak, iki çalışmak, üç el ele vermektir.*”

Türkiye’de ve dünyada fikirlerine saygı duyulan ve çözüm önerilerine kulak verilen sayın Fethullah Gülen Doğu meselesi ile ilgili reçeteyi şu cümlelerinde yer

⁴⁵⁴ Haşim Söylemez, “Özgürlükler kanla alınmasın”, Röportaj: Şivan Perwer, Aksiyon Dergisi, Sayı 947, 28 Ocak 2013.

⁴⁵⁵ Tan, *Değişen Ortadoğu’da Kürtler*, s.63.

⁴⁵⁶ Ergil, *a.g.e.*, s.135.

vermektedir; ‘*Biz Lazı, Çerkezi, Gürcüsü, Abazası ve Kürdüyle bir milletiz; kim ne yaparsa yapsın birbirimizden kopmayız/kopmamalıyız; müşterek tarihimize ve ortak değerlerimize ihanet etmeyiz/etmemeliyiz. Bazıları bizi bölüp parçalamaya çalışsa da biz havayı yumuşatmanın ve kardeşliğimizi pekiştirmenin yollarını aramalıyız.*’⁴⁵⁷

Osmanlı'nın son dönemlerinde Kürtlerle ilgili başlayan rahatsızlıklar Cumhuriyet'in kurulmasından sonrada devam etmiştir. Cumhuriyet'in kurucu kadrosunun en büyük korkusu olan ülkenin bölünmesi, milliyetçi reflexler doğurmuş bu reflexler rahatsızlıkları daha da arttırmıştır. Özellikle Tek Parti Döneminde Kürtler ile ilgili hazırlanan raporlarda bu milliyetçi reflexleri net bir şekilde görmek mümkündür.

Kürt halkına yönelik uygulanan güvenlikçi politikalar ve birçok meşru hakkın yasaklanması bu sorunu içinden çıkılmaz bir hale getirmiştir. Suistimale açık olan bu sorun çok geçmeden birileri tarafından malzeme yapılarak terör örgütü kurmaya kadar gitmiştir. Terörün şiddet olaylarını tırmandırması siyasilerin yanlış politikalar üretmesine, askerinin hata yapmasına sebep olmuş ve Kürt halkı uzun bir süre iki ateş arasında kalmıştır.

Başta Turgut Özal olmak üzere birçok siyasetçi bu sorunu çözmek için çaba göstermiş fakat siyasi ömürleri bu meseleyi neticelendirmeye yetmemiştir. Birçok paradigmayı içinde barındıran bu sorunun çözümü günümüze kadar gerçekleşmemiştir. AK Parti Hükümeti'nin iktidarına kadar birçok acı tecrübeler yaşanmış ve artık çözümün çok boyutlu bir şekilde yürütülmesi kaçınılmaz hale gelmiştir.

AK Parti'nin ‘‘Açılım Politikaları’’ çerçevesinde kaldırdığı OHAL, açtığı TRT6 kanalı ve Kürtçe seçmeli dersi başta olmak üzere attığı adımlar Türkiye'deki birçok tabuyu yıkmıştır. Yasaklamalarla bir yere varılmayacağı ve bu taleplerin verilmesi durumunda ülkenin bölünmeyeceği gerçeği bir kez daha ortaya çıkarmıştır.

⁴⁵⁷ M. Fethullah Gülen, ‘‘Bizi Birbirimizden Koparamazlar!..’’, Herkul, 11 Kasım 2007, <http://www.herkul.org/index.php/bamteli/bamteli-arsiv/4839Bizi%20Birbirimizden%20Koparamazlar> (04.04.2013).

Siyasi kanattan bu sorunu çözmeye yönelik adımlar atılmaya başlanması ile beraber kardeşlik bağları üzerinde daha fazla durulmaya ihtiyaç duyulmuştur.

İrlanda'dan İspanya'ya, ABD'den Avrupa'ya, Afrika'dan Güney Asya'ya onlarca ülkede, siyasal düzlemde yaşanan etnik problemlerden kaynaklanan olaylar tarih sürecinde mutlaka topluma ve kişilere sirayet etmiştir. Bu ülkelerdeki siyasal gerilimler toplumsal gerilimleri doğurmuş ve açıktan çatışmayı çoğu zaman kaçınılmaz kılmıştır. Bu örnekler göz önünde bulundurulduğunda, Türkiye, şiddetin ve terörün de yoğun bir şekilde yaşandığı siyasal gerilimlere rağmen, açıktan toplumsal çatışma yaşanmamıştır. Bu da Türkiye'de derin sosyal mesafeler oluşturmayan müstesna bir örnek durumundadır.⁴⁵⁸

Bin yılı aşkın bir süre, birlikte yaşama deneyimi, Türkler ve Kürtler arasında aile, arkadaşlık ve komşuluk ilişkilerinin kurulmasına ve bu ilişkilerin zaman içinde derinleşmesine neden olmuştur. Yıllardır birbirinden kız alıp kız veren akrabalık kurarak et-tırnak gibi olan Türkler ve Kürtlerin birbirinden ayrı yaşamaları düşünülemez. Kürt nüfusunun %50'sinden fazlasının Ankara'nın batısında yaşadığı düşünüldüğünde, birbirine karışmış renklerin ahenk içinde ve farklı bir tonda yeni bir renk oluşturduğu görülmektedir.

2012'de Hac ibadeti için karayolu ile Habur sınır kapısına giden ve oradan geri çevrilen Hacı adaylarının, Silopi'de gördükleri misafirperverliği bu kardeşliğin en güzel örneklerindedir.⁴⁵⁹ Kurban Bayramı'nı kardeşliği pekiştirme adına bir fırsat olarak değerlendiren "Hizmet Gönüllüleri" yıllardır batı illerinden, Doğu ve Güneydoğu illerindeki insanlara Kurban eti götürerek kucaklaşmaktadır. 2009 yılında bu "Gönüllüler Hareketi" Kimse Yok Mu Derneği vasıtası ile sadece Diyarbakır'da 20 bin aileye et ve erzak dağıtmış ve kardeşlik temellerini güçlendirmiştir.⁴⁶⁰

⁴⁵⁸ SETA, "Türkiye'nin Kürt Sorunu Algısı", 1 Eylül 2009, s.123-124, <http://arsiv.setav.org/Ups/dosya/8523.pdf> (24.03.2013).

*Bu tezi yazan bendenizde Anne-Baba Diyarbakırlı ve Kürt bir aileden gelmeme rağmen, Aksaray'dan Milliyetçi kimliği ile bilinen bir ailenin kızı ile evli olamam en somut örneklerdendir.

⁴⁵⁹ Youtube, "Şırnak Silopi Halkının Hacı Adaylarına Misafirperverliği", 23 Ekim 2012, <http://www.youtube.com/watch?v=MZJZToiTZII> (04.04.2013).

⁴⁶⁰ Kimse Yok Mu Derneği, "İşadamları Kurbanlarını Doğu ve Güneydoğu'da Kesti", 3 Aralık 2009, <http://www.kimseyokmu.org.tr/?p=content&gl=haberler&cl=yurtici&i=1008> (04.04.2013).

2012 yılındaki Kurban Bayramında Kimse Yok Mu Derneğinin organize ettiği ‘‘Kardeş İlçeler Projesi’’ çerçevesinde katıldığım Silopi gezisinde bu kardeşliğı bizzat gördüğümü söyleyebilirim. Kardeş şehirler ve kardeş aileler projesi çerçevesinde Doğu ve Batı insanının birbiriyle kucaklaşmasına vesile olan bu organizasyonlar terörün bitmesi adına yıllardır gönüllü insanlar tarafından düzenlenmekte ve olumlu sonuçlar alınmaktadır.

İnancım odur ki, bugüne kadar birçok siyasetçinin yapmaya çalışıp sonunu getiremediğı barış sürecini, Anadolu insanı kardeşçe ele ele vererek gerçekleştirecektir. Yıllardır kördüğüm olan Kürt Sorununu bu ortaya koyduğu kardeşlik duyguları ile neticeye kavuşturacaktır.

SONUÇ

Kürtlerin tarihi ve kökeni ile alakalı akademi, siyaset ve birçok camiadan farklı tezler savunulsa da ortada olan bir gerçek böyle bir halkın günümüzde var olduğudur. Birçok tartışmanın odağında olan Kürt halkı için tarihi geçmişi ve kökeni, insanca yaşama hakkı ve anadilini kullanma hakkı yanında bir yerde teferruattır.

Osmanlının son dönemlerinde uygulanan merkezi idareyi güçlendirme politikaları birçok farklı halkları rahatsız ettiği gibi o günün Kürt beylerinde de rahatsızlıklara sebep olmuştur. Bu beylerden ellerindeki güç alınmak istenince isyanlar çıkmış ve devlete karşı başkaldırmalar olmuştur. II. Abdülhamit'in daha yumuşak siyaseti ve uyguladığı politikaları Kürt halkında makes bulmuş ve uzun süre problemler çıkmamıştır.

Osmanlının yıkılması ve parçalanması safhasında farklı kökene sahip halklar kendi devletlerini kurarak bağımsızlığı seçmiştir. Kürtler ise elde kalan son toprakları kurtarma mücadelesinde Türklerle aynı safta savaşmayı seçmiş ve kurtuluş mücadelesinde beraber hareket etmiştir. Kurtuluş mücadelesinde düşmanı yenen Anadolu insanı, Mustafa Kemal Atatürk'ün ifade ettiği gibi düşman ile olan savaşları bitmiş, bundan sonra birbirleri ile savaşmaya başlamıştır.

Cumhuriyetin kurucu kadrosunun yaşadığı savaş tecrübesi ve Osmanlıdan ayrılmayı tercih ederek bağımsızlığını ilan eden devletlerden aldığı tecrübeler neticesinde, son kalan toprakları da elinde tutmak için halka baskıcı politikalar uygulamıştır. Sadece Kürtlerde değil aynı zamanda Alevilerde ve Müslümanlığını gereği gibi yaşamaya çalışan birçok kesimde zulümlere varır boyutta baskıcı politikalar uygulanmıştır. Kurtuluşu tek tip bir ulus devleti kurma olarak gören bu dönemin idarecileri uyguladığı bu baskıcı politikaları ile ileride patlak verecek birçok sorunun başlamasına sebep olmuştur.

Tek Parti döneminde Kürtler ile ilgili hazırlanan raporlar ve bu sorunun çözümü ile ilgili atılması gereken adımlar tam tersine bir netice vermiş, yasaklayarak

ve sindirerek bu sorunun çözülmeyeceği yaşanan acı olaylar neticesinde anlaşılmıştır.

Kürt Sorunu ve bu sorunla özdeşleşen PKK terörünün üzerine giderek çözüm yolları araştıran devlet yetkilileri şüpheli ölümler ve suikastlerle (Turgut Özal, Eşref Bitlis Paşa, Uğur Mumcu, Adnan Kahveci vb.) hedeflerine ulaşmadan ortadan kaldırılmıştır. Bir taraftan devletin bu soruna çözüm arayan yetkilileri ortadan kaldırılırken diğer taraftan Kürtlerden akıllı-selim siyasetçiler ve kanaat önderlerinin bir kısmı öldürülmüş bir kısmı da PKK tarafından korkutularak sindirilmiştir.

Kürt halkı çözüme kavuşamayan bu sorunun neticesinde uzun yıllar akşam evlerine gelen eli silahlı örgüt elemanları tarafından tehdit edilmiş, gündüz ise devletin kolluk kuvvetleri tarafından örgüte yardım ve yataklık yapmaktan karakollara götürülerek baskılara maruz bırakılmış böylece büyük travmalar yaşamıştır. Bir taraftan bunlar yaşanırken diğer bir taraftan Türkiye'nin her köşesine giden şehit asker cenazeleri ocaklara ateş düşürmüş ve toplumun genelinde bir tramvaya sebep olmuştur.

Uzun yıllar koalisyon hükümetleri ile idare edilen Türkiye'de birçok sorunda olduğu gibi Kürt Sorununda da sağlıklı çözüm yolları bulunamamıştır. 2002 yılındaki genel seçimler artık Türk halkının bu koalisyonlara son verdiği ve istikrarın istendiği tarih olarak okunmuştur. Üst üste üç genel seçimde halkın çoğunluğunun oyunu alan AK Parti uzun yıllar çözüme kavuşmayan bu sorunun çözümü adına birçok çevrede umutlara sebep olmuştur.

AK Parti Hükümeti ilk döneminde sorunun üzerine cesur adımlar ile gitmiş ve o güne kadar uygulanan bazı yanlış politikalara son vermiştir. Devletin kutsallaştırıldığı ve yaptığı uygulamalarda yanlışta olsa bir hikmetin olduğu anlayışı zamanla tartışılmaya ve sorgulanmaya başlanmıştır. Türkiye tarihinde ilk kez Başbakan seviyesinde bir devlet yetkilisi basının karşısına çıkarak Dersim de devletin yaptığının halkına zulüm olduğunu söylemiş ve bütün alevi vatandaşlarından devlet adına özür dilemiştir. En üst devlet yetkilileri tarafından yapılan bu özeleştiriler neticesinde Kürt halkına, yıllarca devletin yetkilileri tarafından yapılan hak ihlalleri araştırılmaya başlanmıştır. Faili meçhul binlerce ölüm dosyalarının failleri tek tek araştırılmaya ve adaletin karşısına çıkarılmaya bu dönemde başlanmıştır.

Bir taraftan bu gelişmeler yaşanırken, diğer taraftan hükümetin Kürt Açılımı olarak takip ettiği politikalar kafa karışıklıklarına sebep olmuştur. Kürt halkı tarafından içeriği tam olarak anlaşılmayan ve bir seçim yatırımı olarak algılanan bu açılım kamuoyunda hakkettiği ilgiyi bulamamıştır. Açılım gerekçesi ile gevşetilen güvenlik önlemlerini fırsat bilen örgüt yetkilileri şehirlerde kurdukları KCK yapılanması ile paralel devlet kurma girişimlerinde bulunmuşlardır. Devletin kolluk kuvvetlerinin çekildiği alanları örgüt mensupları doldurmuş ve halk örgütün kucağına bırakılmıştır. Yıllarca devletin bazı yetkililerinin eli ile baskıya maruz kalan Kürt halkı, bu seferde “Kürtlük davasını” savunduğunu söyleyen örgüt elemanları tarafından ezilmeye ve sindirilmeye başlanmıştır.

Yaşanan bu gelişmeler ve açılım politikalarına karşı farklı kesimlerden (kamuoyu, muhalefet partileri, askeri bürokrasi vb...) gösterilen dirençlere daha fazla dayanamayan hükümet geri adım atmak zorunda kalmıştır. İkinci döneminde AK Parti ülkede oluşan bu olumsuz havanın dağılmasını beklemiş ve bu sorun ile ilgili çalışmalarını daha sessiz yürütmeyi tercih etmiştir.

AK Parti Hükümeti üçüncü döneminde, daha önce yarım bıraktığı Kürt Açılımını ‘Milli Birlik ve Kardeşlik Projesi’ ile tekrar gündemine almış ve çözüm adına yeni politikalar üretmeye başlamıştır. Bu dönemde hükümet örgüt ile diyalog yolları araştırmış ve devletin yetkili mercilerinden teknik noktada destek almıştır. Devletin istihbarat birimi MİT vasıtasıyla örgüt yetkilileri ile müzakere masasına oturmuş, çatışmazlık ve örgütün dağ kadrosunun sınır dışına çekilmesi konusunda anlaşmaya varmıştır.

Örgütün dağ kadrosundaki elemanlarının sınır dışına çekilmesi hükümetin istediği seviyede olmamış (%20) ve çekilme sürecinde aksaklıklar yaşanmıştır. Ayrıca çözüm sürecini tek başına ve üstü kapalı bir şekilde devam ettirmek isteyen AK Parti birçok çevreden eleştiri almış ve kamuoyunun desteğini yeterince sağlayamamıştır. Barış sürecinde muhalefet partilerinin birçok eleştirisine maruz kalan, zaman zamanda dağ kadrosunun liderlerinden tehdit alan hükümet sürece zarar verecek açıklamalarda bulunmadan kaçınmıştır.

Barış süreci ağır aksak yürütülse de teselli olarak yıllardır Doğu illerinden Türkiye'nin dört bir tarafına giden şehit cenazeleri son bulmuş, batıdan insanlar yıllardır korkulan ve gidilmeyen bu topraklara turistik geziler tertip etmeye

başlamıştır. Bu süreçte, iş adamları devletin teşvikleri ile doğu illerine yatırımlara başlamış, sivil toplum kuruluşları doğu ile batı insanının birbirini kucaklamasını sağlayacak projeler üretmeye ve bunları uygulamaya başlamıştır.

AK Parti Hükümeti'nin en son açıkladığı demokratikleşme paketinde Kürt halkına yönelik en dikkat çekici maddesi ana dilde eğitim serbestliği olmuştur. Şimdilik sadece özel okullarda ana dilde eğitim serbest bırakılsa da bu adım birçok çevreden yerinde ve cesur bir adım olarak yorumlanmıştır.

AK Parti Hükümetinin üç dönemi incelendiğinde ortaya çıkan tablo; Genel anlamda uygulanan politikalar başarılı bulunsa da, Açılım Politikalarında tam olarak halkın ve kamuoyunun desteği alınmamış ve bu yönüyle eksik kalmıştır. Sosyal ve Kültürel alanda yapılan bazı politikalar Kürt halkı nazarında seçim yatırımı olarak algılanmıştır.

Daha önceki güvenlik politikalarına ağırlık veren iktidarların “ben yaparım olur” anlayışı AK Parti Hükümetinin “ustalık” dönemi dediği üçüncü döneminde çok belirgin bir şekilde ortaya çıkmıştır. Bazı Politikaların uygulanmasında tepeden inme anlayışı Kürt halkı ve kamuoyu nezdinde tepki ile karşılanmıştır. Özellikle Doğu ve Güney Doğu insanının çocuklarına eğitimde fırsat eşitliği sağlayan dersane ve okuma salonlarının kapatılması meselesi AK Partiye olan güveni sarsmıştır. Bugüne kadar yasakçı zihniyete karşı olan AK Parti dağa militan çıkarmaya engel olan bu kurumları yasa ile kapatma girişimi toplum nezdinde bir tramvaya sebep olmuş ve AK Partiyi bir yasakçı parti zeminine indirmiştir.

Sonuç olarak, genel anlamda ele alındığında devletin uyguladığı bu olumlu politikalar yıllardır birbirleri ile kardeşçe geçinen doğu ile batı insanı arasındaki köprüleri sağlamlaştıracaktır. Sağlamlaşan bu köprüler vasıtası ile anlaşmazlıkların önüne geçilecek ve sorunlar karşılıklı konuşularak çözüm yolları araştırılacaktır. Devletin ayrıştırıcı politikaları son bulması ile beraber toplumun kaynaştırıcı unsurları devreye girecek ve toplum nezdinde yıllardır kabuk bağlamış yaralar tedavi edilecektir. Devletin tepeden inme yöntemleri ile yıllardır sağlanamayan barış ortamı toplum tabandan atılan adımlarla nihai hedefine ulaşacaktır. Bu topraklara gerçek manada kalıcı bir barış ancak Türk ve Kürt insanının birbirini anlaması ile mümkün olacaktır.

KAYNAKÇA

Kitaplar

- AKGÜNDÜZ, Ahmet, (1996) *Güneydoğu Meselesi ve Çözüm Yolları*, İstanbul, Osmanlı Araştırmalar Vakfı Yayınları.
- AK PARTİ, (2002) *2002 Seçim Beyannamesi*, Ankara.
- AK PARTİ, (2002) *Adalet ve Kalkınma Partisi Programı*, Ankara.
- AK PARTİ, (2010) *Demokratik Açılım Kitabı*, Ankara.
- AK PARTİ, (2011) *12 Haziran 2011 Genel Seçim Beyannamesi*, Ankara.
- AKYOL, Mustafa, (2006) *Kürt Sorununu Yeniden Düşünmek*, İstanbul, Doğan Kitap.
- ANDERSON, Benedict, (2004) *Hayalî Cemaatler, Milliyetçiliğin Kökenleri ve Yayılması*, Çev. İskender Savaşır, 3. B., İstanbul, Metis Yayınları.
- ARMAĞAN, Mustafa, (2010) *Abdülhamid'in Kurtlarla Dansı*, İstanbul, Timaş Yayınları.
- ATAR, Ali Rıza Şeyh, (2004) *Kürtler Bölgesel ve Bölge Dışı Güçler*, İstanbul, Anka Yayınları.
- BAL, İhsan, (2010) *Türkiye'de Terörle Mücadele: PKK Örneği*, Ankara, USAK Yayınları.
- BAYRAK, Mehmet, (2009) *Kürtlere Vurulan Kelepçe Şark Islahat Planı*, Ankara, Özge Yayınları.
- BALİBAR, Etienne, (2000) *Ulus Biçimi: Tarih ve İdeoloji, Irk Ulus Sınıf, Belirsiz Kimlikler*, Der. Etienne Balibar ve Immanuel Wallerstein, Çev. Nazlı Ökten, 3. B., İstanbul, Metis Yayınları.
- BİLA, Fikret, (2007) *Komutanlar Cephesi*, İstanbul, Detay Yayıncılık.
- BİLA, Fikret, (2010) *Komutanlar Cephesi*, İstanbul, Doğan Kitap.

- BİRAND, Mehmet Ali, (1992) *Apo ve PKK*, İstanbul, Milliyet Yayınları.
- BRUÏNESSEN, Martin Van, (2003) *Ağa, Şeyh, Devlet*, İstanbul, İletişim Yayınları.
- CEMAL, Hasan, (2003) *Kürtler*, İstanbul, Doğan Kitap.
- ÇAY, Abdulhaluk Mehmet, (2008) *Her Yönüyle Kürt Dosyası*, Ankara.
- ÇAYLAK, Adem, ÇOLAK, Yılmaz, (2009) *Türkiye'nin Politik Tarihi*, Ankara, Savaş Yayınevi.
- ÇEVİK, Hasan Hüseyin, (2012) *Kamu Politikası*, Ankara, Seçkin Yayıncılık.
- ERGİL, Doğu, (2009) *Kürt Raporu-Güvenlik Politikasından Kimlik Siyasetine*, İstanbul, Timaş Yayınları.
- ERDAL, Meryem, (2010) *Herkesin Yargısı Kendine*, İstanbul, TESEV Yayınları.
- ERİKSEN, Thomas Hylland, (1997) *Ethnicity, race and nation, The Ethnicity Reader*, Der. Montserrat Guibernau ve John Rex, Cambridge, Polity Press.
- ERİKSEN, Thomas Hylland, (2002) *Etnisite ve Milliyetçilik*, İstanbul, Avesta Yayınları.
- FAZIL, Necip, (2004) *Son Devrin Din Mazlumları*, İstanbul, Büyük Doğu Yayınları.
- FULLER, Graham E., BARKEY, Henri J., (2011) *Türkiye'nin Kürt Meselesi*, Çev. Hasan Kaya, İstanbul, Profil Yayıncılık.
- GEERTZ, Clifford, (1973) *Interpretation of Cultures, Selected Essays*, New York, Basic Books.
- GELLNER, Ernest, (1998) *Milliyetçiliğe Bakmak*, İstanbul, İletişim Yayınları.
- GELLNER, Ernest, (1992) *Uluslar ve Ulusçuluk*, Çev. Büşra Ersanlı Behar ve Günay Göksu Özdoğan, İstanbul, İnsan Yayınları.
- GUİBERNAU, Montserrat, (1997) *Milliyetçilikler: 20. Yüzyılda Ulusal Devlet ve Milliyetçilikler*, Çev. Neşe Nur Domaniç, İstanbul, Sarmal Yayınevi.
- GÜLEN, M. Fethullah, (2012) *Yenilenme Cehdi*, İzmir, Nil Yayınları.

- HOBBSAWM, Eric, (2006) *Milletler ve Milliyetçilik, Program, Mit, Gerçeklik*, Çev. Osman Akınay, 3. B., İstanbul, Ayrıntı Yayınları.
- KARPAT, Kemal, (2011) *Osmanlıdan Günümüze Kimlik ve İdeoloji*, İstanbul, Timaş Yayınları.
- KARAKOÇ, Jülide, (2009) *Türkiye'nin Dış Politikasında Kürt Sorununun Etkisi: 1980'lerden Bugüne*, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- KÖSEBALABAN, Hasan , (2008) *Torn Identities and Foreign Policy: The Case of Turkey and Japan*, Insight Turkey.
- LAÇİNER, Sedat, (2011) *Dışımızdaki PKK İçimizdeki İsrail*, İstanbul, Hay Kitap.
- MENEK, Abdülkadir, (2011) *Kürt Meselesi ve Said Nursi*, İstanbul, Nesil Yayınları.
- MERCAN, Faruk, (2007) *Onlar Başroldeydi*, İstanbul, Doğan Kitap.
- MCDOWALL, David, (1996) *Kürtler*, İstanbul, Avesta Yayınları.
- MUMCU, Uğur, (1993) *Kürt Dosyası*, İstanbul, Tekin Yayınevi.
- SULTAN, Abdülhamit, (1987) *Siyasi Hatıralarım*, İstanbul, Dergah Yayınları.
- SMİTH, Anthony D., (2002) *Ulusların Etnik Kökeni*, Çev. Sonay Bayramoğlu ve Hülya Kendir, Ankara, Dost Kitabevi Yayınları.
- SMİTH, Anthony D., (2004) *Millî Kimlik*, Çev. Bahadır Sina Şener, 3. B., İstanbul, İletişim Yayınları.
- SOMERSAN, Semra, (2004) *Sosyal Bilimlerde Etnisite ve Irk*, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- JWAİDEH, Wadie, (1999) *Kürt Milliyetçiliğinin Tarihi, Kökenleri ve Gelişimi*, 2. B., İstanbul, İletişim Yayınları.
- TAN, Altan, (2009) *Kürt Sorunu*, İstanbul, Timaş Yayınları.
- TAN, Altan, (2011) *Değişen Ortadoğu'da Kürtler*, İstanbul, Çıra Yayınları.
- OLSON, Robert, (2010) *Kürt Meselesi ve Türkiye-İran İlişkileri*, Çev. Hikmet İlhan, Avesta Yayınları.

ORAN, Baskın, (2007) Religious Differences and Human Rights: Historical and Current Experiences From Southeast Europe (With Special Reference to Greece and Turkey), *Human Rights and Diversity: New Challenges for Plural Societies*, Der. Eduardo J. Ruiz Vieyetz ve Robert Dunbar, Bilbao, University of Deusto.

ÖZDAĞ, Ümit, (2011) *Doğu Raporu*, İstanbul, Kripto Yayınları.

YAVUZ, Turan, (1993) *ABD'nin Kürt Kartı*, İstanbul, Milliyet Yayınları.

YAYMAN, Hüseyin, (2011) *Türkiye'nin Kürt Sorunu Hafızası*, İstanbul, Doğan Kitap.

WALLERSTEİN, Immanuel, *Halklığın İnşası: Irkçılık, Milliyetçilik ve Etniklik, Irk Ulus Sınıf*.

WEBER, Max, *What is an ethnic group?*, The Ethnicity Reader.

ZENGİN, Gürkan, (2010) *HOCA: Türk Dış Politikasında "Davutoğlu Etkisi"*, İstanbul, İnkılap.

Raporlar ve Makaleler

ABANT PLATFORMU, "*Kürt Sorunu: Barış ve Geleceği Birlikte Aramak Sonuç Değerlendirmesi*", 4-5-6 Temmuz 2008, http://gyv.org.tr/content/userfiles/pdf/17._ABANT_sonu__bildirgesi.pdf(Erişim Tarihi:09.04.2013).

ABANT PLATFORMU, "*Kürt Sorunu: Barış ve Geleceği Birlikte Aramak Sonuç Değerlendirmesi*", 4-5-6- Temmuz 2008, http://gyv.org.tr/content/userfiles/pdf/17._ABANT_sonu__bildirgesi.pdf (Erişim Tarihi:09.04.2013).

ALPKAYA, Faruk, "*Kürt Açılımı*", Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, Sayı:63-4.

BAKİ, Mehmet, "*Tarihî fırsat' bu kez rafa kaldırılmasın*", Aksiyon Dergisi, Sayı 758, 15 Haziran 2009.

BAHADIR, Vahdettin, "*Kürt Sorunu: Çözüm İçin Öneriler*", SDE, 2011.

BURKAY, Kemal, “PKK’nın silah bırakması Kürtler için de çok gerekli”, Aksiyon Dergisi, 21 Ocak 2013, http://www.aksiyon.com.tr/aksiyon/newsDetail_getNewsById.action?newsId=34650 (Erişim Tarihi:04.04.2013).

BİLGESAM, “Güneydoğu Sorununun Sosyolojik Analizine Yönelik Araştırma Anketi”, 1 Ekim 2008-1Şubat 2009.

BİLGESAM, “Kürt Sorununun Çözümü İçin Demokratikleşme, Siyasi ve Sosyal Dayanışma Açılımı”, İstanbul, 2009, Rapor:20.

COŞKUN, Vahap, “Kürt Sorunu: Çözüm İçin Öneriler”, 2011.

ÇAKMAK, Cenap, “Kürtçe TV Neden Çok Önemli?”, BİLGESAM, 13 Ocak 2009, http://www.bilgesam.org/tr/index.php?option=com_content&view=article&id=261:kurtce-tv-neden-cok-onemli&catid=122:analizler-guvenlik&Itemid=147 (Erişim Tarihi:22.02.2013).

ÇAKMAK, Cenap, “Terör ve Açılım”, BİLGESAM, 25 Haziran 2010, http://bilgesam.org/tr/index.php?option=com_content&view=article&id=1932:teror-ve-acilm&catid=181:analizler-guvenlik(Erişim Tarihi:22.02.2013).

DUVAKLI, Melik, “Asimetrik Psikolojik Provokasyon”, Aksiyon Dergisi, Sayı 784 14 Aralık 2009.

DİLEK, Nursel, “ ‘Hayır’ demekle Kürt Sorunu çözülmez”, Aksiyon Dergisi, Sayı 820, 23 Ağustos 2010.

ERDEM, Fazıl Hüsnü, “Kürt Sorunu: Çözüm İçin Öneriler”, SDE, 2011, <http://www.sde.org.tr/userfiles/file/SDE%20Kurt%20Sorunu%20Raporu%20Ic%20Sayfalar.pdf> (Erişim Tarihi:25.03.2013).

ERGİL, Doğu, “Kürt Sorunu: Çözüm İçin Öneriler”, SDE, 2011, <http://www.sde.org.tr/userfiles/file/SDE%20Kurt%20Sorunu%20Raporu%20Ic%20Sayfalar.pdf> (Erişim Tarihi:22.02.2013).

FIRAT, Ümit, “Kürt Sorunu: Çözüm İçin Öneriler”, SDE, 2011.

GENÇ, Selim Savaş, “Kürt Sorunu barışın eşiğine nasıl geldi?”, Aksiyon, Sayı 959, 25 Mart 2013.

MERCAN, Faruk, “*Devletin Kasasındaki Üç Kürt Raporu*”, Aksiyon, 17 Nisan 2006, <http://www.aksiyon.com.tr/aksiyon/haber-12104-devletin-kasasindaki-uc-kurt-raporu.html> (Erişim Tarihi:09.03.2013).

ÖZTÜRK, Muhsin, “*CHP'nin Kürt açmazı*”, Aksiyon Dergisi, Sayı 797, 15 Mart 2010.

ÖZCAN, Mehmet, “*Şırnak Uludere Olayı*”, Ankara Strateji Enstitüsü, 29 Aralık 2011, <http://www.ankarastrateji.org/yazar/prof-dr-mehmet-ozcan/sirnak-uludere-olayi/> (Erişim Tarihi:16.03.2013).

SANDIKLI, Atilla, “*Çatışma Çözüm ve Türkiye’de Kürt Meselesi*”, BİLGESAM, İstanbul, 2012, Rapor No:45, http://www.bilgesam.org/tr/images/stories/kitaplar/sandikli_kaya3.pdf (Erişim Tarihi:03.03.2013).

SANDIKLI, Atilla, “*KCK Terör Örgütünün Yapısı ve Faaliyetleri*”, BİLGESAM, 7 Ekim 2011, http://www.bilgesam.org/tr/index.php?option=com_content&view=article&id=1147:kck-teroer-oerguetuenen-yaps-vefaaliyetleri&catid=122:analizlerguvenlik&Itemid=147(Erişim Tarihi:03.03.2013).

SDE ANALİZ, “*Siyasi Partilerin Seçim Beyannameleri Üzerine Bir Karşılaştırma*”, Haziran 2011, s.26, <http://www.sde.org.tr/Files/Reports/d74861ce610fad97.pdf> (Erişim Tarihi:02.04.2013).

SDE, “*Demokratik Açılım ve Yeni Türkiye*”, 28 Aralık 2009, <http://www.sde.org.tr/tr/authordetail/demokratik-acilim-ve-yeni-turkiye/94> (Erişim Tarihi:18.03.20013).

SDE, “*Demokratik Açılım Bitti mi?*”, 8 Aralık 2009, <http://www.sde.org.tr/tr/newsdetail/demokratik-acilim-bitti-mi/1853> (Erişim Tarihi:16.03.2013).

SDE, “*Kapatma Yeni Bir Açılıma Kapı Açar mı?*”, 12 Aralık 2009, <http://www.sde.org.tr/tr/newsdetail/kapatma-yeni-bir-acilima-kapiac-ar-mi/1896> (Erişim Tarihi:18.03.2013).

- SDE, “*Kürtler Referandum Paketini Destekliyor*”, 3 Ağustos 2010, <http://www.sde.org.tr/tr/newsdetail/-kurtler-referandum-paketini-destekliyor/2336> (Erişim Tarihi:18.03.2013).
- SDE, “*Kürtlerin Silkinme Zamanı Geldi Artık!*”, 16 Aralık 2009, <http://www.sde.org.tr/tr/newsdetail/kurtlerin-silkinme-zamani-geldi-artik/1949> (Erişim Tarihi:18.03.2013).
- SDE, “*Yeni Çözüm Süreci / Barış İnisyatifi / Yeni Türkiye Vizyonu*”, 8 Ocak 2013, <http://www.sde.org.tr/tr/authordetail/demokratik-acilim-ve-yeni-turkiye/94> (Erişim Tarihi:18.03.20013).
- SETA, “*12 Eylül'den 12 Haziran'a Siyasi Partiler: AK Parti*”, 2011, <http://file.setav.org/Files/Pdf/12-eylulden-12-hazirana-siyasal-partiler-ak-parti.pdf> (Erişim Tarihi:02.04.2013).
- SETA, “*Türkiye'nin Kürt Sorunu Algısı*”, 1 Eylül 2009, <http://arsiv.setav.org/Ups/dosya/8523.pdf> (Erişim Tarihi:24.03.2013).
- SÖYLEMEZ, Haşim, “*AK Parti'nin zaferi DTP'yi çatlatıyor*”, Aksiyon Dergisi, 30 Temmuz 2007, <http://www.aksiyon.com.tr/aksiyon/haber-17588-33-ak-partinin-zaferi-dtpyi-catlatiyor.html> (Erişim Tarihi:22.02.2013).
- SÖYLEMEZ, Haşim, “*Açılım daha önce olsaydı dağa çıkmazdık*”, Aksiyon Dergisi, Sayı 768, 24 Ağustos 2009.
- SÖYLEMEZ, Haşim, “*Özgürlükler kanla alınmasın*”, Röportaj: Şivan Perwer, Aksiyon Dergisi, Sayı 947, 28 Ocak 2013.
- TAN, Alper, (2011) “*Kürt Sorunu: Çözüm İçin Öneriler*”, SDE.
- TAŞGETİREN, Ahmet, “*Çok Dilli Öğretim*”, Aksiyon Dergisi, Sayı 917, 2 Temmuz 2012.
- TAŞGETİREN, Ahmet, “*Aydınlarda KCK jetonu düşecek mi?*”, Aksiyon Dergisi, Sayı 958, 28 Mart 2011.
- USAK, “*İmralı'da Müzakere ve Paris'te Suikast*”, 16 Ocak 2013, <http://www.usak.org.tr/makale.asp?id=2889> (Erişim Tarihi:24.03.2013).

YEĞEN, Mesut, “*Kürt Sorunu: Çözüm İçin Öneriler*”, SDE, 2011.

YEĞİN, Mehmet, “*Diyarbakır Saldırısı Nasıl Okunmalı?*”, USAK, 15 Temmuz 2011, <http://www.usak.org.tr/hyazdir.asp?id=875> (Erişim Tarihi:29.03.2013) .

YÜKSEL, Müfit, “*Kürt Sorunu: Çözüm İçin Öneriler*”, SDE, 2011, s.17.

Gazeteler

AKMAN, Nuriye, “*Diyarbakır'ı kaybedersek, halkın iradesine saygı duyarız*”, Zaman Gazetesi, Röportaj: Selahattin Demirtaş, 2 Aralık 2008, http://euro.zaman.com.tr/euro/newsDetail_getNewsById.action?newsId=46914 (Erişim Tarihi:22.03.2013).

AKPINAR, Mahmut, “*Dün JİTEM, Bugün KCK*”, Zaman Gazetesi, 21 Mart 2011, http://www.zaman.com.tr/yorum_yorum-yrd-doc-dr-mahmut-akpinar-dun-jitem-bugun-kck_1110399.html (Erişim Tarihi:23.02.2013).

AKPINAR, Mahmut, “*Hakkari'de 16 PKK kampı*”, Zaman Gazetesi, 18 Ağustos 2011, http://www.zaman.com.tr/gundem_hakkaride-16-pkk-kampi_1170424.html (Erişim Tarihi:16.03.2013).

AKPINAR, Mahmut, “*KCK nedir ne değildir?*”, Zaman Gazetesi, 12 Ekim 2011, http://www.zaman.com.tr/yorum_yorum-mahmut-akpinar-kck-nedir-ne-degidir_1189566.html (Erişim Tarihi:10.03.2013).

AKPINAR, Mahmut, “*Norşinli şehit ve değiştirilen köy isimleri*”, Zaman Gazetesi, 26 Ağustos 2012, http://www.zaman.com.tr/yorum_yorum-mahmut-akpinar-norsinli-sehit-ve-degistirilen-koy-isimleri_1337480.html (Erişim Tarihi:15.03.2013).

AKPINAR, Mahmut, “*Uludere'de ne oldu?*”, Zaman Gazetesi, 10 Ocak 2012, http://www.zaman.com.tr/yorum_yorum-mahmut-akpinar-uludere-de-ne-oldu_1226901.html (Erişim Tarihi:16.03.2013).

ALKAN, A. Turan, “*Şantiye parti*”, Zaman Gazetesi, 11 Mart 2013.

- BAYRAMOĞLU, Ali, “*AK Parti'nin Kürt politikası*”, Yeni Şafak Gazetesi, 11 Kasım 2008, <http://yenisafak.com.tr/yazarlar/AliBayramoglu/ak-partinin-kurt-politikasi/13761> (Erişim Tarihi:04.04.2013).
- BAYRAMOĞLU, Ali, “*Bağcı dövme...*”, Yeni Şafak Gazetesi, 13 Mayıs 2011, <http://yenisafak.com.tr/yazarlar/AliBayramoglu/bagci-dovme/27350> (Erişim Tarihi:09.04.2013).
- BİLA, Fikret, “*Liderlerde iç savaş kaygısı*”, Milliyet Gazetesi, 10 Aralık 1991, <http://gazetearsivi.milliyet.com.tr/Arsiv/1991/12/10> (Erişim Tarihi:10.02.2013).
- BİLA, Fikret, “*Gül'ün Tahran'a Verdiği Mesaj*”, Milliyet Gazetesi, 13 Mart 2009, <http://www.milliyet.com.tr/Yazar.aspx?aType=YazarDetay&ArticleID=1070487&AuthorID=61&Date=13.03.2009> (Erişim Tarihi:10.03.2013).
- BUGÜN GAZETESİ, “*Darbecilere yargı yolu açıldı*”, 13 Eylül 2010, <http://gundem.bugun.com.tr/darbecilere-yargi-yolu-acildi-117701-haberi.aspx> (Erişim Tarihi:02.04.2013).
- BUGÜN GAZETESİ, “*PKK'nın imam cinayetleri*”, 8 Eylül 2010, <http://gundem.bugun.com.tr/pkk-nin-imam-cinayetleri-117146-haberi.aspx> (Erişim Tarihi:16.03.2013).
- ÇAKIR, Ruşen, “*'Erdoğan altı yıl önce beyaz sayfa açtık' demişti*”, Vatan Gazetesi, 12 Ağustos 2011, <http://haber.gazetevatan.com/altinci-yilinda-kurt-acilimi--1/393710/4/Haber> (Erişim Tarihi:22.02.2013).
- ÇEKİRGE, Fatih, “*Jargon değişti kafayı kuma gömmeyelim*”, Hürriyet Gazetesi, 10 Ağustos 2009, <http://www.hurriyet.com.tr/yazarlar/12244723.asp?yazarid=174&gid=61> (Erişim Tarihi:09.03.2013).
- EMİR, Cem, “*Habur açılımı mahkemede bitti*”, Radikal Gazetesi, 6 Nisan 2010, <http://www.radikal.com.tr/Radikal.aspx?aType=RadikalDetayV3&ArticleID=989916&CategoryID=77> (Erişim Tarihi:23.02.2013).

GÜÇLÜ, İbrahim, “*PKK bir çilginlik ve cinnet yaşıyor*”, Sabah Gazetesi, 14 Ekim 2012, <http://www.sabah.com.tr/Gundem/2012/10/14/pkk-bir-cilginlik-ve-cinnet-yasiyor> (Erişim Tarihi:24.03.2013).

GÜLERCE, Hüseyin, “*Paris suikastı ve İmralı süreci*”, Zaman Gazetesi, 11 Ocak 2013.

HABER TÜRK, “*CHP'de deprem!*”, 24 Ocak 2013, <http://www.haberturk.com/polemik/haber/814176-chpde-deprem> (Erişim Tarihi:20.03.2013).

HÜRRİYET GAZETESİ, “*O gün okula git demeseydim Nurcu olacaktı*”, 18 Aralık 2012, <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/22180984.asp> (Erişim Tarihi:19.03.2013).

HÜRRİYET GAZETESİ, “*Tayyip'in bitişi*”, 24 Eylül 1998, <http://webarsiv.hurriyet.com.tr/1998/09/24/68222.asp>(Erişim Tarihi:04.04.2013).

HÜRRİYET GAZETESİ, “*İnanıyorum bu işi Erdoğan çözer*”,14 Haziran 2012, <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/20756906.asp> (Erişim Tarihi:02.04.2013).

KIYAM, Metin “*Kürt meselesinde AKP'nin dünü bugünü - Aynı suda iki kere yıkanılmaz!*”, Milliyet Gazetesi, 24 Temmuz 2011, <http://blog.milliyet.com.tr/kurt-meselesinde-akp-nin-dunu-bugunu-ayni-suda-iki-kere-yikanilmaz-/Blog/?BlogNo=317486> (Erişim Tarihi:09.05.2013).

MAHÇUPYAN, Etyen, “*Kürt meselesini kim çözer?*”, Zaman Gazetesi, 17 Ocak 2013.

MERCAN, Faruk, “*Devletin Kasasındaki Üç Kürt Raporu, Aksiyon*”, 17 Nisan 2006, <http://www.aksiyon.com.tr/aksiyon/haber-12104-devletin-kasasindaki-uc-kurt-raporu.html> (Erişim Tarihi:09.03.2013).

MERCAN, Faruk, “*Kayınpederi mit görevlisiydi, APO da kullanılmış olabilir*”, Aksiyon, 27 Ekim 2003, <http://www.aksiyon.com.tr/aksiyon/haber-10225-kayinpederi-mit-gorevlisiydi-apo-da-kullanilmis-olabilir.html> (Erişim Tarihi:19.03.2013).

MİLLİYET GAZETESİ, ‘‘Abdullah Gül: Kürt Sorunu Türkiye'nin birinci sorunudur’’,9 Mayıs2009, [http://www.milliyet.com.tr/Siyaset/Son Dakika.aspx?aType=SonDakika&ArticleID=1092779](http://www.milliyet.com.tr/Siyaset/Son_Dakika.aspx?aType=SonDakika&ArticleID=1092779) (ErişimTarihi:22.02. 2013).

NEWTİMES, ‘‘Halkların Kendi Kaderini Belirleme İlkesi: Kuram ve Uygulama’’, 7 Şubat2013,<http://newtimes.az/tr/organisations/1333> (ErişimTarihi:30.03.2013).

ÖVÜR, Mahmut, ‘‘Siyasetçilerin 20 yıl önce ne dediler?’’, Sabah Gazetesi, 8 Ocak 2012, <http://www.sabah.com.tr/Yazarlar/ovur/2012/01/08/siyasetciler-20-yil-once-ne-dediler> (Erişim Tarihi:23.02.2013).

ÖZGÜREL, Avni, ‘‘ Adnan Kahveci'nin Kürt raporu’’, Radikal Gazetesi, 11 Kasım 2011, <http://www.radikal.com.tr/Radikal.aspx?aType=RadikalDetayV3&ArticleID=831344&CategoryID=99> (Erişim Tarihi:23.02.10013).

RADİKAL GAZETESİ, ‘‘Leyla Zana: Silah Kürt'ün sigortasıdır’’, 9 Ocak 2012, <http://www.radikal.com.tr/Radikal.aspx?aType=RadikalDetayV3&ArticleID=1075042&CategoryID=78> (Erişim Tarihi:12.03.2013).

RADİKAL GAZETESİ, ‘‘Başbakan Recep Tayyip Erdoğan, Sinan Erdem Spor Salonu'ndaki 2. Büyük Sinoplular Buluşması'na katıldı’’, 3 Nisan 2011, <http://www.radikal.com.tr/Radikal.aspx?aType=RadikalDetayV3&ArticleID=1045000&CategoryID=78> (Erişim Tarihi:06.03.2013).

RADİKAL GAZETESİ, ‘‘1994 Sendromu’’, 04 Aralık 2012, <http://www.radikal.com.tr/Radikal.aspx?aType=RadikalDetayV3&ArticleID=1110460&CategoryID=77> (Erişim Tarihi:10.03.2013).

SABAH GAZETESİ, ‘‘Barış projesine kapınızı kapatmayın’’, 11 Ağustos 2009,http://www.sabah.com.tr/Siyaset/2009/08/11/baris_projesine_kapinizi_kapatmayin (Erişim Tarihi:06.03.2013).

SABAH GAZETESİ, ‘‘Başbakan Dersim belgelerini açıkladı’’, 23 Kasım 2011,<http://www.sabah.com.tr/Gundem/2011/11/23/basbakan-erdogan-konusuyor-410701598106> (Erişim Tarihi:21.03.2013).

SABAH GAZETESİ, “*Tarihi Nevruz*”, 21 Mart 2013, <http://www.sabah.com.tr/Gundem/2013/03/21/tarihi-nevruz> (Erişim Tarihi:25.03.2013).

SABAH GAZETESİ, “*Türkiye İçin Güzel Şeyler Olacak*”, 27 Temmuz 2009, <http://www.sabah.com.tr/Siyaset-turkiye-icin-guzel-seyler-olacak> (Erişim Tarihi:09.03.2013).

SABAH GAZETESİ, “*İşte Meclis Komisyonu'nun terör raporu*”, 29 Ocak 2013, <http://www.sabah.com.tr/Gundem/2013/01/29/meclis-komisyonundan-teror-raporu> (Erişim Tarihi:24.03.2013).

SABAH GAZETESİ, “*İmralı'ya giden heyet açıklama yaptı*”, 18 Mart 2013, <http://www.sabah.com.tr/Gundem/2013/03/18/imraliya-giden-heyet-aciklama-yapiyor> (Erişim Tarihi:25.03.2013).

ŞAHİN, Ömer, “*Arşiv*”, Radikal Gazetesi, <http://www.radikal.com.tr/Radikal.aspx?aType=DetayliAramaSonucV2&ItemsPerPage=10&PAGE=1> (Erişim Tarihi:23.02.2013).

TAŞGETİREN, Ahmet, “*Aydınlarda KCK jetonu düşecek mi?*”, Aksiyon Dergisi, 28 Mart 2011, http://www.aksiyon.com.tr/aksiyon/columnistDetail_getNewsById.action?newsId=29024 (Erişim Tarihi:10.03.2013).

SAZAK, Derya, “*Yemin krizi*”, Sabah Gazetesi, 28 Haziran 2011, http://cadde.milliyet.com.tr/2010/03/31/YazarDetay/1407621/Yemin_krizi (Erişim Tarihi:23.02.2013).

ŞAFAK, Erdal, “*Kürt Sorunu raporları*”, Sabah Gazetesi, 28 Aralık 2007, http://www.sabah.com.tr/Yazarlar/safak/2007/12/28/Kurt_sorunu_raporlari (Erişim Tarihi:06.03.2013).

ZAMAN GAZETESİ, “*Arınç, Beddua etmeden önce empati yapmayı akıl etseydi*”, 18 Aralık 2012.

İnternet

ABANT PLATFORMU, “ *Kürt Sorunu: Barış ve Geleceği Birlikte Aramak Sonuç Değerlendirmesi*”, 4-5-6- Temmuz 2008, http://gyv.org.tr/content/userfiles/pdf/17._ABANT_sonu__bildirgesi.pdf (Erişim Tarihi:09.04.2013).

AKTİF HABER, “*AKP’ den Kürt Açılımı Bildirisi*”, 3 Ekim 2009, <http://www.aktifhaber.com/akpden-kurt-acilimi-bildirisi-248084h.htm> (Erişim Tarihi:27.02.2013).

AKTİF HABER, “*Kamuoyu Kürt Açılımını Destekliyor mu?*”, <http://www.aktifhaber.com/foto-galeri/kamuoyu-kurt-acilimini-destekliyor-mu-496-p1.htm> (Erişim Tarihi:02.03.2013).

AKTİF HABER, “*Kaos Emrini Veren Kişi*”, 16 Aralık 2009, http://www.aktifhaber.com/news_detail.php?id=261584 (Erişim Tarihi:18.03.2013).

AKTİF HABER, “*Kürt Açılımı ve Özal’ın Ölümü!*”, 31 Temmuz 2009, <http://www.aktifhaber.com/kurt-acilimi-ve-ozalin-olumu-236626h.htm> (Erişim Tarihi:27.02.2013).

AKTİF HABER, “*PKK Neden Zerdüştlüğü Dayatıyor?*”, 23 Aralık 2012, <http://www.aktifhaber.com/pkk-neden-zerdustlugu-dayatiyor-708876h.htm> (Erişim Tarihi:16.03.2013).

AK PARTİ, *Başbakan Erdoğan’ın Demokratikleşme Paketi basın açıklamasının tam metni- Demokratikleşme Paketi Basın Toplantısı (30 Eylül 2013)*, 30 Eylül.2013, <http://www.akparti.org.tr/site/haberler/basbakan-erdoganin-demokratiklesme-paketi-basin-aciklamasinin-tam-metni/52596>.(Erişim Tarihi:10.10.2013).

GÜLEN, M. Fethullah, “*Bizi Birbirimizden Koparamazlar!..*”, Herkul, 11 Kasım 2007, <http://www.herkul.org/index.php/bamтели/bamтели-arsiv/4839Bizi%20Birbirimizden%20Koparamazlar> (Erişim Tarihi:04.04.2013).

- HABER VİTRİNİ, ‘*İşte Türkiye’de Kapatılan Partiler!*’, 15 Mart 2008, <http://www.habervitrini.com/haber/iste-turkiyede-kapatilan-partiler-330576/> (Erişim Tarihi:16.03.2013).
- KİMSE YOK MU DERNEĞİ, ‘*İşadamları Kurbanlarını Doğu ve Güneydoğu’da Kesti*’, 3 Aralık 2009, <http://www.kimseyokmu.org.tr/?p=content&gl=haberler&cl=yurtici&i=1008> (Erişim Tarihi:04.04.2013).
- TAN, Altan , ‘*Devşirme Kürtlerle açılım başarılı olmaz!*’, Özgün Duruş, 22 Nisan 2010, <http://www.ozgundurus.com/Haber/Haber-Analiz/22042010/Dev-sirme-Kurtlerle-acilim-basarili-olmaz.php> (Erişim Tarihi:13.04.2013).
- TÜRK, Ahmet ‘*Türk: Sayın Öcalan diyor ki "Kürtler özgürleşmeden Türkiye özgürleşmez" ’*, BDP Blog milletvekili, 27 Ocak 2013, <http://bdp.org.tr/Devam/28-haberdetay-turk-sayin-ocalan-diyor-ki-kurtler-ozgurlesmeden-turkiye-ozgurlesmez.aspx> (Erişim Tarihi:13.06.2013).
- TMMOB, ‘*Kürt Sorunu*’, http://www.tmmob.org.tr/genel/bizden_detay.php?kod=3224&tipi=16 (Erişim Tarihi:02.04.2013).
- ULUDAĞ SÖZLÜK, ‘*Türk bu ülkenin yegane efendisi yegane sahibidir*’, 22 Mart 2009, <http://www.uludagsozluk.com/k/t%C3%BCrk-bu-%C3%BClkenin-yegane-efendisi-yegane-sahibidir/> (Erişim Tarihi:06.03.2013).
- YALÇIN, Semih, ‘*PKK’nın elebaşlarından Karayılan’ın sözleri*’ üzerine yapmış olduğu basın açıklaması, Milliyetçi Hareket Partisi Genel Başkan Yardımcısı, 26 Nisan 2013, <http://www.mhp.org.tr/htmldocs/mhp/2796/mhp/index.html> (Erişim Tarihi:12.06.2013).
- YOUTUBE, ‘*Şırnak Silopi Halkının Hacı Adaylarına Misafirperverliği*’, 23 Ekim 2012, <http://www.youtube.com/watch?v=MZJZToiTZ1I> (Erişim Tarihi:04.04.2013).